ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

K.K.T.C. KARPAZ'IN DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞERLERİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Melike SÜSLÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

ANKARA
2011

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

K.K.T.C. KARPAZ'IN DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞERLERİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Melike SÜSLÜ

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Beşparmak Dağları'nın kuzeydoğu uzantısında yer alan Karpaz Bölgesi, flora ve faunası, vejetasyonu, kumul oluşumları ve biyolojik çeşitliliği ile son derece önemli ekolojik alanlara sahiptir. Adada farklı dönem ve uygarlıklara ait anıt mezarlar, tapınaklar, arkeolojik sit alanları ve kiliseler doğa ile bütünleşmiş durumda bugüne kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu özelliklerinden dolayı Karpaz Bölgesi araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Bu araştırma kapsamında K.K.T.C. Karpaz Bölgesi'nin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler saptanmış, koruma kavramı ve gelişim süreci ile birlikte, milli park ve ekoturizm kavramlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Araştırma alanının doğal özellikleri, tarihi gelişim süreci, sosyo-ekonomik yapısı, tarihsel ve geleneksel dokusu ortaya konmuş, bölgede uygulanan ekoturizm yaklaşımı doğrultusunda Karpaz Milli Parkı irdelenmiştir.

Araştırma sonucu elde edilen bulgular çerçevesinde, K.K.T.C. Karpaz Bölgesi'nin mevcut durumu ortaya konarak, peyzaj mimarlığı kapsamında doğal ve kültürel değerlerin korunması ve turizm bağlamında önerilere yer verilmiştir.

Temmuz 2011, 106 sayfa

Anahtar Kelimeler: Kültür varlıkları, doğal varlıklar, ekoturizm, milli park, koruma, K.K.T.C. Karpaz Bölgesi, Karpaz Milli Parkı, peyzaj mimarlığı

ABSTRACT

Master Thesis

ANALYSIS OF NATURAL AND CULTURAL PROPERTIES OF KARPAZ, T.R.N.C. IN TERMS OF LANDSCAPE ARCHITECTURE

Melike SÜSLÜ

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN

Karpaz, which is located in the north eastern extension of Beşparmak Mountains in Turkish Republic of Northern Cyprus, has unique ecological areas with it's original flora, fauna, vegetation , scrub formations and biodiversity. Cultural values such as mosques, chapels, archeological sites and churches were integrated with the nature and maintain their existance on the island throughout the history. Karpaz region of Northern Cyprus is selected as the research area because of these properties.

In this study, natural and cultural values of Karpaz, T.R.N.C. were determined. In this research, national park, ecotourism and conservation concepts were studied and natural properties, historical development, socio-economic system, historical and traditional values of the research area were set and Karpaz Natural Park was evaluated under the guidance of applied ecotourism approach in the field.

Under the guidance of the data obtained during the field, studies and literature, the current situation of Karpaz, T.R.N.C. was determined and suggestions were given on the protection of natural and cultural values and tourism intraframe of landspace architecture on.

July 2011, 106 pages

Key Words: Cultural properties, natural assets, ecotourism, national park, conservation, T.R.N.C. Karpaz Region, Karpaz National Park, landscape architecture

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmamda bana yakın ilgi gösteren, araştırmalarımın her aşamasında bilgi, öneri ve yardımlarını esirgemeyerek, akademik ortamda olduğu kadar insan ilişkilerinde de değerli fikirleriyle yetişme ve gelişmeme katkıda bulunan danışman hocam sayın Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN'a (Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı) sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tüm öğrenim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hissetiğim, bugüne gelmemi sağlayan, başta annem Gülden SÜSLÜ ve babam Mevlüt SÜSLÜ olmak üzere, tüm aileme minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Çeviriler konusunda yardımcı olan, manevi desteğini benden esirgemeyen, her zaman yanımda yer alan müstakbel eşim İlker KURTOĞLU'na teşekkür ederim.

Melike SÜSLÜ
Ankara, Temmuz 2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET……i
ABSTRACT……..ii
TEŞEKKÜR…….……iii
KISALTMALAR DİZİNİ……..vi
ŞEKİLLER DİZİNİ……..……..vii
ÇİZELGELER DİZİNİ……ix
1. GİRİŞ……1
2. KURAMSAL TEMELLER……4
2.1 Doğal Değerler ve Koruma……...4
2.1.1 Koruma kavramı .....……...……..6
2.2 Kültür Varlıkları……....11
2.2.1 Kentsel sit…….....12
2.2.2 Tarihi sit……...….13
2.2.3 Arkeolojik sit……13
2.2.4 Kentsel arkeolojik sit……...14
2.2.5 Doğal sit……....15
2.3 Milli Park Kavramı……17
2.4 Ekoturizm Kavramı…….…..20
3. MATERYAL VE YÖNTEM……...25
3.1 Materyal……..25
3.2 Yöntem……26
4. ARAŞTIRMA BULGULARI……...…27
4.1 Araştırma Alanının Konumu ve Önemi……...27
4.1.1 Coğrafi durum.....…28
4.1.2 Jeolojik yapı……..32
4.1.3 İklim…….….33
4.1.4 Demografi ve ekonomi……38
4.1.5 Flora……...…40
4.1.6 Fauna……48
4.2 Tarihçe…….....49

4.2.1 Tarih öncesi dönem……...51
4.2.2 Erken dönem uygarlıkları (Eski Mısır, Hitit, Aka, Miken, Finike, Asur, Mısır, Pers, Eski Yunan, Ptolemi) (M.Ö. 1500 – M.Ö. 58)……..53
4.2.3 Roma Dönemi (M.Ö. 58 – M.S. 395)…….56
4.2.4 Bizans Dönemi (395 – 1190)……..58
4.2.5 Haçlılar Dönemi (I. Richard Dönemi) (1190 – 1191)……..60
4.2.6 Lüzinyan Dönemi (1191 – 1489)……...61
4.2.7 Venedik Egemenliği (1489 - 1571)…….63
4.2.8 Osmanlı Dönemi (1571 - 1878)……..64
4.2.9 İngiliz Dönemi (1878 - 1960)…….66
4.2.10 Kıbrıs Cumhuriyeti (1960 – 1974) ve Kıbrıs Türk Federe Devleti (1974 – 1983)……..…67
4.2.11 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (1983 - ...)…….....….70
4.3 Karpaz Bölgesi Kültür Varlıkları……..….71
4.4 Karpaz Milli Parkı……...…….86
4.5 Karpaz Ekoturizm Birliği……...……..…92
5. TARTIŞMA VE SONUÇ…….…..95
KAYNAKLAR……103
ÖZGEÇMİŞ……..…..106

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
CITES	Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild *Flora* and Fauna)
EDGE	Şirketler İçin Ekonomik Kalkınma ve Büyüme (Economic Development and Growth for Enterprises)
EOKA	Kıbrıslılar'ın Milli Mücadele Örgütü (Ethniki Organosis Kyprion Agoniston)
FNNPE	Avrupa Milli Parklar ve Doğa Parkları Federasyonu (Federation of Nature and National Parks of Europe)
GEF	Küresel Çevre Fonu (Global Environment Facility)
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
ÖÇKA	Özel Çevre Koruma Alanı
TIES	Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (The International Ecotourism Society)
TMT	Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1 Kıbrıs Adası….....……..…27

Şekil 4.2 Karpaz Bölgesi uydu görüntüsü……...……...…28

Şekil 4.3 Karpaz Bölgesi Belediyeleri……...…….29

Şekil 4.4 K.K.T.C'de aylara göre sıcaklık ortalamaları……..……34

Şekil 4.5 KKTC'de yıllık ortalama hava sıcaklığı dağılımı……34

Şekil 4.6 KKTC mart ayı ortalama sıcaklıklarının normalinden sapması……...35

Şekil 4.7 KKTC'de ortalama sıcaklıkların uzun yıllar ve geçen yıl ile mukayesesi…….....35

Şekil 4.8 KKTC'de uzun yıllar mart ayı yağışlar....…….……..36

Şekil 4.9 KKTC mart ayı yağış sapması……...……..…36

Şekil 4.10 Aylara göre ortalama rüzgar şiddet…….....……37

Şekil 4.11 Aylara göre güneşlenme süresi……....……..….37

Şekil 4.12 Aylara göre güneş enerjisi…….…….…….38

Şekil 4.13 Kırmızı cilali sürahi…….……51

Şekil 4.14 Pişmiş topraktan yapılmış Ana Tanrıça heykeli…….……52

Şekil 4.15 Çivi yazılı kitabe……..……54

Şekil 4.16 Fildişi levha üzerine uzun yaşamı simgeleyen palmiye ağacından yapılmış "Ankh Sembolü" tutan oturmuş Tanrı figürleri……56

Şekil 4.17 Salamis Harabeleri……..…….57

Şekil 4.18 Salamis Harabeleri'nde havuz kenarındaki heykeller……..57

Şekil 4.19 St. Hilarion Kalesi……..…….…….59

Şekil 4.20 Buffavento Kalesi……..……..59

Şekil 4.21 Kantara Kalesi……..……....60

Şekil 4.22 Lüzinyan dönemi katedrallerinden bir olan St.Nicholas Katedrali diğer adıyla Lala Paşa Cami…….....…….....…….62

Şekil 4.23 Lüzinyan döneminden kalan Othello Kalesi giriş kapısı ve üzerinde asılı olan St. Mark Aslanı kabartması…….....…….....…….62

Şekil 4.24 Venedik döneminden kalan Gazi Magusa Surları…….....…….63

Şekil 4.25 Osmanlı döneminden kalan Büyük Han…….....……65

Şekil 4.26 Kıbrıs Barış Harekatı'nın anısına yapılan Girne'de yer alan Çıkartma Anıtı…….....…….....69

Şekil 4.27 Kıbrıs Barış Harekatı'nın birinci yıldönümü için basılan pul.....……69
Şekil 4.28 İskele İkon Müzesi…….....…….……73
Şekil 4.29 Duvar resmi örnekleri…….....…….....…..74
Şekil 4.30 Kantara Kalesi…….....……75
Şekil 4.31 Kantara Kalesi…….....……76
Şekil 4.32 Ayias Trias Bazilikası'ndan mozaik örnekleri…….....…….77
Şekil 4.33 Ayias Trias Bazilikası…….....……77
Şekil 4.34 Ayios Georgios Kilisesi……..……79
Şekil 4.35 Panagia Chrysiotissa Kilisesi……..…….……80
Şekil 4.36 Panagia Asomatos Kilisesi……..……..…80
Şekil 4.37 Apostolos Andreas Manastırı……..……..…81
Şekil 4.38 Apostolos Andreas Manastırı……..……..……...81
Şekil 4.39 Apostolos Andreas Manastırı……..……82
Şekil 4.40 Ayios Philon Kilisesi……..…….……....83
Şekil 4.41 Ayios Philon Kilisesi mozaikleri……..……..…..83
Şekil 4.42 Panagia Kanakaria Kilisesi…….……....84
Şekil 4.43 Meryem Ana duvar resmi…….……...85
Şekil 4.44 Karpaz Milli Parkı sınırları……..……....88
Şekil 4.45 Karpaz Arch Houses…….……...93
Şekil 4.46 Karpaz Arch Houses…….…….……..94
Şekil 5.1 Altın kumsal…….98

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1 Çeşitli ülkelerdeki milli parkların sayısı, toplam alanları, ülke yüzölçümüne oranları……..…….20

Çizelge 4.1 Devlet Planlama Teşkilatı 2006 nüfus sayımına göre Karpaz Bölgesi Nüfusu.....39

Çizelge 4.2 KKTC'de 1974-2002 dönemi ağaçlandırma çalışmaları…….……42

Çizelge 4.3 KKTC ormanlık sahasının ağaç türlerine göre dağılışı……43

Çizelge 4.4 KKTC'de ormanların mülkiyeti…….…..44

Çizelge 4.5 KKTC ormanlarının işletme sınıflarına göre dağılımı ve KKTC alanına oranı…….....……..…….44

Çizelge 4.6 Karpaz Bölgesinin başlıca tarihi yerleri……...…..…….72

Çizelge 4.7 "Flora ve Fauna'nın Korunması Emirnamesi" kapsamındaki Karpaz Milli Parkı alanı içinde bulunan bitki türleri…….....….....90

Çizelge 4.8 Ekoturizm Birliği üyesi olan otellerin isimleri, yatak sayıları ve bulundukları bölgeler…….……..94

1. GİRİŞ

Doğal ve kültürel değerler, geniş anlamda tüm insanlara ait evrensel, bölgesel ya da yöresel özellik ve nitelikleri kapsamında korunması gereken miraslardır. Kültür varlıkları, bir ülkenin geçmişinin geleceğe yansıması görevini üstlenmektedir. Çevre ve kent olguları yaşatılır ve tasarlanırken, doğal ve kültürel varlıkları koruma altına almak ve bu değerlerin özelliklerini kaybetmeden sürdürülebilirliğini sağlamak insanlığın en önemli görevidir.

Kültürel kimlik, her ulusun, her topluluğun geçmişinden yararlanmasına ve dış etkiler ile uyumlu bir şekilde kendini geliştirmesine olanak tanıyan bir unsurdur. Bir çok devlet ilerlemelerinin, kültürel kimliklerinin gelişmesi ve sürdürülebilmesi ile doğru orantılı olduğunu anlamış bulunmaktadır. Tarih boyunca yaratılan eserler kültürel kimlik kavramının en büyük parçası ve mirasıdır. Bu mirasın korunması sadece o ülkenin değil tüm dünya ülkelerinin görevidir.

Kültürel ve doğal varlıklar üzerindeki tehdit, ülkelerin ekonomik durumlarına, eğitim düzeylerine, sosyal yapılarına ve kültürel bakış açılarına bağlı olarak değişim göstermektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine oranla kültürel ve ekonomik açıdan daha yetersiz ve bilinçsiz kesimler içerisindeki bazı grup ve kişilerce, kültür varlığı kaçakçılığı bir meslek haline getirilmiştir. 1950'li yıllardan itibaren gün geçtikçe artan eski eser kaçakçılığı, ülkelerin kendi kültür varlıklarını koruma kanunları ile engellenmeye çalışılmaktadır. Ancak bu eşsiz eserlere sahip olma arzusu karşısında, tahribat tam anlamı ile önlenememektedir (Kürüm 2005).

Koruma kavramı gelişimi ile koruma düşüncesi, taşınmaz kültür varlıklarının yanında taşınabilir kültür varlıkları ve kültürel varlıkların yer aldığı tarihsel nitelikli alanlar kapsamında ele alınarak genişletilmiştir. Tarihe tanıklık etmiş anıt eserleri ve mimarlık örnekleri ile birlikte, kent merkezleri de korunmaya çalışılmıştır. Tarihin devamlılığı yanında, çağın yaşam gereklerinin de yerine getirilmesi anlamında tarihsel çevrelerin korunması ayrı bir önem taşımaktadır. Bu anlamda kentsel tasarım, kentin fiziksel ve sosyo-kültürel karakterin oluşumunda ve korunmasında etkin bir süreç halindedir.

Korunacak değerlerin saptanması ve çağdaş yaşam ile birlikte sürdürülebilmesi ancak kentsel tasarım projeleri ile gerçekleştirebilmektedir (Özdemir 2007).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Karpaz Bölgesi, kuzeybatıda Beşparmak Dağları'nın bitiminden, güneybatıda Salamis şehrinden itibaren kuzeydoğuya doğru daralarak bir burun oluşturan bölgeyi kapsamaktadır. Bölgenin kuzey sahili boyunca pek çok doğal kayalık körfez yer almaktadır.

Karpaz Bölgesi farklı dönemlere ait, yapı ve yerleşim kalıntılarını bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum, bölgenin farklı dönemlerde çeşitli kültürler tarafından yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir.

Bölge, Strabon tarafından tanıtılmakta, fakat sözü geçen kentler ve kültür varlıklarından çok azı kesin olarak saptanabilmektedir. Karpaz Bölgesi'ndeki yerleşimlerin başında, kuzey kıyılarında yer alan iki büyük kent olan Karpasia ve Uranium (Aphendrika) gelmektedir (Jeffery 1918).

Antik dönem yerleşimleri açısından önemli olan Akanthou köyü (Tatlısu), Dınaretum isimli yine bir antik dönem yerleşimi olan Apostolos Andreas Burnu (Zafer Burnu), Hogarth tarafından antik Aphrodisium olarak tanımlanan Iasrika antik yerleşimi, Trikomo (İskele) köyü, önemli bir Ortaçağ kenti olan Koma-tou-Yialou (Kumyalı), yarımadadaki diğer önemli yerleşim ve kültürel kalıntılar arasında yer almaktadırlar (Jeffery 1918).

Beşparmak Dağları'nın kuzeydoğu uzantısını oluşturan Karpaz Bölgesi, flora ve faunası, vejetasyonu, kumul oluşumları ve biyolojik çeşitliliği ile son derece önemli ekolojik alanlara sahiptir. Çevrenin büyük ölçüde el değmeden korunarak bugüne geldiği Karpaz Bölgesi, Kıbrıs'ın diğer bölgelerinden oldukça farklıdır. Eski dönemlere ait mezarlar, tapınaklar ve kiliseler doğa ile bütünleşmiş durumda bugüne kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Bu çalışmada Karpaz Bölgesi'nin sahip olduğu doğal değerler ve kültürel varlıklar saptanmış ve bu varlıkların çevresel ilişkileri ortaya konmuştur. Araştırma alanı sınırları içinde bulunan Karpaz Milli Park alanının bölge için önemi vurgulanmıştır. Yöre ekoturizmi peyzaj mimarlığı açısından değerlendirilerek, alana ilişkin plan kararları alınarak, öneriler geliştirilmiştir.

Literatür araştırmaları kapsamında değerlendirilen doğal değerler, kültürel varlıklar, koruma kavramı ve gelişim süreci ile birlikte, milli park ve ekoturizm kavramlarına ilişkin bulgulara ikinci bölümde yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırma alanına ait verilerin elde edilişi ve araştırmanın materyali belirtilmiş, araştırmayı gerçekleştirmede izlenen yönteme yer verilmiştir.

Araştırma alanının doğal özellikleri, tarihi gelişim süreci, sosyo-ekonomik yapısı, tarihsel ve geleneksel dokusuna ilişkin bilgilerin yanında, bölgede uygulanan ekoturizm kavramı ve Karpaz Milli Parkı hakkındaki bilgiler dördüncü bölümde yer almaktadır.

Beşinci ve son bölümde ise, araştırma sonucu elde edilen bulgular çerçevesinde, araştırma alanı irdelenerek, mevcut duruma ilişkin sonuçlar ortaya konmuş, peyzaj mimarlığı açısından değerlendirilerek öneriler sunulmuştur.

2. KURAMSAL TEMELLER

Bu bölümde araştırmaya temel oluşturacak doğal ve kültürel varlıklar ile ilgili tanım ve terimler ile koruma, milli park ve ekoturizm kavramlarına yer verilmiştir.

2.1 Doğal Değerler ve Koruma

İnsanoğlu binlerce yıl önce doğayla bütünleşik bir yaşam sürmüştür. Geçimini avcılık ve toplayıcılık gibi temel gereksinimlerini karşılama boyutunda sürdürdüğü dönemlerde biyosferde pek az değişime neden olmuştur. Doğayı kontrol altına almak için ateşi günlük yaşamda kullanmaya başlamasıyla bir değişim başlatılmış, bu değişim tarımsal etkinlikler ve fosil yakıtların kullanılmaya başlanmasıyla birlikte büyük bir hız kazanmıştır. Tarımsal üretim artmış, sanayi yaygınlaşmış, nüfus artışı sürekli olarak artan şehirleşmeyi beraberinde getirmiştir. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak da doğal kaynaklar üzerinde önemli zararlar meydana gelmiştir (Kuset 2007).

İnsanlar süreç içinde doğada bazı kaynakların tükenebileceğini düşünememiş ve uzun yıllar boyunca doğaya verdikleri zararın farkında olmadan yaşamışlardır. Gelişim süreci boyunca doğal kaynakların kullanımında insanoğlu, 'doğa-insan ilişkileri' konusunda uyulması gereken ilke ve kuralların önemli bir bölümünü gözardı etmiştir. Bunun sonucunda doğal kaynak kullanımları gelişim sürecinde 'yerel', 'bölgesel', 'ulusal', 'uluslararası' ve bugün küresel boyutlarda tartışılmaya başlanmıştır (Kuset 2007).

İnsanın Dünya üzerinde yaşamını sürdürebilmesi, doğal sistemlerin sağlıklı işlemesine bağlıdır. Doğanın korunması, insanların sürdürülebilir bir geleceğe sahip olması açısından önemlidir.

Doğa koruma kavramı, Dünya üzerindeki ekolojik ve genetik çeşitliliğin devamlılığının korunması olarak ifade edilebilir. Ancak bu tanımda, bütün canlı türlerinin korunmasından daha fazlası kastedilmektedir. Ekosistemlerin birbirine karşılıklı bağımlılığından ötürü, doğa koruma aynı zamanda genetik çeşitliliğin, karşılıklı ekolojik etkileşimlerin ve süreçlerinin, bunlarla birlikte genetik ve evrimsel süreçlerin

de korunmasını ifade etmektedir. Bu nedenle doğa koruma, türlerin bireysel anlamda korunmasından daha geniş bir anlam içermektedir (Kalem 2001).

Doğa koruma, insan sağlığı ve yaşamın sürdürülebilirliği, doğada yaşayan bitki ve hayvan türlerinin varlığı, onların yetişme ve yaşam ortamları ile belli kriterler ışığında korumaya değer bulunan doğa parçalarını ve doğal elemanları korumaktır. Doğa koruma bitki ve hayvan populasyonlarının devamlılığı, türlerin zenginliği ile doğal ya da doğala yakın ekosistemlerin korunmasına katkıda bulunmakta ve koruduğu elemanlarla da hem genetik zenginliğin korunmasına ve geliştirilmesine, hem de bilimsel çalışmaların gelişmesine yardımcı olmaktadır (Yücel 2005).

Doğa korumanın öncelikli görevleri (Kuset 2007):

- Tüm türlerin varlığının korunması (Türlerin Korunması),
- Bugüne kadar korunan alanlar statüsünde uygulanan ekosistemlerin tamamının korunması (Biyotopların Korunması),
- Ekosistemlerin bir parçası olarak toprak, su ve hava gibi abiyotik doğal kaynakların korunması,
- Alan kullanımından doğacak zararların önlenmesi,
- Türler arasındaki ilişkiler, doğal koşullarda yetişme veya yaşam ortamlarının değişmesi gibi biyolojik temel fonksiyonların korunması ve alan kullanımları sonucu biyotopların parçalanıp zarar görmesinin, türlerin ortadan kalkmasının önlenmesi şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Doğal değerlerin en önemli parçasını oluşturan orman alanları, KKTC'de ülkenin toplam alanının % 18.40'ını kapsamaktadır. Ülke Akdeniz iklimi etkisi altında olup, yazlar uzun ve sıcak geçmektedir. Bununla birlikte ibreli ağaçların (Kızılçam, fıstıkçamı, servi gibi) Kıbrıs Adası'nın doğal bitki örtüsü içinde yer alması, bölgede orman yangını çıkma ihtimalini artırmaktadır.

1975 - 1998 yılları arasında çıkan yangınlara ait kayıtlar incelendiğinde 911 adet orman ve arazi yangını çıktığı, 25389.3 hektar alanın yandığı görülmektedir. Yıllık ortalama yangın adedi 39, yanan alan ise 1008.0 hektardır. 1995 yılında meydana gelen "Büyük Beşparmak Dağları Yangını" ve 1998 yılında meydana gelen "Güzelyurt Bölge Şefliği Hacıbayram I Serisi Yangını" KKTC'de bu dönemlerde görülen iki büyük orman yangınlarıdır. Genel olarak yangınların çıkış nedenleri incelendiğinde en büyük neden olarak dikkatsizlik ve ihmalkarlık görülmektedir. Bunun dışında nedeni belirlenemeyen yangınların da olduğu görülmektedir.

2.1.1 Koruma kavramı

İnsanların yerleşik hayata geçiş yapmalarından sonra doğaya verdikleri zarar artmaya başlamıştır. Özellikle yakacak odun elde etmek ve tarla açmak amacıyla tükenebilen doğal kaynaklardan olan ormanlar zarar görmüş ve yok olma süreci başlamıştır. Ekosistemdeki dengenin en büyük bileşeni olan ormanlar; bitkiler ve hayvanlar için yaşam ortamı olması, enerji üretmesi, toz ve gürültüyü emmesi, suyu tutması ve erozyonu önlemesi gibi pek çok önemli işleve sahiptir. Bu işlevlerin bir tanesinin bile tam olarak yerine getirilememesi insan hayatını ve diğer bitki ve hayvan türlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Kuset 2007).

Önceleri çevrede oluşan küçük ölçekteki bozulmalar doğanın kendini yenileyebilme kabiliyetiyle düzelmiştir. Ancak yüzyıllar boyunca doğal kaynakların aşırı ve bilinçsiz kullanımı sonucu bu tahripler artarak bölgesel, ulusal, uluslararası ve küresel boyutlara ulaşmıştır. 18. yüzyıl sonlarında bilimsel anlamda ve dünyanın pek çok ülkesinde doğal kaynakların korunmasının gerekliliği doğa araştırmacıları tarafından vurgulanmıştır (Yalınkılıç ve Arpa 2005).

21. yüzyıla gelindiğinde, ileride insanlığı bekleyebilecek sorunların ciddiyeti çok daha iyi anlaşılmıştır. İnsan yaşamının olumsuz yönde etkilenmesi; küresel ısınma, asit yağmurları, çölleşme, kasırgalar, kuraklık, ölümcül hastalıkların artması, ozon tabakasının gün geçtikçe daha da incelmesi gibi felaketler yoğunlaşmıştır. Dünya'da artan bu çevresel sorunlar ve kirlenme ile doğal kaynaklar üzerindeki baskı, insanoğlunun endişe kaynağının temelini oluşturmuştur. Bu nedenlerle kalkınmanın ve

insanlığın sahip olduğu kaynakların sürdürülebilir kılınması gerekliliği konusunda ortak bir görüş doğmuştur (Durusoy vd. 2005).

İnsanların kullandıkları değerleri korudukları görülmektedir. Geçmişle bugünün, bugünle geleceğin iç içe olduğu unutulmamalı ve koruma sadece fiziksel olarak değil gelişen çevre, kullanım olanakları ile birlikte düşünülmelidir. Böylece insanların, kültürel ve doğal değerleri ile ilgili, bugünkü ve gelecekteki sorumluklarının bilincine ulaşmaları sağlanabilecektir.

Koruma kavramı, sadece mekanı olduğu gibi saklamak ve mekanı fiziki olarak düzenlemek anlamına gelmemektedir. Yaşayan canlıları ile birlikte mekanı bir bütün olarak düşünebilmek gerekmektedir. Ayrıca koruma alanının bulunduğu ve çevresinde olan yerleşim birimlerindeki insanların kullanımı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu aşamada merkezi ve yerel yönetimlere, sivil toplum örgütlerine insanları bilgilendirmek ve katılımın sağlanması açısından önemli bir görev düşmektedir.

Doğal ve kültürel değerlerin korunması, peyzaj mimarları, mimarlar, biyologlar, restorasyon uzmanları, arkeologlar, şehir plancıları gibi pek çok meslek gurubundan insanların ekip çalışması ile sağlanabilmektedir.

Uluslararası düzeyde doğa koruma çalışmaları; başlangıç, kurumsallaşma, istikrar ve yakınlaşma dönemi olmak üzere dört dönemde incelenmektedir (Yücel 2005).

Erken dönem (19. yüzyıl sonu ve 1945); doğal kaynakların korunmasına yönelik olarak dünyada ilk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde 1872 yılında, 8670 km² büyüklüğünde Yellowstone Bölgesi'nde bir alan, bitki ve hayvan varlığının korunması amacıyla milli park olarak ilan edilmiştir.

"Milli Park" fikri bütün Dünya'da yayılmaya başlamıştır. Amerika'daki milli parkları Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve Meksika ülkelerindeki parklar izlemiştir. Avustralya'nın ilk milli parkı 1879 yılında kurulan Royal Milli Parkı'dır. Kanada 1885 yılında Banff, Yeni Zelanda 1897 yılında Tongariro ve Meksika 1898 yılında El Chico Milli Park'larını ilan etmişlerdir. Avrupa'da ilk milli park Amerika'dan 37 yıl sonra

daha çok bilimsel çalışma amaçlı olarak 1909 yılında İsveç'de, ikincisi de 1914 yılında İsviçre'de ilan edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na kadar 11 tanesi Avrupa'da olmak üzere, dünyada yaklaşık 40 milli park ilan edilmiştir. Bu sayı İkinci Dünya Savaşı'na kadar Avrupa'da 31'e, Dünya'da 300'e ulaşmıştır (Yücel ve Babuş 2005).

Bundan sonra 1913 yılında Bern'de 13 ülkenin katıldığı ilk "Uluslararası Doğa Koruma Konferansı" yapılmış ve bu konferansta ilk defa "Uluslararası Doğa Koruma Komisyonu" oluşturmuştur.

Amerika'daki milli park anlayışı alanların ziyaretçilere kapalı olarak korunması fikrini taşırken, Avrupa'da "İnsan-Doğa" ilişkisini ön plana alarak, araştırmaların yapılmasının yanında, ziyaretçilerin de doğaya zarar vermeden turistik amaçlı milli parkları kullanmalarına izin verilmiştir.

Uluslararası düzeyde ikinci "Uluslararası Doğa Koruma Kongresi" 1923 yılında Paris'te yapılmıştır. 1930'lu yıllar daha çok bitki ve hayvan türlerinin korunmasına yönelik çalışmalarla geçmiştir. 1933 yılında "Afrika'nın Bitki ve Hayvan Varlığının Yerinde Korunması Uluslararası Londra Sözleşmesi" imzalanmıştır. Bu sözleşme, nesli tehlike altındaki veya nadir türlerin korunduğu ve bir kıtanın tümünü kapsayan ilk sözleşmedir (Yücel ve Babuş 2005).

Kurumsallaşma dönemi (1945-1970); 1948 yılında İsviçre'de UNESCO' nun girişimleriyle milli parklar ve doğa koruma konularında çalışmalar yapması amacıyla "Uluslararası Doğa Koruma Birliği" kurulmuştur. Bu birlik 2 kez isim değişikliğine uğramıştır. İsim ilk değişiklikte "Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği" ve daha sonraları da "Dünya Koruma Birliği" olmuştur (Kuset 2007).

Dünya Koruma Birliği, her 10 yılda bir tekrarlanan Dünya Milli Parklar Konferansı'nın ilkini 30 Haziran-7 Temmuz 1962 tarihleri arasında Seattle/Washington'da düzenlenmiştir (Yücel ve Babuş 2005).

Ayrıca 1947 yılında Dünya Yaban Hayatı Fonu, 1961 yılında Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Avrupa Komitesi kurulmuş, 1966 yılında ise bitki ve hayvan türlerindeki azalmayı önlemek amacıyla Kırmızı Kitap yayınlanmıştır.

İstikrar dönemi (1970-1990); bu dönemde uluslararası çalışmalar hız kazanmıştır. İstikrar döneminde yapılan korumaya ilişkin bazı önemli çalışmalar:

- 1970 yılında UNESCO'nun 16. Genel Kurulunda kabul edilen İnsan ve Biyosfer Programı (Man and Biosfer),
- 1971 Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi),
- 1972 yılında imzalanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme ve Roma Kulübünün yayınladığı "Büyümenin Sınırları",
- Birinci Dünya Çevre Konferansı (1972),
- 1973 yılında imzalanan Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES-Washington Sözleşmesi),
- 1979 yılında imzalanan Göç Eden Yabani Hayvan Türlerinin Korunması Sözleşmesi,
- ABD Başkanlığı'nın 1980 yılında yayınladığı Global 2000 isimli çalışma,
- 1987 yılında yayınlanan "Ortak Geleceğimiz" isimli Brundladt raporudur.

Yakınlaşma dönemi (1990'dan sonrası); Doğu bloğunun çökmesiyle soğuk savaş dönemi sona ermiş ve doğa koruma faaliyetlerinde ülkeler arasında yakınlaşmalar başlamış, ikili anlaşmalar ve çeşitli uluslararası sözleşmeler imzalanmıştır.

Dönem içerisinde (Kuset 2007);

- 1990 Avrupa Çevre Ajansı,
- Rio de Janerio'da 1992 yılında yapılan 2. Dünya Çevre Konferansı'ndan ortaya çıkan Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi,
- 1992 yılı Avrupa Korunan Alanlar Programı-Natura 2000,

- Çevre Programlarını Mali Destek Aracı- Life 1993,
- Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi 1994,
- 1995 Biosfer Rezervleri Sevilla Stratejileri, gibi önemli faaliyetler yapılmıştır ve önemli anlaşmalara imza atılmıştır.

Rio Konferansı'nın, doğanın korunması yönünden en önemli katkısı Türkiye'nin de 1996 yılında imzaladığı "Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi"nin imzaya açılmış olmasıdır (Yücel ve Babuş 2005).

4. Milli Parklar Konferansı, 10-21 Şubat 1992 tarihleri arasında Venezüella'nın başkenti Karakas'ta gerçekleştirilmiştir. Toplantının sonunda her çalışma grubunun hazırladığı raporlardan elde edilen bilgilerle Karakas Deklarasyonu yayınlanmış ve ülkelerin korunan alan miktarlarını artırmaları ve yüzölçümlerinin %10'una çıkarmaları istenmiştir. 140 ülkeden yaklaşık 1700 delegenin katıldığı toplantıda (Savaş 1992);

- Politik yaklaşımlar,
- Korunan alanlarda sorunlar ve çözüm önerileri,
- Karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi,
- Global olarak korunan alanlara genel bakış,
- Korunan alanların toplumun ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağı,
- Değişen dünyada korunan alanlar,
- Korunan alanlar ve bölgesel planlama ve
- Korunan alanlar yönetiminin güçlendirilmesi hakkında 50 çalışma grubu faaliyet göstermiştir.

2002 yılında yapılması gereken 5. Dünya Milli Parklar Konferansı aynı yıl Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde yapılan Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi nedeniyle 2003 yılına ertelenmiştir. Böylece 5. Dünya Milli Parklar Konferansı 8-17 Eylül 2003 tarihleri arasında yine Güney Afrika'nın Durban kentinde 170 ülkeden yaklaşık 2800 delegenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta, 1992 yılında kararlaştırılan

korunan alanların oranının dünya karasal alanların %10'una çıkarılmasının fazlasıyla gerçekleştiği belirlenmiş, ancak çoğunluğunun kağıt üzerinde kaldığı ve etkili bir korumanın yapılamadığı saptanmıştır (Yücel ve Babuş 2005).

Bu dönemde, gelişmekte olan ülkelerin uluslararası sözleşmeleri kendi yasal düzenlemelerine uyarlamaları amacıyla Küresel Çevre Fonu (GEF-Global Environment Facility) oluşturulmuştur.

2.2 Kültür Varlıkları

Kültürel değerlerin korunması ile ilgili yasalarda korunması gerekli kültür varlığı olarak tanımlanan taşınmazların bu niteliği nasıl kazandıkları, diğer bir ifadeyle hangi özelliklere sahip olan kültürel değerlerin korunması gerektiği konusundaki ölçütler tarih, nitelik ve mekan boyutu olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır (Arslan 1990).

Kültürel varlıklar, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan, yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır taşınmaz varlıklardır.

Tarihi-kültürel çevreler insan ölçüsüne göre düzenlenmiş mekanlar olarak da öğretici ve ilgi çekicidirler. Yaşam koşullarının, geleneklerin, yapım tekniklerinin hızla değiştiği bir dünyada kentsel tarihi mekanları geçmişte nasıl bir çevre içinde yaşandığını gösteren açık hava müzeleri olarak da düşünülebilir (Erdem 2007).

Belli bir kültür birikimine sahip tarihi kentlerin içinde yaşayanlar yok olsa da, onları çevreleyen mekanların ayakta olması bugün ve gelecek kuşaklar için yaşayan tarih olarak çok önemlidir. Bu özgün veriler, bugüne ulaşamayan ve hakkında çok az yazılı bilgi olan yaşam biçimlerinin anlaşılmasına, düş gücüyle canlandırılmasında katkıda bulunmaktadırlar (Ahunbay 1999).

Bütün bu nedenlerden geleneksel kent dokularının ve bu dokular içinde yer alan, tarihi, arkeolojik ve kültürel değer taşıyan her ölçekte ve nitelikteki yapının, sokağın ya da

meydanın korunması ve yaşatılması gerekmektedir. Han, hamam, kervansaray ve külliye gibi yapı ve yapı grupları günün koşullarına uygun işlevler verilerek korunabilmektedirler.

2.2.1 Kentsel sit

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'ndaki tanımına göre; mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle tek başlarına taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve doğal çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar gibi) birlikte bulundukları alanlardır.

Koruma amaçlı imar planı onaylanmış kentsel sit alanlarında korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı parseline komşu olan veya aralarından yol geçse dahi bu parsellere cephe veren parsellerdeki her türlü uygulama için koruma kurulundan izin alınması gerekmektedir. Ancak diğer parsellerdeki uygulamalar için koruma amaçlı imar planı ve planın tamamlayıcı eklerinde belirtilen koşullar doğrultusunda ilgili belediye tarafından izin verilmektedir. Yasaya göre, geçiş dönemi yapılaşma koşulları ve koruma amaçlı imar planı kararları bulunmayan kentsel sit alanlarında yeni yapı ve imat uygulamaları yapılamamaktadır (Kalem 2001).

Kentsel doku içinde sokakların biçimi; düz veya kıvrımlı oluşları, çıkmazlar, sokak ve meydanların mekansal ilişkileri, ada boyut ve biçimleri, sokak köşelerinin biçimlenmesi, yapıların cephe oranları ve sokakla ilişkileri yerleşmeye karakter veren özelliklerdir. Bir yerleşme içindeki farklı sokak ve meydan düzenlemeleri değişik dönemlerin yapı düzenleri, doku özelliklerini yansıtan belgelerdir (Erdem 2007).

Tescil edilmiş tarihi kentsel mekanların bozulmasının ve zamanla yok olmasının önlenmesi, yeni gelişme ve müdahale alanlarının, koruma mekanlarının dışında oluşturulması ile mümkün olacaktır.

2.2.2 Tarihi sit

Önemli tarihi olayların cereyan ettiği ve bu nedenle korunması gereken yerlerdir. Tarihi sitlerin korunma ve kullanma koşulları, Kültür Bakanlığı' na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından belirlenmektedir. Buna göre;

- Bitki örtüsüne ve topografyaya zarar verebilecek ya da siluet etkisini bozabilecek hiçbir eylemde bulunulamamakta,
- Çevre Düzeni Planlarının hazırlanması ve koruma kurullarının uygun görüşlerinin alınması gerekmekte,
- Alanın, tarihi sit olarak onanmasından önce meydana gelmiş olan doğal dengeyi bozucu olumsuzluklar zaman içinde ilgili kamu kuruluşlarınca giderilmekte,
- Tarihi sit içinde yer alan orman alanlarında Orman Bakanlığınca gerekli çalışmalar yapılabilmekte,
- Bu alanlar içinde yer alan anıt ve şehitliklerin düzenleme ve gerekli onarımları için projeleriyle birlikte koruma kurulundan izin alınmakta,
- Önceden süregelen tarımsal faaliyet ile bağ ve bahçecilik devam ettirilebilmekte, ancak bu amaç dışında kesinlikle kullanılamamaktadır.

Zengin kültür varlıklarını bünyesinde barındıran tarihi kentlerde yerleşme dokusu genel olarak topografyayla ilginç bir bütünleşme ve uyum sergilemektedir. Kimi kentlerde ise toplumun en çok değer verdiği anıtlar genel kent karakteri ve siluetine egemen olmaktadır (Erdem 2007).

2.2.3 Arkeolojik sit

Antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanlardır. Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşullarına ilişkin 14.7.1998 gün ve 594 sayılı ilke kararı, uygulamada çıkan sorunlar, mevzuatla çelişen hususlar ve Danıştay 6. Dairesi'nin 11.11.1997 gün ve 1996 / 3313 esas, 1997 / 4875 sayılı kararı göz önüne alınarak arkeolojik sit tanımı, insanlığın varoluşundan bugüne kadar ulaşan eski uygarlıkların yer

altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır, şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Yasaya göre 3 tip arkeolojik sit tanımlanmaktadır;

Birinci Derece Arkeolojik Sit: Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmemekte, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmekte, bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamamaktadır.

İkinci Derece Arkeolojik Sit: Korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, yeni yapılaşmaya izin verilmemektedir.

Üçüncü Derece Arkeolojik Sit: Koruma - kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek arkeolojik alanlardır.

2.2.4 Kentsel arkeolojik sit

Arkeolojik sitlerle, 2863 sayılı Yasanın 6. Maddesinde tanımlanan korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarını içeren ve aynı yasa maddesi gereği korunması gerekli kentsel dokuların birlikte bulunduğunu alanlardır. Bu alanların koruma ve kullanım koşulları ile ilgili;

- Bu alanlarda, arkeolojik değerlerin sağlıklı ve kapsamlı envanter çalışmasının yapılmasına, bu çalışma sonucunda hazırlanacak planlar onanmadan, parsel ölçeğinde uygulamaya geçilmemesine,
- Planlama çalışmaları sırasında; alana gelecek işlevlerin uyumuna, günümüz koşullarının gerektirdiği altyapı hizmetlerinin proje aşamasından itibaren kültür katmanına zarar vermeyecek ve toprak kullanımını en alt düzeyde tutacak

biçimde ele alınmasına, öneri yapı gabarileri ile yapı tekniği ve malzemesinin geleneksel doku ile uyumuna özen gösterilmesine,

- Bu alanlarda mevcut yıkıntı temeller üzerine, o temellerin ait olduğu eski yapı, korunması gerekli kültür varlığı niteliği taşıyorsa, ayrıca içinde bulunduğu sitin tarihsel kimliğinin yeniden canlandırılmasına önemli bir katkı yaratıyorsa yapıya ait eski bilgi, resim, gravür, fotoğraf, anı belgeleri vb. dokümanlarla restitüe edilebileceği ilgili koruma kurulunca kabul edildikten sonra restitüsyon projesi düzenlenerek ve kurulca onaylanarak, eski yapının yeniden ihya edilebileceğine,

- Tek yapı ölçeğindeki korunması gerekli kültür varlığı niteliği taşıyan yapı ve yapı kalıntılarının röleve ve restorasyon projelerinin koruma kurulunca onanması koşulu ile onarılıp kullanılabileceğine, yasa kapsamı dışında kalan taşınmazların ise yürürlükteki ilke kararında belirtilen esaslar kapsamında basit onarımlarının yapılabileceğine 2863 sayılı Yasanın 6. Maddesi uyarınca karar verilmiştir.

2.2.5 Doğal sit

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre doğal sitler, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olan ve ender bulunan korunması gerekli alanları ve taşınmaz tabiat varlıklarını ifade etmektedir. Peyzaj mimarlığı açısından oldukça önem taşıyan bu alanlarda planlama, tasarım ve iyileştirme yapılırken, bütün esas alınmalı ve buna uygun canlı cansız materyal seçimi yapılmalıdır. Doğal sitler üç kategoriye ayrılmaktadır:

Birinci Derece Doğal Sit: Bilimsel koruma açısından istisnai evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş ve korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında mutlak korunması gereken alanlardır.

Birinci derece doğal sit alanlarında, bitki örtüsü, topografya, siluet etkisini bozabilecek, tahribata yönelik hiçbir eylemde bulunulamayacağına ancak koruma kurulundan izin almak koşulu ile zorunlu olan alanlarda, teknik altyapı hizmetleri, rekreasyon amaçlı günübirlik tesisler, ağaçlandırma, orman bakımı ve ağaç kesimi, orman alanlarında yangın için gerekli koruma önlemlerinin alınması, sit kararı ilanından önce ruhsat almış işletmelerde taş, toprak, kum, maden vb. ocakların sahanın rehabilite edilerek yasal süresi içinde işlerinin tasfiyesi, alanın özelliğinden kaynaklanan faaliyetlere, her türlü bilgi verici uyarı levhalarının konulması koruma önlemlerinin ilgili kuruluş ve yerel yönetimlerce alınması, mevcut tescilli ve tescilsiz yapıların bakım ve onarımlarının yürürlükteki ilke kararları doğrultusunda yapılabilmesi konusunda izin verilebilmektedir (Gül ve Şahin 2010).

İkinci Derece Doğal Sit: Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında kamu yararı göz önüne alınarak kullanıma açılabilecek alanlardır.

Bu alanlarda kesinlikle konut yapılamamakta, ancak turizm yatırım ve turizm işletme belgeli turistik tesisler ile hizmete yönelik yapılara izin verilmektedir.

Üçüncü Derece Doğal Sit: Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de göz önünde tutularak hazırlanacak Koruma Amaçlı İmar Planı uyarınca kullanıma açılabilecek alanlara denmektedir.

5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun ilgili maddelerine göre hazırlanan, Resmi Gazete'nin 20065 sayı ve 30.01.1989 tarihli "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulları ve Koruma Bölge Kurulları Yönetmeliği" uyarınca kurulan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları, Türkiye'de bulunan "Doğal Sit Alanları"na ilişkin verilen tespit ve tescil de dahil olmak üzere, Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararlarına uygun olarak her türlü tasarruf kararına görüş vermekle yetkilidir. Koruma Bölge Kurulları' nın yetkileri, 17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile ilgili 57. maddesinde tanımlanmaktadır.

2.3 Milli Park Kavramı

Genel anlamda milli parklar, insanların bazı gereksinimlerine cevap verebilmek amacıyla ayrılmış, kendine özgü nitelikleri olan, özel bakım ve koruma altında bulunan doğal alanlardır. Milli park, Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Konseyi tarafından "Bilimsel ve estetik yönden olağanüstü biyolojik (bitki örtüsü ve yaban hayatı) ekolojik, jeolojik coğrafi ve benzeri doğal yapısı ve arkeolojik, etnografik, antropolojik, mitolojik, tarihi ve benzeri kültürel özellik ve güzelliklerden bir veya bir kaçına sahip; bilimsel, eğitsel, estetik, sportif, eğlence ve dinlenme bakımlarından ulusal ve uluslar arası düzeyde öneme sahip en az 1.000 hektar genişliğinde, kara ve su alanlarıdır" şeklinde tanımlanmaktadır.

Milli park kavramı ilk kez 19. yüzyılda Amerika'da gündeme gelmiş, Türkiye'de ise 1940′li yıllarda düşünce olarak ortaya atılmıştır. 1956 yılında yürürlüğe giren kanunla hukuksal temel atılmış, 1983 yılında çıkartılan kanunla da Milli Park "Bilimsel ve estetik bakımdan milli ve milletlerarası, ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarıdır" şeklinde tanımlanmıştır. Bu hukuksal düzenlemelerden sonra ilk milli park olarak 1958 yılında Yozgat Çamlığı ilan edilmiştir (Anonim 2011d).

Milli park olacak yerlerin doğal kaynaklar, kültürel kaynaklar, eğlenme-dinlenme ve turizm kaynakları gibi bir takım kaynak değerlerine sahip olmaları gerekmektedir.

Her ulusun kendine özgü doğal ve sosyal yapısına uygun olarak belirlediği bir milli park kavramı bulunmaktadır. Fakat milli park kavramında ana düşünce, doğal varlıkların korunması ve kamu yararına kullanılmasıdır.

Biyolojik doğal kaynaklar kapsamına (bitki örtüsü, yaban hayatı, ekosistem, habitat vb), fiziksel doğal kaynaklar (coğrafi konum, jeoloji, paleontoloji vb) ve estetik kaynaklar girmektedir. Kültür kaynakları ise, kültürel olayları belgeleyen ve bu olayların izlerini taşıyan bölgeler ile tarihi olayları ve kişileri hatırlatan mimari ve güzel sanatlar

örneklerinin toplandığı alanları içermektedir. Bölgenin arkeolojik, tarihi, antropolojik, mitolojik, etnografik ve sosyolojik özellikleri incelenerek bu kaynaklara ulaşılmaktadır.

Eğlence, dinlenme ve turizm kaynakları için doğal ve kültürel çevrenin açık hava rekreasyon potansiyeli, ziyaretçi kapasitesi ve hitap ettiği demografik çevre kapsamında, milli park olarak ayrılacak alanların; bu kaynak değerlerini barındırması, bozulmamış olması ya da gerekli müdahalelerle eski haline dönüştürülebilir olması gerekmektedir. Bunun yanında milli parkların, parka gelen ziyaretçilerin rekreasyonel etkinliklerde bulunmaları, iç ve dış turizm aracılığı ile ulusal ekonomi içinde belirli bir katma değer üretecek düzeyde olması, alan büyüklüğünün özel durumlar ve adalar dışında en az 1.000 hektar olması, bu alanın bütünüyle koruma ağırlıklı zonlardan meydana gelmesi ve koruma zonlarının devlet mülkiyetinde olması gibi özellikleri bünyesinde barındırması gerekmektedir. Bu alanların kaynak değerlerini, kesin koruma, tampon, gelişme vb. zonlarını, park sınırlarını, gelişme ve kullanma esaslarını belirleyen bir plân modeli veya uzun devreli gelişme plân teklifleri hazırlanmaktadır. Milli Savunma, Bayındırlık ve İskan, Kültür ve Turizm Bakanlıkları'nın olumlu görüşleri alındıktan sonra, Orman Bakanlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu Kararı ile bu alanlar milli park olarak ayrılmaktadırlar. Milli park olarak belirlenen bölgeler için hazırlanan plânlar; parkı oluşturan doğal, kültürel ve rekreasyonel kaynak değerlerinin korunması ve devamlılığının sağlanması, bu değerlere en az zarar verilecek şekilde parkın kullanıma açılması, park içinde yaşayan halkın, sosyal ve ekonomik yönden desteklenmesi amaçlarını gütmektedir (Anonim 2010a).

Milli park olarak adlandırılan alanlarda, ekosistemin bozulmasına ve toprak, su, hava kirliliği gibi çevre sorunlarına neden olabilecek işlemler yapılamamaktadır.

Bir alan milli park olarak ilan edildiğinde, ilk olarak parkın kaynaklarını ve çevresini koruyacak, manzara bütünlüğünü sağlayacak doğal sınırlar belirlenmektedir. Alt ve üst yapı tesisleri olabildiğince doğala yakın ve doğayla uyumlu bir şekilde yapılmaktadır. Park içindeki yollar geniş ve düz güzergahlar şeklinde değil, doğal yapı içinde fark edilmeyecek ve arazi şekline tamamen uygun rotalardan geçirilmektedir. Yalnızca

tanıtım, işaret ve uyarı tabelaları kullanılmakta ve ticari tabelalara izin verilmemektedir. Haberleşme ve enerji nakil hatları genellikle park içinden geçirilmemekte, ancak geçirilmesi durumunda olabildiğince yeraltından ya da en az fark edilecek şekilde olması amaçlanmaktadır. Bina ve yapılarda yerel malzemenin kullanılmasına, mimari tarzın ise yerel ve geleneksel olmasına dikkat edilmektedir. Milli parkların, çevreden gelen tüm olumsuz etkilerden korunması organizasyonuna Kaynak Amenojmanı denir. Ayrıca yangın denetimi, zararlı böcek ve haşerelerle mücadele, yaban hayvanlarının sayılarının düzenlenmesi, yerli olmayan bitki ve hayvan türlerinin ayıklanması, sonradan yapılan müdahalelerle oluşmuş durumun tekrar eski haline getirilmesi için peyzaj düzenlemeleri, bilimsel araştırmaların yönlendirilmeleri milli park bütünlüğünün sağlanması için gerekli durumlarda özel arazilerin kamulaştırılması, parktan yararlananların güvenliklerinin sağlanması gibi önlem ve çalışmalar da yapılmaktadır (Anonim 2011f).

Amacı Avrupa'daki parklar arasında işbirliğinin sağlanması, doğal ve kültürel peyzajın korunması, mevcut korunan alanların iyileştirilmesi ve yeni alan ilanlarında karşılıklı yardımlaşma olan, Avrupa Milli Parklar ve Doğa Parkları Federasyonu (FNNPE) 1973 yılında kurulmuştur. 1982 yılında Bali'de (Endonezya) 3. Dünya Milli Parklar Konferansı'ı düzenlenmiştir. 4. Milli Parklar Konferansı, 10-21 Şubat 1992 tarihleri arasında Venezüella'nın başkenti Karakas'ta, 5. Dünya Milli Parklar Konferansı 8-17 Eylül 2003 tarihleri arasında Güney Afrika'nın Durban kentinde gerçekleştirilmiştir (Yücel ve Babuş 2005).

Yapılan araştırmalar sonucu Dünya'da 1914 yılında 40 adet, 1939 yılında 300 adet, 1971 yılında yaklaşık 1200 adet milli park olduğu saptanmıştır. 2003 yılı itibariyle de Dünya'da 8800 adet milli park olduğu çizelge 2.1'de görülmektedir.

Çizelge 2. 1 Çeşitli ülkelerdeki milli parkların sayısı, toplam alanları, ülke yüzölçümüne oranları (Yücel ve Babuş 2005)

Ülke Adı	Milli Park Sayısı (adet)	Milli Parkların Toplam Alanı (ha)	Milli Parkların Ülke Yüzölçümüne Oranı (%)
ABD	805	54 317 500	15.5
Avustralya	2 295	43 695 300	7.5
Azerbaycan	12	74 300	4.6
Brezilya	312	20 972 600	18.0
Bulgaristan	54	75 100	10.1
Çin	54	44 939 300	7.8
Kanada	1 816	45 636 200	6.3
Yunanistan	13	79 200	3.2
İran	16	1 619 800	6.5
İspanya	34	160 400	9.2
Japonya	53	637 800	14.0
Pakistan	5	714 500	9.2
Rusya	108	25 203 200	7.6
Türkiye	33	686 486	0.8
Dünya	**8 800**	**438 448 000**	**10.8**

Yeryüzü kara parçalarının %5'i ve Avrupa'nın %7'si koruma alanlarına ayrılmıştır. Yeryüzünde korunan alanların yaklaşık %2,6 'sı milli park alanı olarak tanımlanmıştır (Anonim 2011e).

2.4 Ekoturizm Kavramı

Ekoturizm kavramı, turizm çevre ilişkilerinin önem kazanması ve sürdürülebilirlik tartışmaları ile birlikte gündeme gelerek, son yıllarda sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Uluslararası Ekoturizm Topluluğu TIES (The International Ecotourism Society) ekoturizmi "Ekoturizm genellikle küçük gruplar halinde yapılır. Konaklama ve yeme içme türü hizmetler çoğunlukla yerel düzeydeki küçük ve orta ölçekli firmalar tarafından verilir" şeklinde tanımlamıştır.

"Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin tanımına göre ekoturizm, doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka

sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyarettir (Kurdoğlu 2001)'', (Anonim 2010c).

Ekoturizm, doğal ve kültürel değerlerin korunarak turizme açılması olarak tanımlanabilmektedir.

Ekoturizmin, "doğa temelli olma", "kültürel olma" ve "kaynağın değerini anlama" olmak üzere üç temel unsuru içerdiğine dair ortak bir görüş vardır. Ekoturizmin ne olduğu bu üç unsuru içeren ve buna eklenen yerel ekonomiye fayda gibi diğer karakterler de kullanarak açıklanmaktadır. Bu öğeler birbirini destekleyen bir şekilde kullanılarak, ekoturimze doğayı tanıma ve doğayı anlama, doğadan zevk alma ve doğayı gözetme karakteri verilmektedir; ekoturizm doğa turizmi olarak nitelendirilmektedir (Erdoğan 2003).

1980'li yılların sonundan itibaren ekoturizm ile ilgili bilimsel yayınlarda bir artış olmuş ve benzer içerikli ekoturizm tanımları yapılmıştır. Söz konusu tanımlardaki ortak noktalara göre ekoturizm (Akıllı 2004);

- Çevre konusunda uyumlu, çevreye duyarlı, çevre ile dost ve çevre koruma katkılıdır.
- Çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirme çabasındadır.
- Doğanın yapısı ve işleyişi ile kültürel değerleri anlamaya ve korumaya yöneliktir.
- Sürüdürebilir kullanımı amaçlamaktadır.
- Küçük gruplar halinde ya da bireysel olarak gerçekleştirilebilmektedir.
- Yapay elemanlar ve fiziksel tesisleri az sayıda ve doğal çevreyle uyumlu halde barındırmayı hedeflemektedir.
- Yerel ekonomiye katkısı bulunmaktadır.
- Turizmin kısa dönemli kar ve kazanca yönelik ticarileşmesine karşı bir yaklaşıma sahiptir.
- Korunan ilgi çekici alanlara eğitim amaçlı seyahatleri kapsamaktadır.
- Yerel halkın katılımına yöneliktir.

Genel olarak turizm, devamlı yerleşme şekline dönmemek ve para kazanma amacına dayanmamak şartı ile insanların seyahatlerinden ve konaklamalarından doğan olay ve ilişkilerin bütününü kapsamaktadır (Gürdal, 1990). Kitle turizminin çevre üzerinde oluşturduğu etkilerin sonucu olarak 90'lı yılların başında bir takım yeni turizm tanımlamaları yapılmaya başlanmıştır. Bir anlamda kitle turizmine alternatifler içerdiği için yaygın olarak; alternatif turizm olarak da isimlendirilen bu turizm şekli ekoturizm, yeşil turizm, doğa turizmi, yayla turizmi, çiftlik turizmi, kırsal turizm, dağ turizmi, toplum temelli turizm, düşük etkili turizm gibi çeşitli isimlerle de anılmaya başlanmıştır (Kurdoğlu 2008).

Ekoturizm kitle turizminin aksine, turizmi yıl içine yaymak, doğal çevreye yapılan baskıyı azaltmak, tahribatı düzeltmeye değil, önlemeye yönelik planlama ve uzun vadeli ekonomik çıkarı gözetmektedir. Müşteri profili ise; Dünya Turizm Örgütü'nün yaptığı bir araştırmaya göre ekoturizm pazarındaki turist profili 30-59 yaş arası, yüksek gelir sahibi ve yüksek eğitimli, gastronomi ve kültüre ilgi duyan kişiler olarak belirlenmiştir (Anonim 2010b).

Pratiwi (2000) tarafından ekoturizmin özellikleri maddeler halinde sıralanmıştır (Albayrak 2010):

- Turist Tipi: Doğal alanlara ve kültürel çevrelere seyahati seven, yerel kültürleri ve bölgeleri öğrenme ve değerini anlama isteğinde olan kişilerden oluşmaktadır.
- Yer: Genellikle doğal, bazen koruma alanları veya kültürel çekicilikleri kapsamaktadır.
- Faaliyetler: Çevreye en düşük etki ile kaynakların kullanılması ve çevresel eğitimin desteklenmesine dayanmaktadır.
- Olanaklar: Çevre dostu teknolojilerin ve yerel kaynakların kullanımını gerektirmektedir.
- Gelişme Yaklaşımı: Ekonomik gelişme ile koruma amaçlarının birleştirilmesine dayanmaktadır.

- Gelişme Süreçleri: Toplum ve çevre üzerinde en az seviyede olumsuz etkiler oluşturması ve tüm yerel halkı aktif olarak kapsaması, yerel topluluğa ekonomik faydalar sağlaması gerekmektedir.

Tisdell (1996) tarafından bildirildiğine göre; ekoturizm çevre üzerinde düşük etkiye sahip ve turizmden elde edilecek gelirlerin korumacılık için kanalize edilebileceği bir turizm şekli olarak görülmektedir. Bununla birlikte, turizmde özellikle kontrolsüz ve düzensiz aşırı bir gelişme doğal alanları bozabilmekte ve yaban hayatına zarar verebilmektedir. Ekoturizm, biri kültürel ve diğeri biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi olmak üzere iki noktaya odaklanmaktadır. Her iki durumda ekoturizm, olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahip olduğu kadar çözüm üretme potansiyeline de sahiptir (Albayrak 2010).

Ekoturizm en büyük yararı, yerel ölçekte ve "küçük güzeldir" felsefesine uygun gerçekleştiği durumda sağlamaktadır. Ekoturizmin küçük gruplar halinde yapılması, konaklamaların genellikle ailelerin islettiği pansiyonlarda gerçekleştirilmesi işlerin lokal çapta ve küçük miktarlardaki sermayelerle kotarılması, geleneksel mimarinin ve yerel kaynakların kullanılması bu yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Ekoturizm, amacına uygun gerçekleştirildiği takdirde hassas ekosistemlerin korunması ve bu bölgelerin içerisinde ve çevresinde yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik gelişmeşi için kaynak yaratabilen bir araçtır. Önemli ekoturizm potansiyeli olan dağlık ve ormanlık bölgelerdeki köylerde yaşayan halkın yoksulluğu göz önünde bulundurulduğunda, ekoturizmin sosyal sınıflar arasındaki dengesizliği azaltan bir işlevinin olduğu da ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda ekoturizmin sürdürülebilirliği, turizm sektörü, idareciler, yerel halk ve turistlerin işbirliği yapmasıyla sağlanabilmektedir (Ozaner 2002).

Ruschmann (1992) ekoturizmi, sert ve yumuşak olarak ikiye ayırmaktadır. Sert ekoturizm, turistlerin doğaya ilgisinin yoğun ve bilimsel olduğu turizm biçimi olup ve genellikle ornitologlar, botanikçiler, jeologlar veya diğer uzman meslek adamları bu turizme katılmaktadır. Yumuşak ekoturizm ise, daha çok foto safarileri, kuşları seyretme, yüzme gibi aktiviteler ile ilgili bulunmaktadır. Bir turistik gezide gösterilen fiziksel çabalar da sert ve yumuşak olarak sınıflandırılmaktadır (Dinçer Şen 2010).

Orams'a (1995) göre ise; ekoturizm, korumadaki etkinliğine bağlı olarak aktif (daha korumacı) ve pasif olarak sınıflandırılabilmektedir. Aktif ekoturizm, gidilen çevreyi geliştirmeye yönelik olarak sürdürülebilir form özelliği göstermektedir. Bu tür turizme katılanlar daha fazla çevre bilincine sahiptir ve çevreyi değiştirme girişimi bulunmamaktadır. Ekolojiye uygun doğal konaklama birimleri kurulmakta, hizmet ve donanım en az seviyede tutulmaktadır. Pasif ekoturizm ise, fiziki ve kültürel çevreye olumsuz etki yapmayan turizm faaliyetlerinin sadece gerekliliği üzerinde durmaktadır. Bu tür turizm, kaynağın mevcut durumunun muhafaza edilmesi konusunda daha toleranslıdır ve buna bağlı olarak daha yaygın hizmet ve donanım ortamı sağlamaktadır (Dinçer Şen 2010).

Erdoğan (2003) ve Kurdoğlu (2003) tarafından bildirildiğine göre; ekoturizm katılımcıların sayısına bağlı olarak, çevreci ekoturizm ve yaygın ekoturizm olarak ayrılabilmektedir. Çevreci ekoturizm on kişiden az gruplar oluşturularak ve modern araçlar kullanılmaksızın uzak bölgelere seyahat edilmesidir. Yaygın ekoturizm on kişiden fazla gruplarla ve modern taşıma araçlarıyla ulaşılabilen doğal alanlara gidilmesidir (Dinçer Şen 2010).

Başlıca ekoturizm etkinlikleri; yayla turizmi, mağara turizmi, kuş gözlemciliği (ornitoloji), av turizmi, su altı dalış turizmi, hava sporları turizmi (balon, yamaç paraşütü gibi), yaban hayat gözlemciliği, sportif olta balıkçılığı, akarsu turizmi (Kano, rafting gibi), atlı doğa yürüyüşü, bisiklet turizmi, botanik turizmi, foto safari, tarım ve çiftlik turizmi, kamp karavan turizmi, dağ-doğa yürüyüşü (trekking) şeklinde sıralanmaktadır (Akpınar ve Bulut 2010).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde, KKTC Karpaz bölgesinin doğal ve kültürel değerlerinin saptanması ve peyzaj mimarlığı açısından değerlendirilmesine yönelik olarak yararlanılan materyal ile analiz ve sentezden oluşan klasik yönteme yer verilmiştir.

3.1 Materyal

"K.K.T.C. Karpaz'ın Doğal ve Kültürel Değerlerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı bu tez çalışmasının ana materyalini KKTC Karpaz Bölgesi oluşturmaktadır.

Karpaz Bölgesi mevcut idari sınırları aşmaktadır. Karpaz Bölgesi'nin temel coğrafi özelliği Kıbrıs'ın kuzey doğusundan dışarıya ve Türkiye'ye doğru uzanan uzun yarımada şerididir. Bu bölge özel ve kendine özgü zengin, değişik ve değerli doğal ve tarihi miras bütünlüğüne sahiptir.

Yardımcı materyaller olarak;

- Alanda yapılan etüd-analiz çalışmaları sırasında çekilen fotoğraf kayıtlarından,
- Alanda yapılan gözlem ve arazi etüd-analiz çalışmalarından,
- KKTC Turizm Çevre ve Kültür Bakanlığı ile yapılan sözlü görüşmelerden ve elde edinilen kaynaklardan,
- Doğal ve kültürel varlık kavramları kapsamında yapılan yerli ve yabancı literatür taramalarından,
- 1999 yılında kurulan Karpaz Ekoturizm Birliği'nin yapmış olduğu çalışmalardan,
- KKTC Cumhuriyet Meclisi tarafından yürürlüğe konulan Karpaz Milli Park Alanı Yasası' ndan,
- Büyükkonuk Belediyesi ile yapılan sözlü görüşmelerden ve elde edilen kaynaklardan,
- Konuyla alakalı olarak daha önceden yapılmış tez çalışmaları ve makaleleren,

- İnternet taramalarından,
- Alana ilişkin fotoğraflardan yararlanılmıştır.

3.2 Yöntem

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde çalışmaya temel olacak etaplaşma söz konusudur. Birinci etapta literatür taramaları yapılmış, araştırma alanı ile ilgili doğal ve kültürel varlıklar kapsamında ulusal ve uluslararası kaynaklar değerlendirilmiştir. Bu aşamada konu ile ilgili yapılmış araştırmalardan, literatür verilerinden, kurum ve kuruluşların bu alan ve konu ile ilgili olarak yapmış oldukları çalışmalardan yararlanılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında araştırma alanı olarak belirlenen Karpaz' a ait doğal ve kültürel varlıkların arazi etüd-analiz çalışmaları gerçekleştirilmiş, alanın doğal ve kültürel değerleri ve özellikleri saptanmıştır.

Üçüncü aşamada ise irdelenen literatür verileri, alanda yapılan çalışmalara ilişkin veriler doğrultusunda değerlendirilmiş, bir senteze ulaşılmış ve alan için öneriler geliştirilmiştir.

K.K.T.C Karpaz özellikle bozulmamış peyzajı ve yabani doğası ile bilinmektedir. Bu sebeple bölgeye bir milli park ve iki özel koruma alanı kurulmuştur. Bölgenin sahip olduğu bu doğal ve kültürel miras kaynakları ekonomik açıdan bugüne kadar etkin bir biçimde değerlendirilememiştir. Bölgedeki sosyo-ekonomik yapının iyileşmesi insanlara bağlı olduğu kadar bu varlıkların da değerlendirilmesine bağlıdır. KKTC Karpaz, sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin yanında milli park alanı olması açısından da, hem Kıbrıs Adası ve KKTC, hem de Türkiye için oldukça önemli bir bölge niteliği taşımaktadır. Karpaz Milli Park Alanı Yasası yanında alanda süregelen ekoturizm çalışmaları da tüm bu değerlerin korunması ve gelecek nesillere taşınması açısından önemli role sahiptir. Karpaz Bölgesi'nin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler temel alınarak, sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından uygun yaklaşımların neler olabileceği hakkında görüş ve önerilere yer verilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde, genel anlamda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, özelde ise Karpaz Bölgesi'nin konumu, coğrafi durumu, jeolojik yapısı, iklim özellikleri ve biyolojik yapısı (flora-fauna) incelenmiştir. Bunun yanı sıra, KKTC tarihi ve Karpaz Bölgesi'nde yapısal çevrenin tarihi gelişimi ve kültür varlıkları irdelenmiş, bölgenin bir bölümünü kapsayan Karpaz Milli Parkı tanıtılarak, bölgede ekoturizm çalışmalarını sürdüren Karpaz Ekoturizm Birliği hakkında bilgi verilmiştir.

4.1 Araştırma Alanının Konumu ve Önemi

Kıbrıs Adası, Akdeniz'in doğusunda yer alan tek ada olmakla birlikte, 32-34° doğu meridyenleri ile 34-35° kuzey paralelleri arasında bulunmaktadır. Ada, Sardinya ve Sicilya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adası olup, 9251 km^{2} yüzölçümüne sahiptir ve doğu-batı ucu arasındaki maksimum uzunluğu 225 km, genişliği ise 96,5 km'dir.

Şekil 4.1 Kıbrıs Adası (Anonim 2011b)

Kıbrıs Adası (Şekil 4.1), kuzeyinde Türkiye'ye 60 km, batısında Suriye'ye 100 km ve Lübnan'a 150 km ve güneyinde Mısır'a 330 km ve Akdeniz'de bulunan Girit'e 370 ve

Rodos'a 500 km uzaklıkta bulunmaktadır. Ada, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının geçiş noktası ve büyük uygarlıklara yerleşim yeri olmuş merkezi bir noktada yer almaktadır. Bilimsel kaynaklara göre, Kıbrıs Adası'nın 3 milyon yıl önce oluştuğu ve adada canlıların da aynı dönemde ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Adada ilk yaşam kanıtlarına ait izler Beşparmak Dağları'nda bulunmuştur. Ada Anadolu'ya çok yakın olduğu için, buradaki insan yerleşiminin MÖ 8000'den önce olduğu tahmin edilmektedir (Anonim 2011a).

4.1.1 Coğrafi durum

Karpaz Bölgesi, Kıbrıs'ın doğusunda bulunmaktadır. Kuzeybatıda yaklaşık Beşparmak Dağları'nın bitiminden, güneybatıda Salamis şehrinden itibaren daralan ve denize doğru bir burun oluşturan bölgeye (Şekil 4.2) Karpaz Bölgesi denmektedir (Erel 2008).

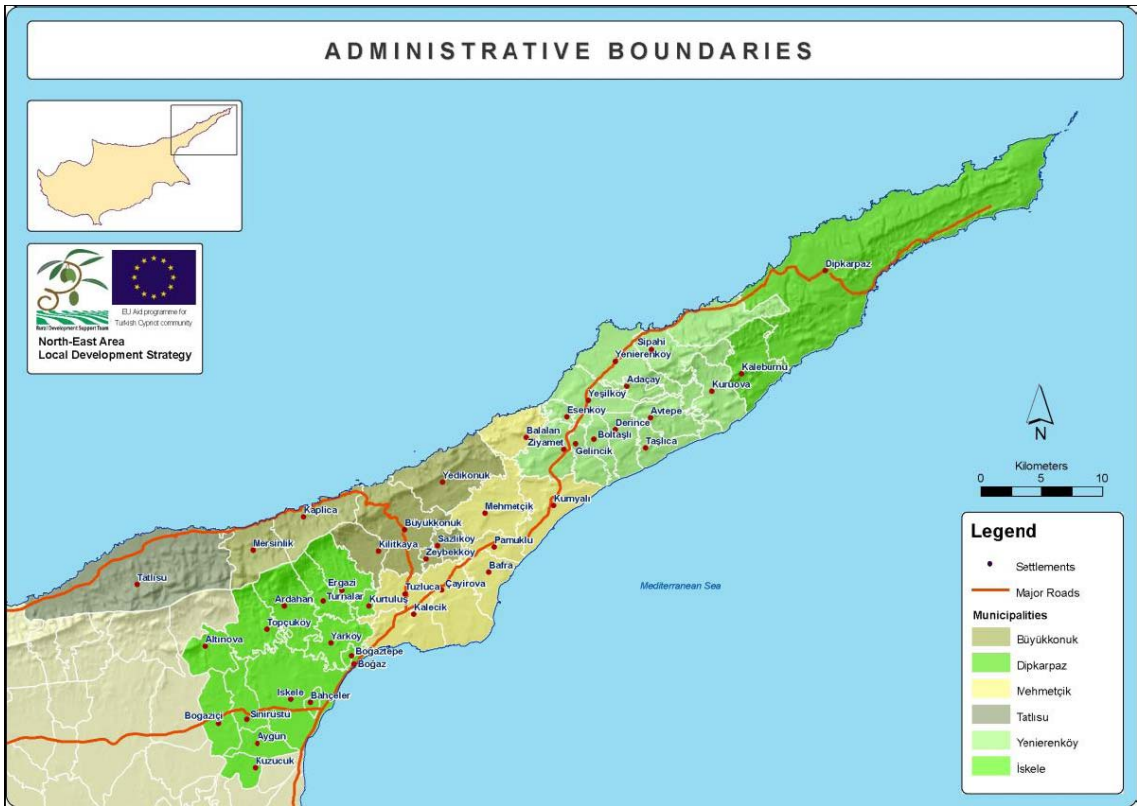

Şekil 4.2 Karpaz Bölgesi uydu görüntüsü (Anonymus 2011)

2010 yılında sınırları tanımlanan Karpaz Bölgesi İçin Yerel Kalkınma Stratejisi'nde belirtildiği üzere; Karpaz Bölgesi 898 km^2'lik bir alan ile toplam KKTC alanının

%27'sini kaplamaktadır. Bölge, İskele ilçesine bağlı beş belediye (İskele, Mehmetcik, Büyükkonuk, Yenierenköy, Dipkarpaz) ve Magusa bölgesine bağlı bir belediyeden (Tatlısu) oluşmaktadır. Belediye merkezleri dışında bölgede 35 köy bulunmakta, bunlardan 5 tanesi Mesarya Ovası'nda yer almaktadır. Bölgenin coğrafi sınırları; kuzey-batıda Esentepe Belediyesi (Girne Bölgesi), batı ve güney-batıda Geçitkale ve Yenibogaziçi belediyeleri (Magusa Bölgesi)'dir. Karpaz Bölgesi'nin nüfus yoğunluğu km^2 başına 26 kişidir ve bu durum çok yüksek bir işsizlik ve genç nüfusun şehirlere göç etmesi şeklinde nitelenmektedir (Anonim 2011b).

Bölgede İskele, Mehmetçik, Büyükkonuk, Yenierenköy, Dipkarpaz ve Tatlısu olmak üzere altı belediye bulunmaktadır (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 Karpaz Bölgesi Belediyeleri (Anonim 2010h)

İskele: 7.613 kişilik nüfusu ile İskele, Karpaz Bölgesi'nin en büyük belediyesi ve aynı zamanda ilçe merkezidir. İskele doğuda Geçitkale ile güneyde Magusa ile sınırdır. İskele kasabası daha çok Panagia Theotokos'ta yer alan ikon müzesi ve uluslararası halk

dansları festivali ile tanınmaktadır. İskele ilçesi belediye alanı oldukça geniş olup Beşparmak Dağları'nın bir bölümü ile Mesarya Ovası ve turistik sahil şeridi ile farklı peyzajlar içermektedir (Anonim 2010h).

Son beş yıl içinde emlak yatırımcılarının (ikinci evler ve resort oteller) büyük ölçüde dikkatini çekmekte ve sahil şeridinin büyük bir bölümü kentsel alan haline dönüşmektedir. Turizm faaliyetleri ve gayrimenkul sektörüne dayanan yerel ekonomi, genel ekonomik krizden büyük ölçüde etkilenmiştir. Sonuç olarak, sahil şeridi boyunca yer alan terk edilmiş ya da yarı tamamlanmış gayrimenkuller, ziyaretçilere görsel anlamda üzücü ve harap bir izlenim vermektedir (Anonim 2010h).

Yenierenköy: 5.693 kişilik nüfusu ile Karpaz Bölgesi'nin ikinci büyük belediyesi olup batıda Mehmetçik, doğuda da Dipkarpaz ile sınır komşusudur. Kasaba merkezi, turizm enformasyon merkezi gibi bir çok kamu dairesi ve belirli ölçüde mikro ve küçük işletmelere ev sahipliği yapmaktadır. Belediye alanı eşitsiz gelişmiştir. Güney bölgesi az gelişmiş ve tarıma dayalı iken, kuzey sahil bölgesi ekonomik olarak daha gelişmiş durumdadır (Anonim 2010h).

Şu an bir yat limanının inşa edilmekte olduğu kuzey sahilinde, birçok doğal barınak bulunmaktadır. Yat limanı ile bağlantılı turizm yatırımları yerel ekonominin canlanmasına katkıda bulunabilecektir. Şu an yenilenmekte olan Yenierenköy balıkçı barınağı oldukça aktif olup, Karpaz Bölgesi'ndeki çok sayıda balıkçıya ev sahipliği yapmaktadır (Anonim 2010h).

Mehmetçik: 3.381 kişilik nüfusu ile Karpaz Bölgesi'nin üçüncü büyük belediyesi olup Yenierenköy'ün güney-batısında yer almaktadır. Mehmetçik Kasabası'nın ekonomisi, bölgede yaşayan nüfusun sağlam tarihsel kökenleri üzerine kurulu olup oldukça iyi gelişmiştir. Mehmetçik, kuş gözlemcileri tarafından bilinen önemli bir doğal sulak alana sahiptir (Anonim 2010h).

Büyükkonuk: 2.893 kişilik nüfusu ile Karpaz Bölgesi'nin dördüncü büyük belediyesidir. Güney-batıda İskele ve kuzeydoğuda Mehmetçik ile komşudur. Kasaba

şehir merkezindeki binalardan ve yerel işletmelerin sayısı ve büyüklüklerinden de anlaşıldığı üzere, zayıf bir ekonomik temele (esasen tarımsal) sahiptir. Büyükkonuk senede iki kez gerçekleştirilen "EKO-GÜN " festivali nedeniyle ilk "ekolojik-köy" olarak bilinmektedir. Bu etkinlik, bir çok diğer etkinlikle birlikte, uluslararası olarak da desteklenmektedir. Özellikle bir nirengi noktası olan ortaçağa ait Kantara Kalesi'nin bulunması nedeniyle turizmin öncü sektör olması beklenmektedir (Anonim 2010h).

Dipkarpaz: 2.398 kişilik nüfusu ile Karpaz Bölgesi'nin dördüncü büyük belediyesi olup güneydoğuda Yenierenköy ile sınır komşusudur. Bugüne kadar izolasyon nedeniyle sıkıntı çekmiş olsa da Kıbrıs Adası'nın diğer bölgeleri ile bağlantı sağlayacak olan Yenierenköy ve Dipkarpaz yol iyileştirme çalışmaları 2010 yılında gerçekleştirilmiştir (Anonim 2010h).

Dipkarpaz Belediyesi, Karpaz Yarımadası'nın bozulmamış kırsalı ile en yeşil ve yaban yaşamını en iyi koruyabilmiş bölgesidir. Belediye alanı, adanın en güzel plajlarından bazılarını ve Karpaz Milli Parkı ile iki özel koruma alanını içeren, korunmuş alanları barındırmaktadır. Coğrafi konumundan dolayı Dipkarpaz adanın ilk yerleşim yerlerinden ve Luzinyanlar'ın en geniş baronluklarından birisidir. Kökleri antik döneme uzanan zengin tarihi bünyesinde barındırmaktadır (Anonim 2010h).

Tatlısu: 1.379 kişilik nüfusu ile Karpaz Bölgesi'nin altıncı belediyesidir. Güneyde İskele ve Geçitkale, doğuda Büyükkonuk ile sınır komşusudur. Tatlısu Kasabası tipik olarak kırsal nitelikte ve daha iç kesimde konumlanmıştır. Tatlısu Belediyesi'nin batı kesimi, Girne ile bitişik ve yapısal olarak bağlantılı olup, gayrimenkul gelişimi görünmektedir; doğu kesimi ise, daha az el değmişliği ve güzel manzarası ile dikkat çekmektedir (Anonim 2010h).

Karpaz Bölgesi'nin toplam nüfusu 23.357'dir (toplam KKTC'nin %9'u). Bu nüfusun %51.6'sı erkek, %48.4'ü kadınlardan oluşmaktadır. Nüfusun büyük çoğunluğu (yaklaşık %70'i) 15 ile 64 yaş arası olup, bunu %22.5 ile 15 yaş altı nüfus, %9.5 ile 64 yaş üzeri nüfus izlemektedir. Yıllık nüfus artış hızı yaklaşık olarak %2.4 ve doğal nüfus artış hızı %0.9'dur. Köylerde ekonomik olarak aktif nüfus (15 ile 64 yaşları arası)

KKTC ortalamasının altındadır. Bu durum, istihdam imkanlarının sınırlılığı ile sosyal ve kültürel olanakların yetersizliği nedeniyle, nüfusun bu kesiminin köylerden göç ettiğini göstermektedir (Anonim 2010h).

4.1.2 Jeolojik yapı

Kıbrıs Adası'nda yapılan jeolojik çalışmalar 1862 yılında başlamış olup, daha çok yabancı bilim adamları tarafından gerçekleştirilmiştir. 1950 yılında Kıbrıs Jeoloji Dairesi kurularak jeolojik çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Bu çalışmalar, adanın stratigrafik ve tektonik incelemesi yanında, metalik ve endüstriyel hammadde olanakları ve yeraltısuyu rezervlerini saptamaya yönelik olmuştur (Anonim 2011j).

Kuzey Kıbrıs'ın jeolojisi, Kıbrıs Adası'nın genel jeolojisi çerçevesinde açıklanmaktadır. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs'ta yer alan litolojik birimler ile birlikte, Kuzey Kıbrıs'ta yer almayan fakat Güney Kıbrıs'ta yer alan birimler de stratigrafik sıralanımda gösterilmektedir (Anonim 2011j).

Kıbrıs oluşum tarihi boyunca dikey tektonik hareketler sonucu en az üç defa su altına batmıştır. Bu ana batmalar sonucunda sırası ile kreatese yaşlı lapta tebeşirleri, miosen yaşlı tahna tebeşir ve filiş serisi oluşmuştur. Dikey tektonik hareketler yükselme ekseninin her iki yanında güney yamaçlarda kuzey yamaçlarına nazaran daha az üzerine çıkmıştır. Bir tür yükselme olurken güneye doğru bir devrilme de olmuştur. Bu durum kuzey yamaçlarında belirginleşmektedir (Kuset 2007).

Jeolojik birimler çerçevesinde kıbrıs 3 ana bölgeye ayrılmaktadır (Anonim 2011g).

- Adanın ortasında yer alan ve mağmatik kayaçların oluşturduğu Trodos Dağları,
- Kuzeyde kıyıya paralel halde ve mesozoyik yaşlı kayaçlardan oluşmuş Beşparmak Dağları,
- Batıda Güzelyurt, doğuda Gazimağusa Körfezleri'ne kadar uzanan ve neojen yaşlı çökellerden oluşan Mesarya Ovası'dır.

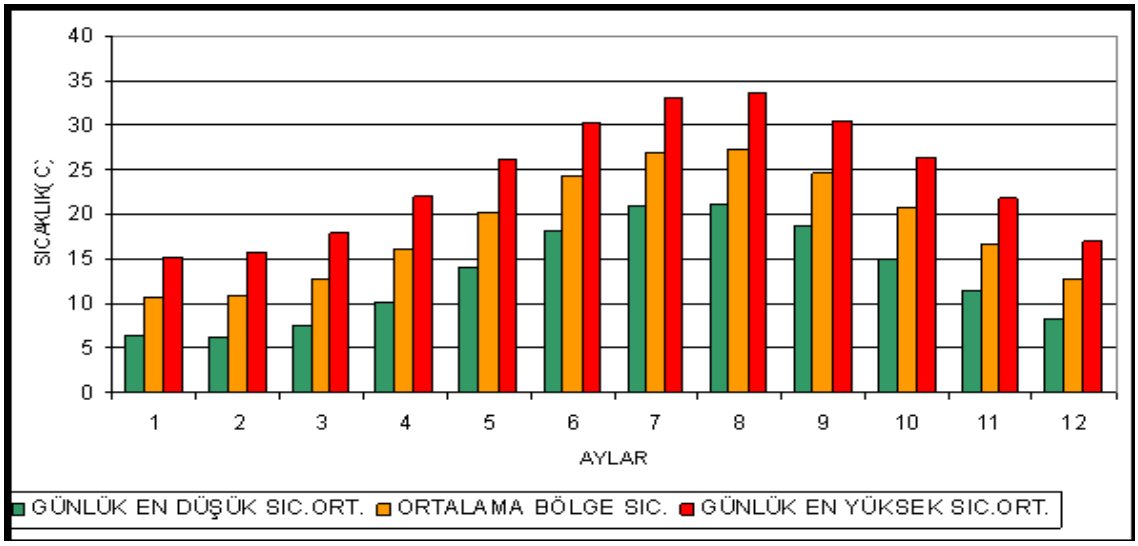
Kıbrıs'ta yer alan çökel kayaçlar ise dört grupta oluşmuşlardır (Anonim 2011j).

- **Tripa Grubu**: Karbonifer-Permiyen'den Üst Kretase'ye kadar değişen kayaçlardır. Bu gruba dahil olan kayaçlar Güney Kıbrıs'ta, Trodos Dağları çevresinde ve Güneybatı Kıbrıs'ta Beşparmak Dağları'nda yer almaktadır.
- **Lapta Grubu**: Üst Kretase'den Alt Miyosen'e kadar değişen kayaçlardır. Trodos Dağları'nın genel olarak güneyinde, doğusunda ve kısmen de kuzeydoğusunda yüzeylenmiştir.
- **Dali Grubu**: Orta Miyosen'den Üst Miyosen'e kadar değişen kayaçlardır. Sığ denizel ortam ile temsil edilen bu grup, Trodos Masifi ve Üst Lapta Formasyonu üzerinde uyumsuz olarak yer almaktadır.
- **Mesarya Grubu**: Geç Miyosen'den Erken Pliyosen'e kadar değişen kayaçlardır. Kıbrıs Adası'nın genelinde bir yayılım göstermektedir.

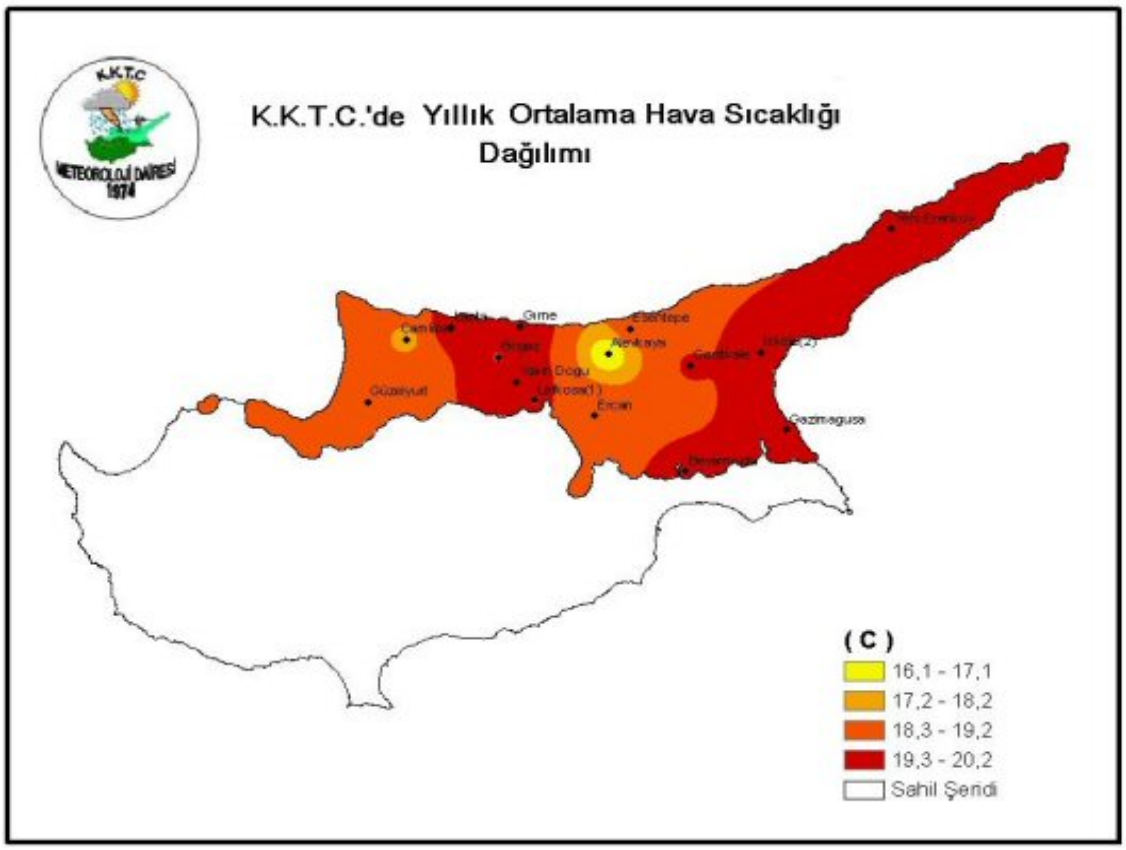
4.1.3 İklim

Kuzey Kıbrıs makro iklim sınıflandırılmasına göre "yarı kurak" olarak adlandılan iklim kuşağı arasında yer almaktadır. Aynı zamanda bir Akdeniz adası olmasından dolayı yaz mevsiminin sıcak ve kuru; kış mevsiminin ılık ve az yağışlı geçtiği Akdeniz İklimi görülmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ın yıllık ortalama hava sıcaklığı 19.0°C'dir. Yıl boyunca en sıcak ayın genellikle Temmuz ayı olduğu saptanmıştır (Şekil 4.4). Bu ayda hava sıcaklığı gündüz saatleri (gölgede) 37.0°C – 40.0^{o}C arasında seyretmektedir. Yılın en soğuk ayı genellikle Ocak ayı olup, gündüz saatleri hava sıcaklığı 9.0°C – 12.0°C arasında seyretmekte ve yılın en soğuk geceleri çoğunlukla bu ayda yaşanmaktadır. Böyle gecelerde hava sıcaklığının düşmesi ile birlikte toprak yüzeyi sıcaklığı da özellikle iç kesimlerde 0.0°C'nin altına düşerek (Şekil 4.5), yer yer don olaylarına neden olmaktadır (Anonim 2011k).

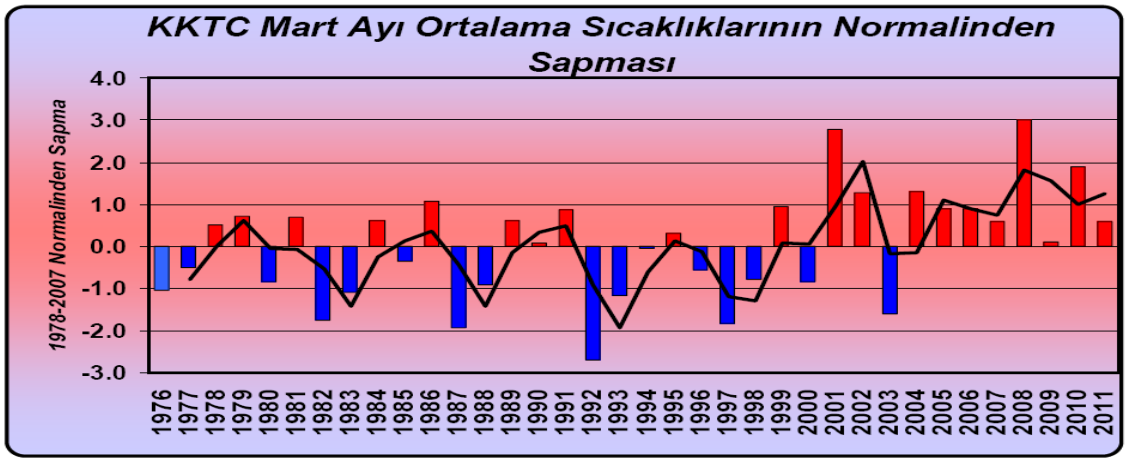

Şekil 4.4 K.K.T.C'de aylara göre sıcaklık ortalamaları (Anonim 2011k)

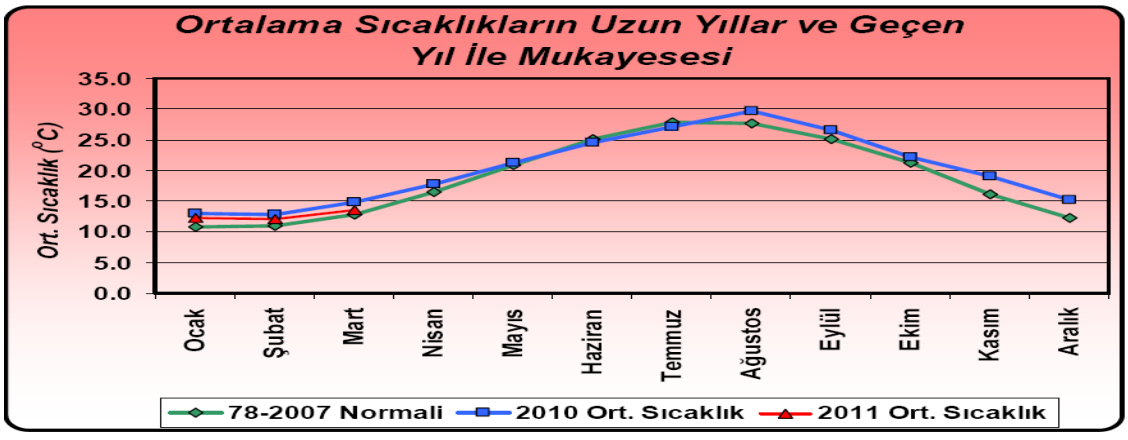

Şekil 4.5 KKTC'de yıllık ortalama hava sıcaklığı dağılımı (Anonim 2011k)

Mart ayı ortalama sıcaklıklarının uzun yıllardaki seyrine bakıldığında (Şekil 4.6), 2001 yılından sonraki yıllarda ortalama sıcaklıkların istikrarlı bir şekilde, normal değerlerin pozitif yönde sapma eğiliminde olduğu görülmektedir. 2003 yılı hariç, son 10 yıllık periyotta Mart ayı ortalama sıcaklık değerleri normalinin üzerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca 34 yıllık sürede pozitif yönde en şiddetli sapmalar da (2008, 2001 ve 2010 yıllarında), son 10 yıllık periyotta meydana gelmiştir (Şekil 4.7). 2001 yılı öncesine bakıldığında ise, Mart ayı ortalama sıcaklıklarının ağırlıklı olarak normalinden düşük meydana geldiği görülmektedir (Anonim 2011k).

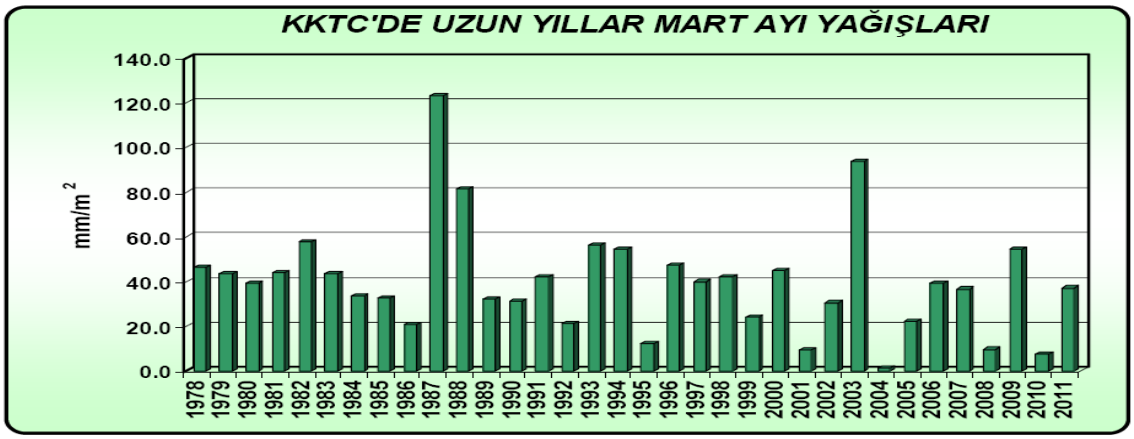

Şekil 4.6 KKTC mart ayı ortalama sıcaklıklarının normalinden sapması (Anonim 2011k)

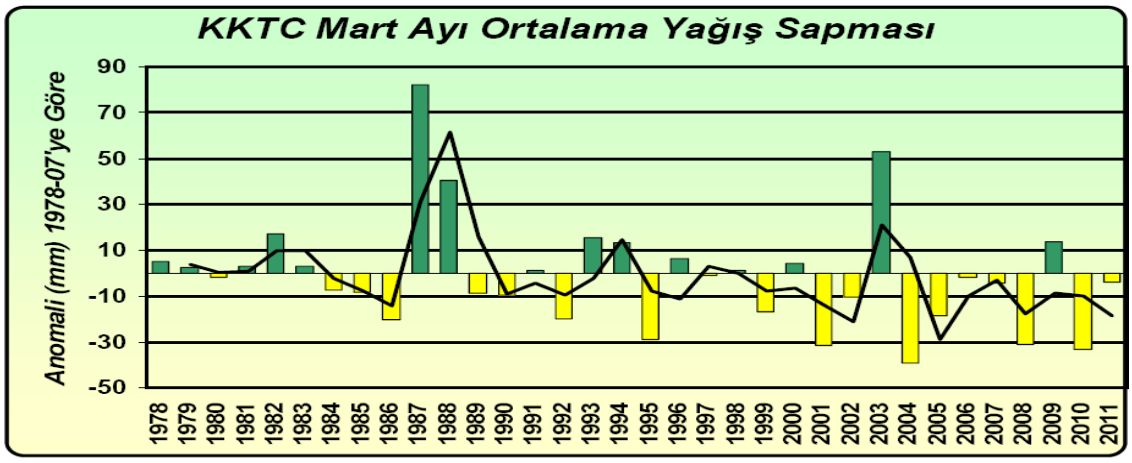
Şekil 4.7 KKTC'de ortalama sıcaklıkların uzun yıllar ve geçen yıl ile mukayesesi (Anonim 2011k)

2011 yılı Mart ayında ortalama 37.1 mm/m² yağış gerçekleşmiş olup, normaline göre %9 yağış azlığı, bir önceki yıl Mart ayı ortalama yağış miktarına göre ise %100'ün üzerinde yağış artışı sözkonusu olmuştur (Anonim 2011k).

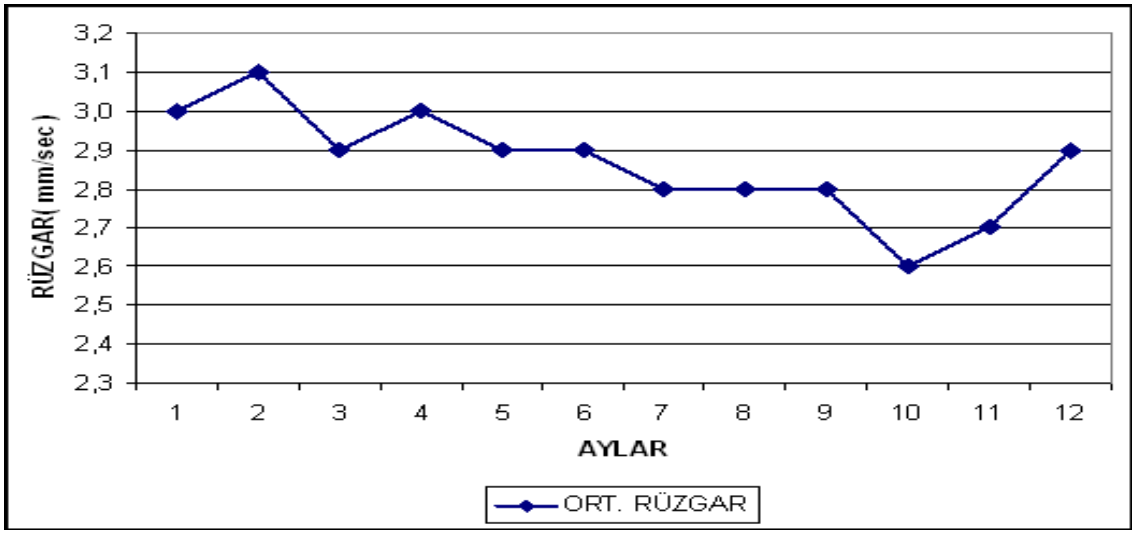

Şekil 4.8 KKTC'de uzun yıllar mart ayı yağışları (Anonim 2011k)

34 yıllık sürede meydana gelen Mart ayı yağışlarına bakıldığında (Şekil 4.8), özelikle 1995 yılı ve sonrasında, yağışların normalden düşük gerçekleşme eğiliminde olduğu görülmektedir. Ayrıca yağışlardaki negatif sapmaların hem sayısı, hem de şiddetinde artış meydana gelmiştir. Nitekim 1995 yılı Mart ayı yağışları, 12 yıl normalinden düşük gerçekleşirken, sadece 4 yıl normalinin üzerinde meydana gelmiştir. Normalden düşük meydana gelen yıllardan özellikle 2004, 2010, 2001 ve 2008 yıllarındaki sapma eğilimi (Şekil 4.9) çok şiddetli gerçekleşmiştir (Anonim 2011k).

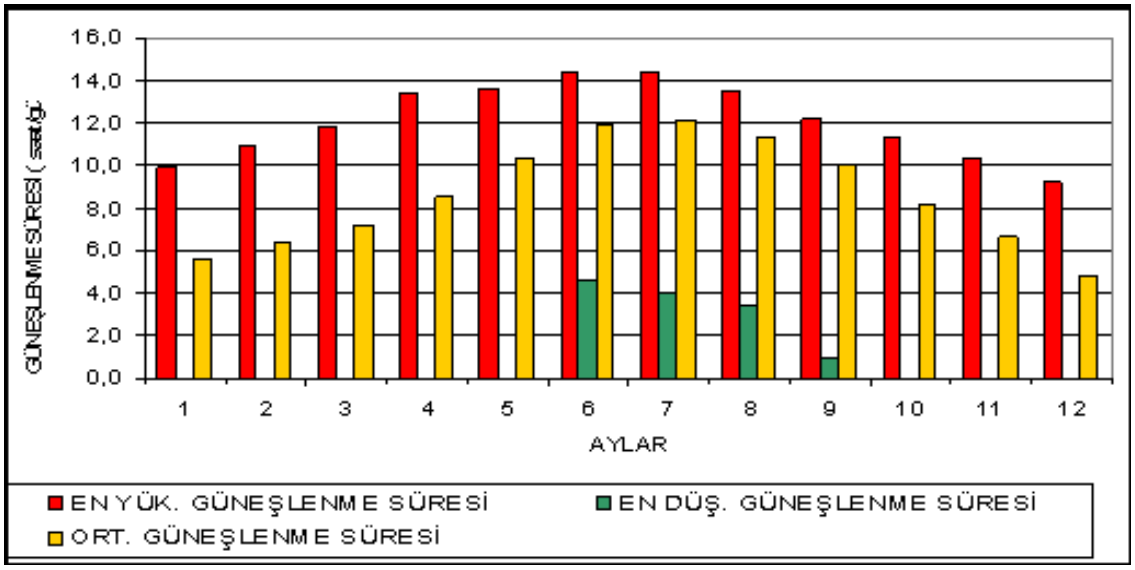

Şekil 4.9 KKTC mart ayı yağış sapması (Anonim 2011k)

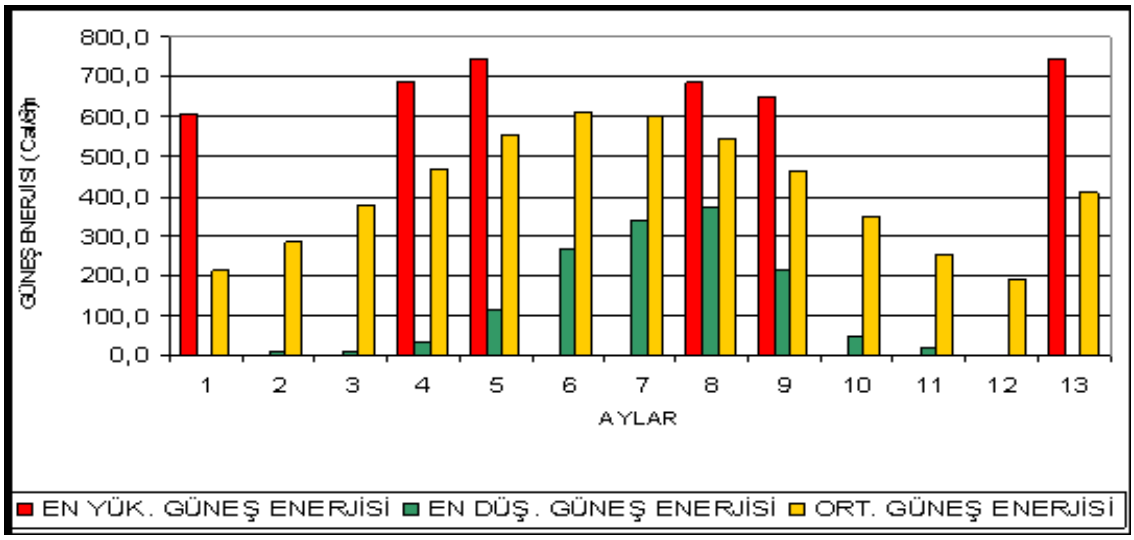
Şekil 4.10 Aylara göre ortalama rüzgar şiddet (Anonim 2011k)

Bir ada ülkesi olan Kuzey Kıbrıs'ta genel olarak rüzgar, yörelerin topoğrafik özelliğine göre farklı yönlerden esmektedir. Bununla birlikte Kuzey Kıbrıs genelinde hakim yön Batı (W) olarak görülmektedir. Şekil 4.10'da görüldüğü gibi yıllık ortalama rüzgar şiddeti ise 2.8 m/sn'dir (Anonim 2011k).

Şekil 4.11 Aylara göre güneşlenme süresi (Anonim 2011k)

Kuzey Kıbrıs'ta yaz aylarında ortalama günün 12 saati güneşli geçmektedir. Kış aylarında bu değer ortalama 5 saate düşmektedir (Şekil 4.11). Yıl genelinde günlük ortalama güneş enerjisi miktarı 417.3 cal/cm^2'dir. Şekil 4.14'e bakıldığında, en fazla güneş enerjisi Temmuz ayında günlük ortalama 622.2 cal/cm^2, en az güneş enerjisi ise (Şekil 4.12) Aralık ayında günlük ortalama 214.5 cal/cm^2 değerinde olduğu görülmektedir (Anonim 2011k).

Şekil 4.12 Aylara göre güneş enerjisi (Anonim 2011k)

4.1.4 Demografi ve ekonomi

Karpaz bölgesinin toplam nüfusu 23.357 olup KKTC'nin toplam nüfusunun %9'unu oluşturmaktadır. Bu nüfusun %51.6'sı erkek, %48.4'ü kadınlardan oluşmaktadır. Nüfusun büyük çoğunluğu (yaklaşık %70'i) 15 ile 64 yaş arası olup, bunu %22.5 ile 15 yaş altı nüfus, %9.5 ile 64 yaş üzeri nüfus izlemektedir (Anonim 2011g). Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 2006 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Karpaz Bölgesi nüfus göstergeleri çizelge 4.1'de görülmektedir.

Çizelge 4. 2 Devlet Planlama Teşkilatı 2006 nüfus sayımına göre Karpaz Bölgesi nüfusu

İSKELE	**7613**	**MEHMETÇİK**	**3381**
İskele Merkez	3977	Mehmetçik Merkez	1484
Altinova	253	Bafra	662
Ardahan	359	Balalan	102
Aygün	373	Kumyali	710
Ağillar	176	Çayirova	423
Boğaziçi	470	**BUYUKKONUK**	**2893**
Ergazi	213	Büyükkonuk Merkez	1132
Kurtuluş	94	Kilitkaya	187
Kuzucuk	288	Kaplica	411
Sinirüstü	189	Mersinlik	166
Topçuköy	332	Yedikonuk	853
Turnalar	134	Zeybekköy	33
Yarköy	374	Sazliköy	103
Ötüken	381	Kantara	8
DİPKARPAZ	**2398**	**YENİERENKÖY**	**5693**
Dipkarpaz Merkez	2026	Yenierenköy Merkez	1673
Kaleburnu	372	Adaçay	75
TATLISU	**1379**	Avtepe	156
		Boltaşli	265
		Derince	509
		Esenköy	74
		Gelincik	449
		Kuruova	150
		Sipahi	681
		Taşlica	107
		Yeşilköy	818
		Ziyamet	736
KARPAZ BÖLGESİ TOPLAM:	**23357**		

Yıllık nüfus artış hızı yaklaşık olarak %2.4 ve doğal nüfus artış hızı %0.9'dur. Köylerde ekonomik olarak aktif nüfus (15 ile 64 yaşları arası) Kuzey Kıbrıs ortalamasının altındadır. Bu durum, istihdam imkanlarının sınırlılığı ve sosyal ve kültürel olanakların

yetersizliği nedeniyle, nüfusun bu kesiminin köylerden göç ettiğini göstermektedir (Anonim 2011g).

Sanayi Odası, Ticaret Odası ve Esnaf ve Zanaatkarlar Odası müşterek kayıtlarına göre toplamda yaklaşık 490 aktif işletme bulunmaktadır. Buna göre %40'ı perakendeci/dükkan sahibi, %13'ü inşaat işletmesi, %9'u zanaatkar (tamirci, doğramacı, demir işçisi, berberler gibi), %9'u kafe ve restoranlar, %7'si turizm operatörleri, %6'sı konfeksiyon perakendecisi, %5'i üretici/işleyicidir (çoğunlukla tarımla ilgili gıda işleyicileri ve bazı sanayi ürünleri üreticileri). İşletmelerin çoğunluğu köylerde yer alırken (%67), %31'i kasaba merkezlerinde ve %2'si de küçük sanayi sitelerinde yer almaktadır. Bu durum, kasaba merkezi ve küçük sanayi sitelerindeki işletmelerin daha çok mikro-işletmelere hizmet vermesi, diğer taraftan büyük işletmelerin ise kasabaların çevresinde çalışması şeklinde açıklanabilmektedir (Karpaz Bölgesi İçin Yerel Kalkınma Stratejisi 2010).

İskele Belediyesi en yüksek sayıdaki işletmeyi barındırmaktadır. Bunlar arasında bir çimento fabrikası, bir elektrik üretim santrali, iki petrol depolama santrali, bir kireçtaşı ocağı, bir harnup fabrikası ve bir çok tarımsal işleme fabrikası (bal, vb) bulunmaktadır. Yenierenköy'de süt ürünleri işleme fabrikası ve tütün fabrikasından arta kalanlar bulunmaktadır. Mehmetçik'te bir taş ocağı işletmesi, bir zeytin yağı imalathanesi ve bir yemek fabrikası bulunmaktadır. Büyükkonuk'ta bir adet zeytin yağı imalathanesi ve Tatlısu'da bir su şişeleme tesisi vardır. Dipkarpaz'da ise herhangi bir sanayi işletmesi bulunmamaktadır (Karpaz Bölgesi İçin Yerel Kalkınma Stratejisi 2010).

4.1.5 Flora

Girne sıra dağları KKTC'nin endemik bitkileri için en önemli merkez durumundadır. 92/43 sayılı Habitat Direktifi Ek II'de yer alan 13 endemik bitki ve toplamda 45 endemik tür kaydedilmiştir. İki Karpaz Özel Çevre Koruma Alanı (ÖÇKA) da, kendine özgü özel habitatlarında, bir çok endemik ve nadir bulunan bitki türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle Mart-Nisan aylarında çiçek açan Ophrys kotschyi (Kıbrıs orkidesi) AB Ek II bitki türleri altında listelenmiş ve KKTC Flora-Fauna Emirnamesi

(21/97) ile koruma altına alınmıştır (Karpaz Bölgesi İçin Yerel Kalkınma Stratejisi 2010).
KKTC'de;

- *Delephinium caseyi* (Casey'in Hezaranı)
- *Arabis cypria* (Kıbrıs Kazteresi)
- *Brassica hilarionis* (Sent Hilarion Lahanası)
- *Silene fraudatrix* (Alevkaya Sinekkapanı)
- *Dianthus cyprius* (Kıbrıs Karanfili)
- *Rosularia cypria* (Kıbrıs Rozetotu)
- *Rosularia pallidiflora* (Kıbrıs Soluk Rozetotu)
- *Sedum lampusae* (Lapta Damkoruğu)
- *Pimpinella cypria* (Kıbrıs Taç Anasonu)
- *Limonium albidum* (Kıbrıs Soluk Denizlavantaçiçeği)
- *Onosma caespitosa* (Küme Sincarı)
- *Origanum syriacum* (Kıbrıs Beyaz Kekiği)
- *Salvia veneris* (Değirmenlik Adaçayı)
- *Sideritis cypria* (Kıbrıs Sivriçayı)
- *Phlomis cypria* (Sent Hilarion-Kudüs Adaçayı)
- *Scutellaria cypria* (Kıbrıs Kasideotu)

olmak üzere 16 adet endemik bitki türü bulunmaktadır (KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü 2011).

Dünyada bilinen 20000 çeşit orkidenin 45'i Kıbrıs Adası'nda görülmektedir. Aralarında Ophrys kotschyi (Kıbrıs Ofrisi) adlı orkide türünün de yer aldığı 30'u ise KKTC'de bulunmaktadır. KKTC'de yayılış gösteren orkideler Orman Dairesi ve Çevre Dairesi tarafından korunmaktadır (KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü 2011).

Çizelge 4.2 KKTC'de 1974-2002 dönemi ağaçlandırma çalışmaları (KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü 2011)

Tarih	Ağaçlandırma (ha)	Tamamlama (ha)	Dikilen Fidan
1974	54	-	-
1975	320	-	176,271
1976	751	-	556,755
1977	302	220	350,705
1978	250	337	490,2
1979	460	126	143,879
1980	142	12	171,893
1981	51	5	75,118
1982	22	4	73,438
1983	135	14	171,903
1984	278,1	50	181,784
1985	279	59	253,99
1986	300,1	13,7	235,658
1987	315,5	4	201,668
1988	225,5	24,3	226,132
1989	227	5	293,014
1990	1023	-	1,298,623
1991	1662	970	2,395,430
1992	1308,7	1380	1969,075
1993	1266,7	140	1,844,232
1994	790	1	865,646
1995	514,1	13,4	558,105
1995-1997	2366	-	2,518,416
1996	386	63	492,259
1997	795	45	639,247
1998	1291	308	1,830,425
1999	1710	166	2,152,818
2000	1116	550	1,799,945
2001	880	339	1,365,861
2002	841	600	1,750,343
Toplam	20,061,7	5,449,4	25,136,833

Kıbrıs Adası'nın diğer önemli bitki topluluğu; keçiboynuzu (*Creatonia siliqua*), sakız (*Pistacia lentiscus*), zeytin (*Olea europea*), mersin (*Myrtus comminus*), ardıç (*Juniperus spp.*) ve zakkum (*Nerium oleander*) gibi bitkilerden oluşan makiliklerdir. Bu bitki

topluluklarının ormanlara göre daha az yağışa ihtiyaç duymaları ve kuraklığa dayanıklı olmaları, geniş bir alana yayılmaları sonucunu doğurmuştur (Ayberk 2000).

Çizelge 4.3 KKTC ormanlık sahasının ağaç türlerine göre dağılışı (KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü 2011)

Ağaç Türü	**Alanı(ha)**	**Orman Alanına Oranı(%)**	**KKTC Orman Alanına Oranı(%)**
Kızılçam	21816,5	35,8	6,59
Fıstıkçamı	821,5	1,35	0,25
Servi	98	0,16	0,03
Okaliptus	44	0,07	0,01
Akasya	413	0,68	0,12
İbreliler	5755	9045	1,74
Yapraklılar	23928,5	39,27	7,23
İbreli+Yapraklı	8057,5	13,22	2,43
Toplam	60934	100	18,4

KKTC'de Orman Koruma ve Faydalanma Tüzüğü ile belirlenen ve Orman Dairesi Müdürlüğü'nün yazılı izni olmadan kesilemeyen, taşınamayan, şekli değiştirilemeyen, budanamayan orman ağaçları (Çizelge 4.3); Pinus brutia, Pinus halepensis, Pinus pinea, Cupressus sempercirens, Juniperus phoenicia, Populus nigra, Populus alba, Platanus orientalis, Quercus coccifeare, Quercus infectoria, Eucalyptus ssp. olarak sıralanmaktadır (KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü 2011).

Mevcut orman alanının 16.596 hektarı verimli orman alanı (%27.23), 44.338 hektarı (%72.77) bozuk orman alanıdır. Toplam dikili ağaç serveti 397.200 m^3 (Çizelge 4.4 ve 4.5), yıllık artım ise 11.472 m^3 olup, planların öngördüğü yıllık odun üretimi 1500 m^3'tür (KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü 2011).

Çizelge 4.4 KKTC'de ormanların mülkiyeti (KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü 2011)

Ormanlar	Hektar (Ha)	Yüzdelik (%)
Devlet Ormanları	61338	95,38
Özel Ormanlar	2436	3,79
Vakıf Ormanları	539	0,83
Toplam	64313	100

Çizelge 4.5 KKTC ormanlarının işletme sınıflarına göre dağılımı ve KKTC alanına oranı (KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü 2011)

Orman İşletme Sınıfı	Alanı (Ha)	Ormanlık Alana Oranı (%)	KKTC Alanına Oranı (%)
İyi Koru	16264	26,69	4,91
Bozuk Koru	20284	33,29	6,12
İyi Baltalık	331	0,54	0,1
Bozuk Baltalık	24054	39,48	7,27
Toplam	60934	100	18,4

Anıt ağaç; yaş, çap ve boy itibariyle kendi türünün genel ölçülerinin çok üzerinde bir boyuta ulaşan, kültür, tarih ve mekanında özel yeri bulunan, geçmiş, bugün ve gelecek arasında iletişim sağlayabilecek tabii ömre sahip ağaçlar olarak tanımlanmaktadır (KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü 2011).

KKTC'de 1985 yılından beri ender olmaları, güzellikleri ve büyüklükleri nedeniyle koruma altına alınan, 2 tanesi kurumuş bulunan toplam 32 tane anıt ağaç tanımlanmıştır. Bu ağaçlar Ficus sycomonıs L. (cümbez), Liguidambar styraciflua (sığla), Cupressus sempervirens var. horizontalis (servi), Quercus infectoria (meşe), Olea europea L. (zeytin), Pinus brutia (kızılçam), Platanus orientalis (çınar), Arbutus andrachne L. (sandal ağacı), Eucalyptus camaldulensis (okaliptus), Phytolacca dioica (şekerciboyası), Populus alba (kavak), Phoenix dactylifera (hurma), Pistacia atlantica (sakız ağacı) ve Ficus elastica (kauçuk) türlerinden oluşmaktadır (KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü 2011).

***Ficus sycomonıs L.* (Cümbez) – Moraceae;**

- Magosa'da şuan Lala Mustafa Paşa Camii olan St.Nicholas Katedrali'nin ibadete açıldığı 1312 yılında dikilmiştir .Kıbrıs Adası'nın en yaşlı ağacıdır. Boyu 15 m, çevresi yaklaşık 5m'dir.

***Liguidambar styraciflua* (Sığla) – Hamamelidacea;**

- Esentepe'ye yakın Andifinoidis Manastırı'nda tahminen beş asırlık bir kolonidir. Mevcut 17 gövde inanca gore, güneydeki Adios Naophytos keşişlerinin getirdiği bir ferdin kök sürgünlerinden oluşan 3. nesli temsil etmektedir. Boy ortalaması 15 m'dir.

***Cupressus sempervirens var. Horizontalis* (Servi) – Cupressaceae;**

- Alevkaya yakınında dağın güneye bakan kısmında eski bir manastırda bulunmaktadır. Cenevizliler devrinden (14. ve 15.yy) kaldığı sanılmaktadır. Ana gövde tahrip edilmiştir. 5 dal gövde yerine geçmiştir. Boyu 11 m'dir.
- 18 m boyunda, Topçuköy - Altınova arasındaki Buluşa Manastırı'nın hemen arkasındadır. 400 - 500 yaşında olduğu tahmin edilmektedir. Tepesi kurumuştur.
- Vakıflar idaresi Sarayönü - Lefkoşada bulunan 100 yaşında 28 m ve 30 m boyunda bir çift ağaçtır. 1.32 m ve 2.15 çevreleri vardır.
- Lefke Mahkeme Mescidi avlusunda üçgen şeklinde sık dikilmiş üç fertten oluşan bir guruptur. Tepe dalları birbirine girmiş durumdadır. En uzunu 22 m'ye ulaşmaktadır ve 1.91 m çevresi vardır.
- 1926 yılında Lefke yakınında Kıbrıs Maden Şirketi tarafından dikilen toplam 32 fert ve üç sıralık bir gruptan oluşmaktadır. 1960'lı yıllarda bu ağaçların resmi kağıt para üzerinde KKTC'yi simgelemiştir. Grup baraj inşaatı tamamlandığında su altında kalmaya mahkumdur.
- Girne Güngör Köyü'nde bulunmaktadır. Ortalama 300 yaşında 31 m boyunda ve 4.37 m çevresi vardır. Tepe sürgünleri kurumuş durumdadır.

***Quercus infectoria* (Mazı Meşesi – Pelit) – Fagaceae;**

- Ortalama 400 yaşında, Minareliköy'de bulunmaktadır. 1985 yılında geçirmiş olduğu yangın sonrasında yoğun şekilde böcek istilasına uğramıştır. 10.5 m boyu ve 5.96 m çevresi vardır.
- Kantara'da Pınar Piknik Alanı'nda bulunmaktadır. Tahmini 250 yaşında 19 m. yüksekliğindedir. Çevresi 3.26 m'dir.

***Olea europea L.* (Zeytin) – Oleaceae;**

- Venedikliler tarafından dikildiği sanılan iki ayrı ağaç 400 - 500 yaşlarında olup Doğanköy'de bulunmaktadır. Yarım ay şeklindeki gövdeden çıkan dallarda bol miktarda meyve bulunmaktadır. 5.5 m boyundaki ağaçlardan biri 6.5 m, diğeri ise 6.65 m çevreye sahiptir.
- Doğanköy'de ortalama 400 yaşında, 8.5 m boya ve 6.06 m çevreye sahip bir zeytin daha bulunmaktadır.
- Doğanköy'deki zeytinlerden bir diğeri, 400 yaşında 6 m. yüksekliğinde ve çürüme nedeniyle içi boşalan gövdenin göğüs boyu çevresi 5 m den fazladır. Ancak dış kısmında üç canlı yan dal taşımaktadır.

***Pinus brutia* (Kızılçam) – Pinaceae;**

- 300 yaşında, 21 m boyunda, Tepebaşı - Akdeniz yolu üzerinde bulunmaktadır. 3.4 m. Çevreye sahiptir.
- Çınarlı'da 300 yaşında, boyu 9 m yüksekliğinde ve çevresi 4.40 m'dir. Bez parçaları dallarına asılarak adaklar adanmaktadır.
- Ortalama 250 yaşında 26 m boyundadır. Beş çatal gövdeden üçü canlı olup tepe büyülmeleri durmuştur. Karga Piknik sahasında bulunmaktadır. 4 .32 m çevreye sahiptir.
- 1994 yılında kuruduğu sırada 225 - 250 yaşları arasında, 29.5 m boyunda ve 3.85 m çevreye sahiptir.
- Gönendere Göleti'nde bulunmakta olup, tahmini yaşı 200, boyu 16 m,çevresi 3.06 m'dir. Tepesi kuşlara uygun bir yuvalama ortamı sağlamaktadır.

***Quercus coccifera L.* (Kermes Meşesi) – Fagaceae;**

- 17 m. yüksekliğinde, muhtemelen 250 yaşında Karaman'da bir bahçede dikilidir. Geniş ölçüdeki böcek tahribatı nedeniyle 1991 yılında ilaçlanmıştır. Çevresi 2.47 m'dir.
- Lapta Ormanı'ndaki bir klise harabesinde bulunmaktadır. 15 m boyunda, 1.95 m çevreye sahiptir.
- Agios Pavlos tepe yolunda bulunmaktadır. 200 yıldan daha yaşlı ve 10 m yüksekliğe, 2.10 m çevreye sahiptir.

***Arbutus andrachne L.* (Sandal Ağacı) – Ericaeae;**

- Alevkaya'da, dağın kuzey yamacında Ermeni Evi yakınındadır. 8.5 m boyunda yaklaşık 180 yaşındadır. 1.17 m çevreye sahiptir.

***Platanus orientalis* (Doğu Çınarı) – Platanceae;**

- Lapta'nın üst kısmında yer almaktadır. Ortalama 180 yaşında olup 29 m boya ve 3.9 m çevreye sahiptir.
- 1717'de Lefke'de dikilmiştir. Boyu 20.8 m, çevresi 4.41 m'dir.
- Lapta'nın üst kısmındaki Başpınar Piknik Yeri'nde bulunmaktadır. Boyu 26 m olup, tahmini 160 yaşındadır ve 3.6 m çevreye sahiptir.

***Eucalyptus camaldulensis* (Okaliptus) – Myrtaceae;**

- Lefkoşa'da Girne Kapısı'nda 1879 yılında iki tane dikilmiştir. 21 m ve 24 m boylarında olup, 3.65 m ve 4.3 m çevrelere sahiptirler.

***Eucalyptus tereticomis* (Kırmızı Okaliptus) – Myrtaceae;**

- 1890'da dikilmiştir. Balıkesir'e yakın bulunmaktadır. 20 m. boya ve 2.95 m çevreye sahiptir.

***Phytolacca dioica* (Şekerciboyası) – Phytolaccaceae;**

- Ortalama 100 yaşında olup Girne Kaymakamlı'ğının arka tarafında 2 tane bulunmaktadır. 1998 yılında budanmadan önce erkek ve dişi ağaçların ikisi de 9 m. boyundadır. 1993'de erkek ağaç yerden 1 m yüksek şekilde budanmıştır. Dişi ağacın çevresi 10.45 m, erkeğinki ise 5.00 m'dir.

***Populus alba* (Akkavak) – Salicaeae;**

- Güzelyurt'ta Ramiz Turan Sokak'ta bulunmaktadır. 6 ağaçtan oluşan grubun 18 m boy ile en uzunudur. 50 yaşında ve çevresi 1.97 m'dir.

***Phoenix dactylifera* (Hurma) – Plamae;**

- Lefke'de Ablıç Mahallesi'nde bulunmatadır. 175 yaşında, 21.5 m boyunda ve çevresi 1.68 m'dir.

***Pistacia atlantica* (Sakız Ağacı) – Anacardiaceae;**

- Çayönü Köyü'nde bulunmaktadır. 15 m boya ve 2.68 m çevreye sahip olup 120 yaşındadır.

***Ficus elastica* (Kauçuk) – Moraeae;**

- Girne'deki İzmir Lokantası içinde yer almaktadır. 14 m boya ve 1.98 m çevreye sahip bu ağaç 132 yaşındadır.

4.1.6 Fauna

Karpaz Bölgesi'nde bulunan her iki Özel Çevre Koruma Alanı da, Akdeniz havzasındaki yeşil (*Chelonia mydas*) ve Atlantik okyanusuna mahsus (*Caretta caretta*) deniz kaplumbağaları için önemli yuvalama alanlarıdır. Bir çok turist onların yuvalama ve yumurtlamalarını gözlemek için bölgeye gelmektedir. Buna ek olarak, nadir görülen foklar (*Monachus monachus)* da Karpaz mağaralarını dinlenmek ve yavrulamak için kullanmaktadır. Mısır Meyvesi Yarasası (*Rousettus aegiptiacus*) ve Büyük At Nalı

Yarasası (*Rhinolophus ferrumequinum*) da bölgenin sık görülen özel habitatlarındandır (Karpaz Bölgesi İçin Yerel Kalkınma Stratejisi 2010).

Kıbrıs Adası'nda bulunan 386 kuş türünün büyük bir bölümü de, özellikle, 2 Kıbrıs endemik türü olan Kıbrıs Benekli Kuyrukkakan (*Oenanthe cipriaca*) ve Ötleğen Kuşu (*Sylvia melanothorax*) Karpaz Bölgesi'nde ve Girne Dağları ÖÇKA'ında gözlemlenmektedir. Ayrıca Girne Dağları ÖÇKA'sında önemli üreyen kuş türleri (*Hieraaetus fasciatus, Falco peregrinus, Corvus corax, Coracias garrulus, Lanius nubicus, Caprimulgus europaeus*) ile bazı endemik ve nadir görülen kelebek türleri (*Maniola cypricola, Glaucopsyche paphos, Hipparcia cypriensis, Charaxes jasius, Gegenes pumilio, Blue leptotes pithous*) bulunmaktadır (Karpaz Bölgesi İçin Yerel Kalkınma Stratejisi 2010).

Kıbrıs iki ana Avrupa kuş göç yolu üzerinde yer almaktadır. Bu durum bir çok kuşun (bir kısmı AB Kuşlar Direktivi Ek 1'de listelenen) göçleri sırasında üreme ya da kışı geçirmek için adaya uğradıklarını göstermektedir. Karpaz Bölgesi'ndeki en önemli göç alanı adanın doğu ucunda yer alan ve aynı zamanda iki nadir tür olan Tepeli Karabatak (Phalacrocorax aristotelis desmarestii) ve Ada Martısı'nın (*Larus audounii*) da yuva yapma alanı olan Klidhes Adaları'dır. Bahar ya da kış göçlerinde bölgede görülen diğer türler ise Bayağı Tuna (*Grus grus*), Arı Şahini (*Pernis apivorus*) ve Kızıl Tuygun (*Circus aeruginosus*)'dur (Karpaz Bölgesi İçin Yerel Kalkınma Stratejisi 2010).

Ayrıca, Karpaz Milli Parkı'nda koruma altında olan yaklaşık 250 yabani eşek bulunmaktadır.

4.2 Tarihçe

Kıbrıs Adası, çağlar boyunca, tarihin her döneminde çalkantılara sahne olmuştur. Gerek stratejik konumu gerekse doğal zenginliği nedeniyle komşusu olan ülkeler tarafından zaman zaman işgal edilmiş, kurulan kentler ve zenginlikler yağmalanmış, sıkıntılı dönemler yaşanmıştır. Tarih boyunca tüm kargaşalara ve zorluklara rağmen Kıbrıs Adası, kendine özgü tarihi varlığından hiç birşey kaybetmeden ve kültürünü daha da geliştirerek, zenginleştirerek günümüze gelmiştir. KKTC'nin tarihi onun bir parçası

olduğu, binlerce yıl farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmış, Kıbrıs Adası'nın tarihiyle bir bütün olarak incelenmektedir (Anonim 2011c).

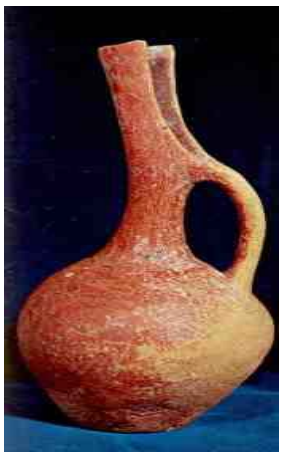
Kronolojik olarak Kıbrıs Adası tarihi (Anonim 2011a);

- M.Ö. 7000 – 3000 Yeni Taş Devri
- M.Ö. 3000 – 1500 Bronz Çağı
- M.Ö. 1500 – 1450 Eski Mısır Dönemi
- M.Ö. 1320 – 1200 Hitit Dönemi
- M.Ö. 1200 – 1000 Eski Mısır Dönemi
- M.Ö. 1000 – 710 Finikeliler Dönemi / Kıbrıs Şehir Krallıklarının Kurulması
- M.Ö. 710 – 609 Asurlular Dönemi
- M.Ö. 609 – 525 Mısır Dönemi
- M.Ö. 525 – 333 İran Pers Dönemi
- M.Ö. 411 – 333 Pers ve Eski Yunan (Helen) Dönemi
- M.Ö. 294 – 58 Ptolemiler Dönemi
- M.Ö. 58 – M.S. 395 Roma Dönemi
- M.S. 395 – 1190 Bizans Dönemi
- 1190 – 1191 Haçlılar Dönemi (I. Richard)
- 1191 – 1489 Lüzinyan Dönemi
- 1489 – 1571 Venedik Egemenliği
- 1571 – 1878 Osmanlı Dönemi
- 1878 – 1960 İngiliz Dönemi
- 1960 – 1974 Kıbrıs Cumhuriyeri
- 1974 Kıbrıs Barış Harekatı
- 1974 – 1983 Kıbrıs Türk Federe Devleti
- 1983- ... Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

olmak üzere dönemler halinde sıralanmaktadır.

4.2.1 Tarih öncesi dönem

Kıbrıs Adası'nda tarih öncesi dönemde insan yerleşiminin yaklaşık M.Ö. 10.000'de başladığı tahmin edilmektedir. Adada yaşayan avcı ve toplayıcı topluluklardan oluşan ilk yerleşimcilerin bıraktıkları izler ise en erken M.Ö. 9000 sonlarına doğru görülmekte ve adanın güney kıyılarında yer alan Aetokremnos ile batısında Akamas'da yapılan arkeolojik kazılarda adanın ilk insanlarının, Neolitik yani Yeni/Cilalı Taş Devri'nde (M.Ö. 8500–3900) buralara yerleştikleri belirtilmektedir. İnsanlık tarihinde besin üretimi yanında ilk yerleşik toplumların kurulduğu bu dönemde, adanın ilk yerleşimcilerini oluşturan insanların Anadolu'nun güneyinden geldiği ve M.Ö. 7000 – 6500 yıllarında Suriye ve Filistin'den adaya göç edenlerin bu insanlara katıldığı Kıbrıs Adası ile ilgili bilgilerde yer almaktadır. Adanın ilk yerleşimcilerinin Anadolu'dan olduğunu güçlendiren ise adanın kuzeyinde ve Karpaz Bölgesi'nde yapılan kazılarda elde edilen (pişmiş toprak kaplar gibi) objelerin (Şekil 4.13) Anadolu'da Hacılar ve Çatalhöyük Neolitik devir yerleşim yerlerinde elde edilen objelerle benzerlik göstermesidir (Anonim 2011a).

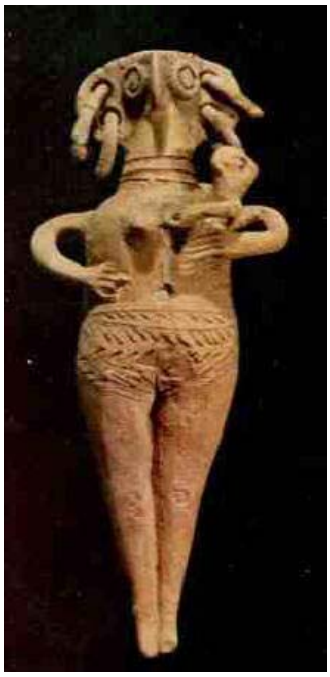

Şekil 4.13 Kırmızı cilali sürahi (Erken Bronz Dönemi) (Anonim 2011a)

Kıbrıs'ta yaşam Bronz Çağı'na geçiş döneminde değişmeye başlamış ve Büyük Mesarya (Mesaoria) Ovası ve dağların eteklerinde yeni bir yaşam başlamıştır. Vounous (Vuni)'de yapılan kazılarda Bronz Çağı'na ait bir kaya mezarında bulunan eserler, kırmızı cilalı gaga ağızlı toprak çanak çömlekleri şekil ve tasarım alanında bir stil yaratıldığını göstermektedir (Şekil 4.14). Anadolu'dan gelen ve bir Asya-Avrupa ırkı

olarak adlandırılan Armenoid ırkından insanlara ait, M.Ö. 2200-1200 yıllarından kalma mezarlarda; toprağın gücünü simgeleyen yılan tutan boğa maskeli bereket figürleri ile diz çökmüş ve göğüsleri hizasında kollarını kavuşturmuş tanrıçaların bereketliliğini gösteren küçük figürler görülmektedir (Anonim 2011a).

Önceleri sakin bir yaşamın hâkim olduğu Kıbrıs Adası, M.Ö. 3000'lerde bakır yataklarının keşfedilmesi ve insanların bu madeni yaşamlarının her alanında kullanmaya başlaması ile yeni bir döneme girmiş ve adaya yakın bölgeler olan Mısır, Suriye ve Filistin'den insanlar gelip yerleşmiştir. Böylece bakıra dayalı bir üretim ve ticaret hayatı gelişim göstermiştir. Bakır ile birlikte adanın doğal zenginlikleri Akdeniz Bölgesi'nde yaşayan insanların bu adaya ilgisini arttırmış ve bu durum da aynı zamanda Kıbrıs Adası'nın ve Kıbrıslılar'ın binlerce yıl sürekli olarak değişik devletlerin egemenliği altında sürecek yaşam sürecini de başlatmıştır (Anonim 2011a).

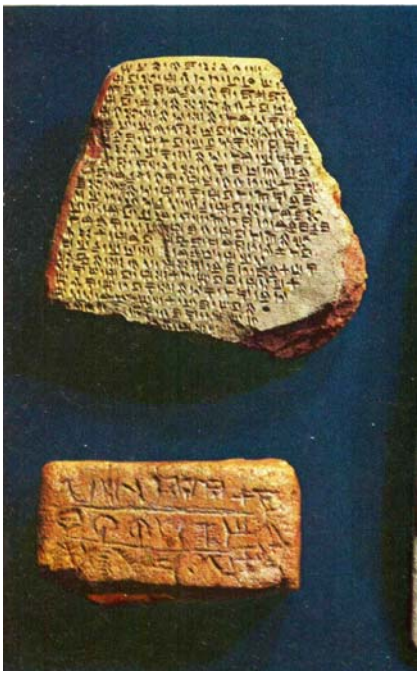
Şekil 4.14 Pişmiş topraktan yapılmış Ana Tanrıça heykeli (Genç Bronz Dönemi) (Anonim 2011a)

4.2.2 Erken dönem uygarlıkları (Eski Mısır, Hitit, Aka, Miken, Finike, Asur, Mısır, Pers, Eski Yunan, Ptolemi) (M.Ö. 1500 – M.Ö. 58)

Kültürel gelişim ve serpilen ekonomi Kıbrıs Adası için bir avantaj sağlarken adanın savunmasındaki yetersizlik, bu adanın zenginliğinden faydalanmak isteyen güçlü komşuların dikkatini çekmiş ve Geç Bronz Çağı Dönemi'nde (yaklaşık M.Ö.1500–1450) Mısır Firavunu III. Thutmose'un orduları Kıbrıs Adası'nı ele geçirmiştir. Ancak ada ile ilgilenen Hititler de ada için Mısır ile mücadele etmiştir. Hitit Kralı III. Tudhaliya zamanında (M.Ö. 1320) Kıbrıs Adası, Hitit Krallığı'nın egemenliği altına girmiş ve 120 yıl boyunca onun egemenliği altında kalmıştır. Ada Hitit kaynaklarında Kıbrıs Alashiya olarak adlandırılmıştır. Özellikle Karpaz Bölgesi'ndeki Nitovikla'da yerleşmiş olan Hititliler egemen oldukları dönemde bakır ihtiyaçlarını adadan karşılamış ama aynı zamanda adayı sürgün yeri olarak kullanmışlardır. Hititlerin Kıbrıs'taki egemenliği, Hitit Krallığı'nın M.Ö.1200'de yıkılması ile bitmiş ve Kıbrıs yeniden Mısır Firavunları'nın egemenliği altına girmiştir. Gerek Mısır gerekse de Hitit egemenliği döneminde Kıbrıs adası, önemli bir ticaret yeri olmuş, bu durum adaya farklı uygarlıkların etkilerini ve insanları da taşımıştır. Adada özellikle Dor İstilası sonrası Ege'den ve Anadolu'dan milletler Kıbrıs Adası'na göç etmiş ve koloniler oluşturmuşlardır. Yeni gelenler kendi kullandıkları dili yaygınlaştırmış ve ticareti yaygınlaştıracak bir alfabe geliştirmişlerdir. Bunlar ayrıca çömlekçi çarkını da tanıtmış, çömlek üretmeye başlamış ve bu çömlekleri birçok ülkeye tüccarlar aracılığıyla pazarlanmışlardır. 1500–1200 arasında Dor İstilası ile zayıflayan Mikenliler'in yerini adaya gelen Yunanlılar almıştır. Ancak 1150 ve 1050 arasında Kıbrıs Adası'nda olan depremler Geç Bronz Çağı Dönemi'ne ait şehirleri yıkmış ve bir ölçüde adanın tarihi de karanlık bir döneme girmiştir (Anonim 2011a).

Kıbrıs'a yerleşen milletlerden biri olan Anadolu'dan gelen Semitik orijinli Finikeliler, M.Ö. 1000 yılının ilk kısmında yoğun olarak yerleştikleri adanın güneydoğu kıyısında yer alan Kition (Citium-Larnaka)'da bir koloni kurmuş ve daha sonra adanın tamamına hakim olmuşlardır. Finikeliler adadaki bakırı iyi değerlendirmiş ve onu kalay ile sağlamlaştırarak objeler yapmışlardır. Asur Kralı II. Sargon, M.Ö. 709'da Fenikeliler'i yenilgiye uğratarak Kıbrıs Adası'nı ele geçirmiş ve M.Ö. 609'a kadar adayı yönetmiştir.

Asurlular Dönemi'nde de var olan Kıbrıs şehir krallıkları Asur Krallarına bağlılık sözü vererek ve haraç ödeyerek varlıklarını sürdürmüşlerdir (Anonim 2011a).

Şekil 4.15 Çivi yazılı kitabe (M.Ö.1000) (Anonim 2011a)

Asurlular, M.Ö. 7. yüzyıl sonlarına güç kaybettiklerinde Doğu Akdeniz Bölgesi'nde onların yerini tekrar Mısır almaya başlamıştır. Adadaki şehir krallıkları da Asur döneminde olduğu gibi Mısır Firavunları'na bağlılık sözü verip ve haraç ödeyerek özerk olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Mısır egemenliği döneminde Kıbrıs Adası'nda Mısır uygarlığı etkili olmuştur. Bu etkileşime ilişkin ilginç örneklerden biri de Kıbrıslı asillerinin Mısır kıyafetli ve yılanlı taçlarını giymiş bir şekilde betimlendiği heykellerdir. Bu döneme ait çömleklerde de Mısır etkisi görülmektedir. Bununla birlikte, Mısır egemenliği döneminde Akdeniz ve Kıbrıs'ın ticaret rotası değişmiş, Kıbrıs madenleri ve keresteleri büyük ölçüde Mısır ve Suriye'ye yönlendirilmiştir. Özellikle Kıbrıs'tan elde edilen kereste Mısır'da gemi yapımında kullanılmıştır. Bu ticaret aynı zamanda Kıbrıs Adası'nın şehir krallıklarının da zenginliklerini ve gelişmelerini korumalarını sağlamıştır. Kıbrıs Adası'ndaki Mısır egemenliği, Amasis II'nin ölmesi ve M.Ö. 525'te Pers Kralı Cambyses (Kombizes) Mısır'ı ele geçirmesi ile sona ermiştir. Pers döneminde ada bütünleşmiş ama aynı zamanda pasifleşmiştir. Ancak M.Ö. 411'de daha önce adadan Kilikya'ya kaçmış olan Teukrid prensi Eugoras,

destekçileri ile birlikte adaya dönmüş ve kendisini Salamis kralı olarak ilan etmiştir. Helen olan Eugoras, Helen kültürünün adada yerleşmesi için çalışmış ve Yunanlılarla işbirliği yapmıştır. Eugoras, sanatkârları ve bilgili insanları sarayına getirtmiş, Kıbrıs'a özgü hece işaret listesinin (Syllabary) yerine Yunan alfabesinin kullanılmasında aracı olmuş, Yunan tasarımlı para bastırmıştır (Şekil 4.15). Eugoras, Pelaponez (Peloponnesian) Savaşı sırasında Sparta'ya karşı Atinalılara yardım ettiği için Atina'da pazaryerine heykeli yapılmıştır. Bu özellikleriyle de Evagoras, Kıbrıslı Rumlar tarafından ataları kabul edilerek büyük bir saygı ile anılır olmuştur. Eugoras hüküm sürdüğü 37 yıl boyunca adadaki Soli, Citium ve Amathus gibi diğer şehir krallıklarını kontrol altına almaya çalışmış ve M.Ö.398'de Citium ve diğer Finike şehirlerini ve hatta Tyre (Sur-Lübnan)'yi ele geçirmiştir. Eugoras, iyi bir diplomat ve yenilmez düşman olarak görülmüştür. Ancak M.Ö.374'de bir suikast ile öldürülmüş yerine daha çocuk olan oğlu Nicocles geçmiştir. Nicocles de babası gibi Helen bağlarını kopartmamış ve Yunanistan'a bağlı kalmıştır (Anonim 2011a).

Eugoras'ın ardından Salamis Kralları Perslerin Anadolu'da bulunan yerlerine saldırmış, Persler de bu tehlikeyi savmak için harekete geçmiştir. Ancak Salamis, Citium, Amathus, Paphos, Marium, Soli, Lapithos, Kerynia ve Curium şehir krallarından oluşan Kıbrıslıların Perslere karşı isyanı bastırılmıştır. Kıbrıslıların Perslerin egemenliğinden kurtulmaları ise, M.Ö. 333'de Büyük İskender Perslileri İssus Savaşı'nda kesin olarak yenilgiye uğrattığı zaman mümkün olabilmiştir. Büyük İskender'in ölümünden sonra (M.Ö. 318) ise, generallerinin mücadelesi görülmektedir. Bu iç çekişmelerde, Mısır'ı ele geçiren Kral Ptoleme Kıbrıs Adası'na da hükmetmeye başlamıştır (Şekil 4.16). Plotemy döneminde ada yarı bağımsızlık statüsüyle Mısır'a bağlanmış ve Kıbrıs şehir krallıkları kaldırılarak merkezi bir yönetim kabul edilmiştir. Ptolemy döneminde M.Ö. 320'de Kudüs'ün alınmasından sonra adaya Yahudiler de gönderilmiş ve bu halk bakırcılıkla uğraşmıştır. Aynı zamanda entrikalarla dolu bir yönetim dönemi geçiren Kıbrıs Adası, M.Ö. 80 yılından itibaren Ptolemy Lathyrus'un yönetiminde Mısır'a bağımlı olmaktan tamamen kurtulmuş ve M.Ö. 58 yılına kadar bağımsız bir krallık olarak var olmuştur. M.Ö. 58'de Romalı komutan Marcus Porcius Cata tarafından ele geçirilerek Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Kıbrıs Adası'nın ele geçirilmesi Romalılar'ın Mısır'ı kuşatmasının en son aşaması olmuştur (Anonim 2011a).

Şekil 4.16 Fildişi levha üzerine uzun yaşamı simgeleyen palmiye ağacından yapılmış "Ankh Sembolü" tutan oturmuş Tanrı figürleri (Salamis - M.Ö. 8.Yüzyıl) (Anonim 2011a)

4.2.3 Roma Dönemi (M.Ö. 58 – M.S. 395)

Roma İmparatorluğu'nun Kıbrıs Adası'nı almasından sonra ada, Anadolu'daki Kilikya Eyaleti'nin bir parçası olarak yönetilmiş ve büyük hatip olarak kabul edilen Cicero bir süre valilik yapmıştır. Adanın yönetimi daha sonra Roma Senatosu'na verilmiş ve bir genel vali tarafından yönetilmiştir. Ada Amathus, Lapithos, Paphos ve Salamis'ten oluşan dört bölgeye ayrılmıştır. Yönetim merkezi Paphos olurken, ticaret merkezi ise Salamis olmuştur (Şekil 4.17 - 4.18). Roma Dönemi'nde adada barış sağlanmış, maden, endüstri ve ticaret geliştirilmiş ve elde edilen zenginlik Kıbrıslılar'a refah sağlarken aynı zamanda da Roma hazinesine aktarılmıştır. Ayrıca bu dönemde yeni yollar, limanlar ve kamu binaları yapılmıştır (Anonim 2011a).

Şekil 4.17 Salamis Harabeleri (Anonim 2009a)

Şekil 4.18 Salamis Harabeleri'nde havuz kenarındaki heykeller (Anonim 2009a)

4.2.4 Bizans Dönemi (395 – 1190)

Kıbrıs Adası 800 yıl boyunca Bizanslılar tarafından Fenike, Filistin, Suriye ve Kilikya'ya bağlı bir il olarak yönetilmiştir. Bizans Dönemi'nde ada, Haçlıların gelişine kadar sakin bir dönem geçirmiştir. Bizans yönetimi sosyal yapıyı yasalarla kendi anlayışlarına göre düzenlemiştir. İmparator Constantine tarafından çıkarılan bir yasaya göre halk toprak kölesi yapılmış ve doğdukları toprağı terk etmeleri yasaklanmıştır. Başka bir yasa ile de toprağı terk eden kaçakların zincirlerle ve cezalandırılarak geri getirilmesi emredilmiştir. Merkezi bir yönetim kurularak hükümet görevlileri doğrudan imparatora bağlanmıştır. Halka böyle bir uygulama yapılırken zengin toprak sahipleri ve tüccarlar ile ilgili bir düzenleme yapılmayarak eski dönemlerden kalan ayrıcalıkları korunmuştur. Kilise ve ruhbanlar ile ilgili olarak bu dönemde önemli gelişmeler yaşanmış, kilise ve devlet arasındaki bağ gelişmiştir. Bizans Dönemi'nde Havari Paul, Aziz Barnabas ve Aziz Mark'ın ilk misyonerlikleri sayesinde Kıbrıs Adası'nda yayılan Hristiyanlık, adadaki yaşamı her yönüyle etkilemiş, Ortodoks Kilisesi kurulmuş ve önemli Hıristiyan kiliselerinden biri olmuştur. Bu kilise Kıbrıs'ta güçlü bir konuma gelmiş hatta halktan biri, devlet görevlileri ve zengin insanlar tarafından güç kullanılarak, haksızlığa uğratıldığında devreye girerek halkın çıkarlarını savunan bir güç olmuştur (Anonim 2011a).

Depremlerle harap olan şehirlerden Salamis, Bizans İmparatoru Constantine (337-361) tarafından yeniden inşa edilip, adı Constantia olarak değiştirilmiştir. Bu dönemde, İslam akınlarından ada da etkilenmiştir. Adaya akınlar düzenlenince sahil kentleri, içerilere taşınmak zorunda kalmış, Salamis kenti de, Mağusa'ya göç etmiştir. Adanın güvenliği için St.Hilarion (Şekil 4.19), Buffavento (Şekil 4.20) ve Kantara (Şekil 4.21) Kaleleri inşa edilmiştir (Anonim 2011c). Kıbrıs Adası'nda 300 yıl süren Müslüman egemenliği döneminde üretim ve ticaret artmış, Akdeniz Bölgesi'nde ticaretteki önemi korunmuştur. Ancak, Araplar'ın yanında korsanlar da adaya saldırmış ve birçok Kıbrıslı öldürülürken, malları yağmalanmış ve Bizans Dönemi'nde inşa edilen kiliseler yıkılmıştır. 965'te General Nicephorous Phocas'ın Araplar'ı Girit ve Kilikya'dan uzaklaştırdığı zaman Kıbrıs Adası yeniden Bizans'ın egemenliği altına girmiştir (Anonim 2011a).

Şekil 4.19 St. Hilarion Kalesi (Anonim 2009c)

Şekil 4.20 Buffavento Kalesi (Anonim 2009b)

Şekil 4.21 Kantara Kalesi (Orijinal 2008)

4.2.5 Haçlılar Dönemi (I. Richard Dönemi) (1190 – 1191)

I.Richard'ın, kutsal toprakları almak için yapılan III. Haçlı Seferi'ne giderken (1191) Akdeniz'de fırtınaya yakalanıp, Kıbrıs Adası'na sığınmak zorunda kalması, tiran ve cani olarak adlandırılan Isaac Comnenos yönetiminin de sonunu getirmiştir. I. Richard'ı Comnenos'a karşı harekete geçiren olay ise karaya oturan gemilerinin Comnenos'un kuvvetleri tarafından yağmalanması olmuştur. I.Richard Comnenos'u Kantara Kalesi'ni alarak yenilgiye uğratmıştır. Tarihe Tremetusia Savaşı olarak geçen bu savaşta Comnenos'un yenilgisi, Kıbrıs'ın I.Richard'ın eline geçmesine, böylece 800 yıllık Bizans egemenliğinin sona ermesine yol açmıştır. Savaşın ardından I.Richard kendisine destek verdikleri için Kıbrıslılar'a büyük bir bağışta bulunmuştur. I.Richard, Comnenos'u yenilgiye uğrattıktan sonra, Richard Camville başta olmak üzere görevliler atayarak, kendi otoritesini sağlamak için küçük bir garnizon bırakmış ve Haçlı Seferi'ne devam etmiştir (Anonim 2011a).

Sürekli başka devletlerin boyunduruğu altında kalan Kıbrıslılar, Bizans döneminde sakin dururken I.Richard'ın yönetimine de fazla dayanamamış ve ona karşı da

ayaklanmışlardır. İsyan kısa sürede bastırılmış olsa da I. Richard adanın büyük bir yük olduğuna karar vermiş ve adayı Frenk askeri tarikatlarından biri olan Templar Şövalyeleri'ne satmıştır. Kıbrıs halkı kendilerine baskı uygulayan Templar Şövalyeleri'ni de istememiş ve 1192'de Paskalya (Pentadactylos) Yortusu'nda ayaklanmışlardır. Bu ayaklanmayı büyük bir katliam ile bastıran Templar Şövalyeleri çok kısa süre yönettikleri bu adayı I.Richard'a geri vermişlerdir (Anonim 2011a).

4.2.6 Lüzinyan Dönemi (1191 – 1489)

Templar Şövalyeleri, Kıbrıs Adası'ndan ayrılınca, I.Richard 1192'de adayı Kudüs Krallığının yöneticisi Fransız Guy de Lusignan (Lüzinyan)'a vermiş ve karşılığında Templar Şövalyeleri'nin kendisine borçlu oldukları miktarı ödemesini istemiştir. Adayı aldıktan iki yıl sonra ölen Guy de Lusignan bu kısa yönetimine rağmen adada 300 yıldan fazla egemen olacak bir hanedan kurmuştur. Kıbrıs Adası'nın Müslümanlara karşı yapılan savaşların doğudaki üssü haline gelmesi Kıbrıs Adası ve krallarına, Avrupa'daki hanedanlar arasında önem kazandırmıştır. Lüzinyanlar, adada uyguladıkları feodal sistem ile siyasi ve ekonomik güç elde ederken, aynı zamanda ada halkını da kültürel olarak etkilemişlerdir. Özellikle bu dönemde yapılan, kaleler, saraylar, devasa katedral ve manastırlar (Şekil 4.22 - 4.23) adada yaşanan ihtişamın göstergesi olmuş ve birçok yabancı tüccar ve girişimciyi adaya çekerken, aynı zamanda onu elde etmek isteyen güçlerin de dikkatini çekmiştir (Anonim 2011a). Cenevizliler adaya hakim olmak istemişler (1374) fakat sadece Mağusa'ya ulaşarak buraya yerleşmişlerdir. Memlûk Sultanı Baybarsın 1425 yılından itibaren Kıbrıs'a müdahalesiyle adaya çıkan Memlûk Ordusu, 1426 yılında Kral Janus'u yenerek esir almıştır. Kıbrıs Adası üzerinde, Papalık ve İtalyan şehir devletlerinin giriştikleri mücadeler sonucunda ada Venedik kontrolü altına girmiş, 300 yıllık Lüzinyan dönemi kapanmıştır (Anonim 2011c).

Şekil 4.22 Lüzinyan dönemi katedrallerinden bir olan St.Nicholas Katedrali diğer adıyla Lala Paşa Cami (Anonim 2009d)

Şekil 4.23 Lüzinyan döneminden kalan Othello Kalesi giriş kapısı ve üzerinde asılı olan St. Mark Aslanı kabartması (Anonim 2009e ve Anonim 2011a)

4.2.7 Venedik Egemenliği (1489 - 1571)

Venedik Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Adası'nı ele geçirmesi ile, ada halkı yeni bir yabancı yöneticinin daha kontrolü altına girmiş ve ada Venedik soylularından seçilen bir askeri valiyle yönetilmiştir. Bu dönemde önceki dönemdeki baskı ve sömürü devam etmiştir. Lüzinyan ve Venedik yönetimi arasındaki tek fark, elde edilen adadaki zenginliğin Venedik'e taşınması olmuştur. Venedik döneminde Lüzinyanlar, adayı terk etmemiş toprak ağası ve çiftlik sahibi olarak yaşamaya devam etmişlerdir. Venedikliler Lüzinyan dönemindeki feodal yapıyı sürdürmüş, köyleri ve küçük yerleri toprak ağalarına bırakmış ve sadece vergileri toplamıştır. Venedik idaresi altında Kıbrıs Adası halkı Lüzinyan dönemindeki gibi haftada iki gün soylular için çalışmak zorunda kalmıştır. Bu baskıdan dolayı Kıbrıslılar Osmanlı'dan yardım istemiştir. Venedikliler'in Kıbrıs Adası'ndaki 82 yıllık kontrolü Osmanlı İmparatorluğu'nun adayı ele geçirmesi ile sona ermiştir. Böylece ada, tarihinde ilk kez uzun süreli olarak Müslüman bir devletin yönetimi altına girmiştir (Anonim 2011a).

Şekil 4.24 Venedik döneminden kalan Gazi Magusa Surları (Anonim 2009f)

4.2.8 Osmanlı Dönemi (1571 - 1878)

Osmanlı Ordusu, 2 Temmuz 1570 tarihinde Limasol'u fetheder. 4 Temmuz 1570'de Tuzla, 9 temmuz 1570'de Girne kalesi, 9 Eylül 1570'de Lefkoşa ve 12 Eylül 1570 tarihinde Baf alınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Ordusu Mağusa'yı kuşatmıştır. Mağusa, Osmanlı'nın modern silahlarına karşı uzun süre direnmiş fakat 1 Ağustos 1571 tarihinde Mağusa'nın fethedilmesiyle, ada tamamen Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içine katılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Kıbrıs Adası'nı iskana açarak, sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlayacak mimari eserlerin yapımına başlamış ve adanın azalan nüfusunun artırılması için, Anadolu'dan sanatçılar getirilmiştir. Adadaki toprak idaresi, Osmanlı idaresindeki diğer ülkelerde de olduğu gibi vakıflar kurularak gerçekleştirilmiştir. Osmanlı döneminde, adada pek çok han, hamam, cami, mescit, tekke, kütüphane, çeşme, su kemeri gibi sanatsal yapılar yapılmıştır. Aynı zamanda, eskiden kalma yapılar da gerekli onarım ve ilaveler yapılarak geliştirilip kullanılmıştır (Anonim 2011c). Bu yapılar arasından; Bayraktar Cami, Yeni Cami, Kıbrıs'ın alınmasında görev yapan Arap Ahmet Paşa'nın yaptırdığı Arap Ahmet Camisi, Turunçlu Cami, İplik Pazarı Camisi, Laleli Cami ve Çeşmesi, Peristerona'da (Cengiz Köy) bulunan Peristerona Camisi, Kırklar Tekkesi, Mevlevi Tekkesi, Büyük Han (Şekil 4.25), Kumarcılar Hanı, Büyük Hamam, Korkut Hamamı, Ali Ruhi Çeşmesi (Küçük Medrese Çeşmesi), Büyük Medrese Çeşmesi, Lefke'de Piri Paşa Camisi, Lapta'da bulunan Seyid Mehmet Ağa Camisi, Girne'de Ağa Cafer Paşa Camisi, İskele Çeşmesi, Kavizade Hüseyin Efendi Çeşmesi, Gazi Mağusa'da Kutup Osman Tekkesi, Cafer Paşa Hamamı ve Çeşmesi, Kızıl Hamam, Kertikli Hamam Kuzey Kıbrıs'ta bulunmaktadır (Anonim 2011a).

Şekil 4.25 Osmanlı Dönemi'nden kalan Büyük Han (Anonim 2009b)

Güney Kıbrıs'ta bulunan Türk eserleri ise; Lefkoşa'nın Rum kesimindeki Tahtakale Camii ve Ömeriye Hamamı, Larnaka'da Dali'de (Lefkoşa'nın 15 km güneyinde tarihi İdalion şehri) bulunan Ziya Paşa Camisi, Cami-i Kebir (Ulu Camii) ve Çeşmesi, Turabi Tekke ve Türbesi, Ümmü Haram Türbesi-Hala Sultan (İslam komutanı Ubad bin Al Samita'nın eşi ve Hz. Muhammed'in süt halası), Zuhuri Tekke ve Camisi, Hacı Hamit Bey Çeşmesi, Limasol'da Cami-i Kebir (Ulu Camii), Köprülü İbrahim Ağa Camisi (Dere Camisi), Arnavut Camii ve Çeşmesi, Hamam-ı Cedit ve Osmanlı Çeşmesi, Baf'ta yer alan Aşağı Camii, Mehmet Ebu Bekir Hamamı ve Osmanlı Çeşmesi'dir (Anonim 2011a).

1877 yılında Ruslar, Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açmış, 3 Mart 1878 tarihinde Ruslarla, Yeşilköy (Ayestefanos) Antlaşması imzalanmıştır. Bu arada İngiltere, Ruslara karşı Osmanlılar'a yardımcı olmak amacıyla, 4 Haziran 1878 ile 1 Temmuz 1878 tarihlerinde Osmanlılarla gizli antlaşmalar imzalamıştır. Adanın yönetimi Osmanlılar tarafından geçici olarak 22 Temmuz 1878 tarihinde İngiltere'ye bırakılmıştır. İngiltere, Kıbrıs Adası'nda kaldığı süre boyunca Osmanlı İmparatorluğu'na kira ödemeyi kabul etmiştir. Adada 308 yıl süren Osmanlı İmparatorluğu Dönemi, böylece geçici de olsa son bulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun, Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri

safında yer almasını fırsat bilen İngiltere, 5 Kasım 1914 tarihinde adayı tamamen ele geçirmiştir. Atatürk'ün önderliğinde yapılan İstiklal Savaşı'nın kazanılmasından sonra 23 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile Kıbrıs Adası'nın İngilizlere bırakılması kabul edilmiştir (Anonim 2011c).

4.2.9 İngiliz Dönemi (1878 - 1960)

Adada yaşayan Rumlar, Yunanistan'ın teşviki ve desteğiyle 1931 yılında isyan ederek, adanın Yunanistan'a bırakılmasını istemişlerdir. Barışçı yollarla "Enosis'i (birleşme)" gerçekleştiremeyen Rumlar, 1953 yılında "EOKA" terör örgütünü (Ethniki Organosis Kyprion Agoniston – Kıbrıslılar'ın Milli Mücadele Örgütü) kurmuşlardır. 1 Nisan 1955'de yayınladıkları bildiriyle Grivas'ın komutasında ki EOKA örgütü, İngilizleri ve Türkleri düşman kabul edip imha edeceklerini ve amaçlarının, Yunanistan ile birleşmek olduğunu açıklamışlardır. Önceleri, İngiliz askerlerine ve yerleşik ailelere saldıran Rumlar, daha sonra bu saldırılarına Türkleri de dahil etmişlerdir. Enosis uğruna birçok masum insan ölmüştür. İngiltere EOKA'nın üzerine gitmemiştir. Giderek artan şiddet karşısında korunma ihtiyacı duyan Kıbrıs Türk Halkı 1 Ağustos 1956 tarihinde "Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı"nı (TMT) kurmuştur. TMT Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a bırakılmasına karşı başarılı mücadelelerde bulunmuştur. Şiddet eylemlerinin tırmanması üzerine İngiltere, Makarios ve Rum liderlerle "Self-Government (özerklik)" üzerinde anlaşmaya çalışmıştır. Kabul görmeyince, Makarios ve Kipriyanu sürgüne gönderilmiştir. İngiltere, adanın Türk ve Rum tarafları ile birlikte Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından ortak yönetilmesini teklif etmiştir. Bu teklif, Yunanistan tarafından red edilmesine karşın, İngiltere planı uygulamaya koymuştur. Türkiye Temsilcisinin 1 Ekim 1958' de resmen ve fiilen görevine başlaması sonucu Yunanistan görüşme masasına oturmuştur. Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları Zürih'te bir araya gelmiştir ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması konusunda anlaşılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes ve Yunanistan Başbakanı Karamanlis 11 Şubat 1959'da 27 maddelik Zürih Anlaşması'nı imzalamışlardır. Kıbrıs Türk ve Rum Liderleri ise 19 Şubat 1959'da Londra Anlaşması'nı imzalayarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması onaylanmıştır (Anonim 2011c). Ardından Kuruluş Antlaşması, Garantörlük Antlaşması ve İttifak Anlaşması imzalanmıştır ve bu anlaşmalar 1960'da kurulan Kıbrıs

Cumhuriyeti Anayasası'nın da temeli olmuştur. Kıbrıs Adası'nda geçen huzursuz bir yönetim dönemine rağmen İngiliz koloni yönetimi adaya önemli yatırımlarda bulunmuştur. İngiliz yönetimi yaptıkları düzenlemelerle ekonomiyi iyileştirmiş, etkili bir kamu hizmeti getirmiş, yeni okullar ve hastaneler yaptırmıştır. Adanın ekonomisini önemli ölçüde etkileyen çekirgelere karşı mücadele edilmiş ve ada çekirge belasında kurtarılmıştır. Ayrıca sıtma hastalığına karşı mücadele edilmiş ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra da sıtma yok edilmiştir. İngiliz yönetimi ayrıca modern bir yol sistemi ile adadaki köyleri ve kasabaları büyük şehirlere ulaşır hale getirmiştir. Ancak önemli bir endüstri yatırımı yapılmamış ve ada halkı birçok ürünü İngiltere'den ithal etmek zorunda kalmıştır (Anonim 2011a).

4.2.10 Kıbrıs Cumhuriyeti (1960 – 1974) ve Kıbrıs Türk Federe Devleti (1974 – 1983)

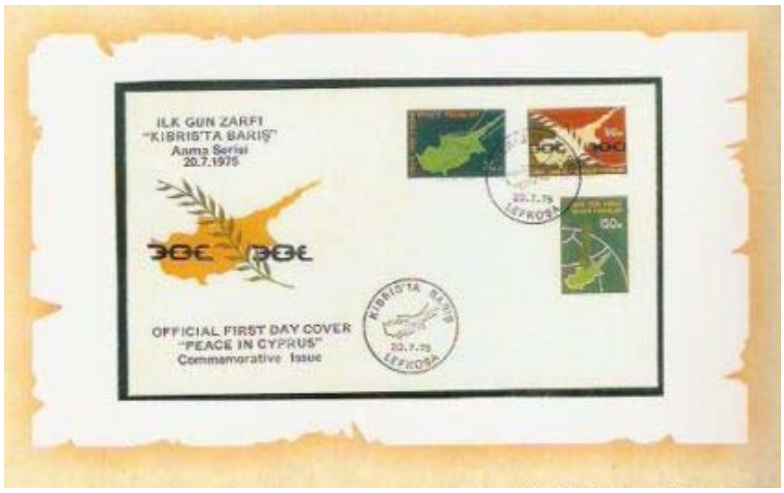
Anlaşmalara göre hazırlanan Kıbrıs Anayasası'nın kabulü ile 15-16 Ağustos 1959 tarihinde "Kıbrıs Cumhuriyeti" ilan edilmiş ve Yunanistan "Enosis", Türkiye ise "Taksim" tezinden vazgeçmiştir. Rum tarafından Makarios Cumhurbaşkanı, Türk tarafından Dr. Fazıl Küçük Cumhurbaşkanı yardımcısı seçilmiştir. Cumhuriyetin ilk günlerinden itibaren, Makarios başta olmak üzere pek çok yetkili, Cumhuriyeti Enosis'e giden bir yol olarak gördüklerini bildirmiştir. Cumhurbaşkanı Makarios, 1963 yılında, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa'sının 13. maddesini tek taraflı olarak değiştirme kararı almıştır. Aralık ayında, Türklerin evleri basılmış halk öldürülmüştür. Evler, işyerleri tahrip edilmeye başlanmış Türkler rehin alınmıştır. Ekonomik yönden ambargo uygulanmaya başlanmıştır. Birleşmiş Milletler'in Barış Gücü Askerleri, Rum ve Türk bölgeleri arasında süren bu çarpışmaları önlemek amacıyla, 14 Mart 1964 tarihinde adaya gönderilmiştir. Olayların önlenememesi üzerine, Türkiye Cumhuriyeti Büyük Millet Meclisi, Garanti Anlaşması'nın 4.maddesine dayanarak 16 Mart 1964 tarihinde adaya müdahale kararı almıştır. Türk uçakları, 7 Ağustos 1964 tarihinde Rumların saldırılarını durdurma ve Erenköy'deki Türkleri kurtarmak amacıyla ihtar uçuşları yapmıştır. Bu gelişmeler üzerine görüşmeler başlatılmış ancak bir sonuca ulaşılamamış ve Rum tarafından Türkler'e uygulanan idari ve askeri baskılar artarak devam etmiştir. 15 Kasım 1967 tarihinde Barış Gücü kuvvetlerine rağmen, Türk'ler baskına uğramıştır. Grivas komutasındaki Rum ve Yunan Askeri Kuvvetleri, Geçitkale ve Boğaziçi

köylerine imha harekatına girişmiştir. Ada' da 28 Aralık 1967 tarihinde, geçici Kıbrıs Türk Yönetimi kurulmuş, Türkler teşkilatlandırılmıştır. Bu yönetim 20 temmuz 1974 yılına kadar Kıbrıs Türklerini yönetmiş, 15 Temmuz 1974 tarihinde EOKA yanlısı Nikos Sampson Makarios yönetimine karşı bir darbe yapmıştır. Makarios İngilizlere sığınmak zorunda kalmış ve adadan kaçırılmıştır. Hedef kısa sürede adadaki Türkleri yok etmek ve Türkiye'nin müdahale etmesini önleyerek Enosis'i gerçekleştirmektir. Bu amaçla çeşitli yerlerde yapılan saldırılarda toplu olarak şehit edilen Türkler Atlılar, Muratağa-Sandallar, Topçuköy, Geçitkale (Köfünye) gibi Toplu Mezarlara gömülmüştür. Bu mezarlara Şehitlik Anıtları yapılmıştır (Anonim 2011c).

Türkiye Cumhuriyeti, Garanti Anlaşmasının 4. maddesine dayanarak, adada Türklere karşı yapılan imhayı önlemek amacı ile 20 Temmuz 1974 tarihinde müdahalede bulunmak zorunda kalmıştır. Dönemin başbakanı Bülent Ecevit adaya çıkan Türk Askerleri'nin "Sadece Kıbrıslı Türkler'e değil, Kıbrıslı Rumlara da barış getirdiğini" söylemiştir. Türklerin 12 yıl süren kötü günleri bitmiş, Türkiye'nin güvencesiyle mutlu bir yaşam ortamı tesis edilmiştir. Ancak Geçici Türk Yönetimi, gerçekleştirilen Barış Harekatından sonra adada meydana gelen kuzeyden güneye Rum göçlerini ve güneyden kuzeye Türk göçlerini düzenlemek açısından yeterli olamayıp, siyasal gelişmeler nedeniyle zorlanınca 1 Ekim 1974 tarihinde Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi kurulmuştur (Anonim 2011c).

Şekil 4.26 Kıbrıs Barış Harekatı'nın anısına yapılan Girne'de yer alan Çıkartma Anıtı (Anonim 2011a)

Şekil 4.27 Kıbrıs Barış Harekatı'nın birinci yıldönümü için basılan pul (Anonim 2011a)

20 Temmuz 1974 Barış Harekatı'ndan sonra (Şekil 4.26 - 4.27), Türkler ve Rumlar kuzeyde ve güneyde ayrı ayrı yaşamaya başlamıştır. 13 Şubat 1975 tarihinde ise Otonom Türk Yönetim Kurulu ile Meclisinin ortak toplantısında "Kıbrıs Türk Federe devleti"'nin ilan edilmesi kararı alınmıştır. Bu kararda, 1960 tarihinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa'sının, Türk Toplumuna sağladığı hakların Rumlar tarafından

sürekli engellenmesi ve Rumlarla bir arada yaşama imkanının kalmamış olması etkili olmuştur. İki toplumun yan yana fakat ayrı bölgelerde bir federasyon çatısı altında yaşamaları düşünülmüştür. Türk Federe Devleti Başkanlığına ise Rauf Denktaş getirilmiştir (Anonim 2011c).

4.2.11 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (1983 - ...)

Rum Yönetimi'nin, Kıbrıs Adası'nda tek meşru hükümet olarak kendilerini görmeleri, Barış Anlaşmaları Toplantıları'nda alınan kararları kabul etmemeleri, Türk halkının ortaklık statüsünü reddetmeleri, görüşmeleri sürekli engellemeleri, 13 Mayıs 1983 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulundan çıkarttıkları tek yanlı karar ve Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'nde yaptıkları çıkışlar sebebi ile Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti**'ni 15 Kasım 1983 tarihinde ilan etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, yeni kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini tanıyan ilk ülke olmuştur (Anonim 2011c).

1984 yılından itibaren, BM (Birleşmiş Milletler), garantör devletler ve AB (Avrupa Birliği) gözetiminde yapılan çözüm çalışmalarının sonucunda, 15 Kasım 2002 tarihinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs Adası'na gelerek taraflarla görüşmüş adada sorunun çözümü için, daha ileri bir adım atılmasını sağlamaya çalışmıştır. 24 Nisan 2004 tarihinde Kofi Annan'ın hazırladığı "Annan Planı" her iki toplumda referanduma sunulmuştur. Kuzey Kıbrıs'ta % 64.91 evet, % 35.09 hayır, Güney Kıbrıs'ta %75.83 hayır, % 24.17 evet oyu çıkmıştır. Kuzey Kıbrıs evet oyu vererek Annan planına destek verdiğini ve çözümden yana olduğunu bir kez daha göstermiştir (Anonim 2011c).

23 Nisan 2003 tarihinden sonra Güney ile Kuzey Kıbrıs arasında bazı kapılar karşılıklı olarak açılarak iki tarafta yaşayanların gidip gelmeleri sağlanmıştır. Bu davranış iyi niyetin önemli bir göstergesi olmuştur (Anonim 2011c). Bugün Kıbrıs Adası'nın geleceği Güney Kıbrıs Cumhurbaşkanı Dimitris Christofias ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin 2. Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat arasında geçecek görüşmelere bağlı bulunmaktadır (Anonim 2011a).

4.3 Karpaz Bölgesi Kültür Varlıkları

Karpaz Bölgesi, Asya Kıtası ana karasına yakınlığı ile, Kıbrıs'ın ilk yerleşim alanıdır. farklı medeniyetler ve kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Bölgede bulunan önemli tarihi, dini ve kültürel varlıklar; İskele İkon Müzesi, Kantara Kalesi, Ayias Trias Bazilikası, Karpazia Şehri Sit Alanı, Aphendrika Sit Alanı, Apostolos Andreas Klisesi ve Manastırı en çok bilinenlerdir. Karpaz Bölgesi'nde; Agridia Şehir Siti, Dipkarpaz Köyü'nün güneyinde yer alan Chelones Şehir Siti, Apostolos Andreas Burnu'nun sonunda yer alan Kastros Yerleşkesi, Dipkarpaz'daki 12. yüzyıl kilisesi Ayios Synesios ve Nitovikla olarak bilinen orta Bronz Çağ kalesi olmak üzere bir çok küçük arkeolojik eser bulunmaktadır. Çok sayıdaki diğer küçük sitler (mezarlar, nekropol, antik tapınak, prehistorik sitler ve limanlar gibi) sadece yerel halk ve uzmanlar tarafından bilinmekte, genel kamuoyu tarafından bilinmemektedir (Anonim 2010h).

Bekçisi olan ve korunan İskele İkon Müzesi, Kantara Kalesi ve Ayias Trias Bazilikası dışında bilinen ya da az bilinen tarihi ve kültürel sitler geliştirilmemiş bir halde ve korumasız (danışma ya da bilgilendirme tesisi olmayan, yolları bozuk ve tabelasız, parmaklıkları, kapıları olmayan) durumdadır. Bu üç sit yaklaşık olarak 23.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir (bu rakam yıllık toplam bölgeyi ziyaret eden kişilerin %50'sini oluşturur ve bu rakamın %40'ı yabancılardır). En çok ziyaret edilen, ziyaretçilerin yarısının gittiği Aya Trias Bazilikası olup, onu ziyaretlerin üçte birinin yapıldığı Panagia Theotokos İkon Müzesi takip etmektedir. Turistlerin ilgisini çekmek için yerel bilinci artırmak ve bu alanların korunması/değerlendirilmesi gerekmektedir (Anonim 2010h). Çizelge 4.6'da Karpaz Bölgesi'nin başlıca tarihi mirasları verilmiştir.

Çizelge 4.6 Karpaz Bölgesi'nin başlıca tarihi yerleri (Karpaz Bölgesi İçin Yerel Kalkınma Stratejisi 2010)

İSİM	YER
Küçük Erenköy – Moulos Bölgesi	Küçük Erenköy
Kaplıca - Galounia Eski Şehir Kalıntıları	Kaplıca
Mersinlik (Flamoudi) Gömü Siti	Mersinlik
Ağıllar Köyü (Bluşa Manastırı) - Panayia Tochniou Manastırı	Ağıllar Köyü
Büyükkonuk Kırsal Atölyesi	Büyükkonuk
Altınova – Tunç Çağı yerleşim yeri	Altınova
Ergazi (Lonya) Miras Siti	Ergazi
Kastros - Neolitik Yerleşim Alanı	Dipkarpaz
Kuzucuk Köyü – Kuyu ve Su kemerleri	Kuzucuk Köyü
Kaynakköy Sihari - panayia Apsithiotissa manastır ve kilise kalıntıları	Kaynakköy
Dipkarpaz (Aphendrika) - Ay. Georgios Kilisesi	Dipkarpaz
Yeni İskele - Panayia Theodokos Kilisesi	Yeni İskele
Yeni Erenköy - Prygos' Kilisesi kalıntıları, Ay Thyrsos yakınları	Yeni Erenköy
Boltaşlı - Kanakaria Kilisesi	Boltaşlı
Ayios İakovas Kilisesi	İskele
Archangelos Kilisesi	Yeni Erenköy
Ay Mavro Kilisesi	Dipkarpaz
Panayia - tis Kyros Kilisesi	Sazlıköy
Dipkarpaz (Anaurysis bölgesi) Skuda Panagyia Asphendrika Kilisesi	Dipkarpaz
Mersinlik Harnup Deposu	Mersinlik
Tatlısu Harnup Deposu	Mersinlik
Kaplica Liman Harnup Deposu	Kaplıca
Kaplıca Harnup Deposu	Kaplıca
Agios Ioannis Antik Mezarlık	Mersinlik
Agios Georgios Kilisesi	Kaplıca
Komikebir (Büyükkonuk Camisi)	Büyükkonuk
Agios Georgios Kilisesi	Büyükkonuk
Agios Afxentios Kilisesi	Büyükkonuk
Tsiourka Gömü Alanı Kalıntıları	Karpasia Koruma Alanı
Vrysi Gömü Alanı Kalıntıları	Karpasia Koruma Alanı
Tatlısu-çiftlikdüzü (Akanthou) Koruma Alanı	Tatlısu
Tatlısu-Pergamonitissa Kilisesi	Tatlısu
Gastria Kalesi	Kalecik- iskele
Knidos Antik Şehri	Çayırova
Kumyalı-ayias Koruma Alanı	Kumyalı
Kumyalı-kyrgos/sophia/kaminia Koruma Alanı Goddess ASTARTE Gömü Alanı Kalıntıları	Kumyalı
Nitovikla Kalesi	Kuruova
Kaleburnu-King's Hills (Kral tepeleri) eski yerleşim alanı	Kaleburnu
Kaleburnu-Trachonas Antik Şehir ve Gömü Alanı Kalıntıları	Kaleburnu
Karpasia Antik Şehri	Dipkarpaz
Dipkarpaz - Ay. Synesios (Ay Georgios) Kilisesi	Dipkarpaz
Dipkarpaz - Panayia Eleousa Kilisesi	Dipkarpaz
Dipkarpaz Panayia Dafnonda Kalıntıları (Kilise)	Dipkarpaz
Dipkarpaz- Agia Athanasia Kilisesi	Dipkarpaz
Sipahi - Agia Trias Bazilikası ve Optomilia'daki diğer yapılar	Sipahi
Kantara Kalesi – Ovgoroz	Kantara

Antik eserler ve müzelerden sorumlu kurum tarafından Karpaz Bölgesi'nde 55 temel tarihi ve anıtsal sit listelenmiştir. Ancak fonlar ve araçlar gibi onların korunması, bakımı ve değerlendirilmesini sağlayacak kapsamlı bir kalkınma planı bulunmamaktadır. Üç sit (Aya Trias Bazilikası, Iskele İkon Müzesi ve Kantara Kalesi) dışındaki tüm diğer tarihi/arkeolojik "küçük" olarak listelenen sitler, kamu kontrolü altında korunmamakta, bakılmamakta ya da değerlendirilmemekte ve artan bir bozulmayla karşı karşıya bulunmaktadır. Ortodoks cemaatı tarafından işletilen (ve böylece korunan) ve turistler tarafından ziyaret edilen (aralarında çoğunlukla Kıbrıslı Rumlar'ın bulunduğu) Dipkarpaz'daki Apostolos Andreas Manastırı bir istisna durumundadır (Anonim 2010h).

- **İskele İkon Müzesi (Panagia Theodokou Kilisesi)**

Panagia Theodokou Kilisesi eski adı Trikomo yeni adı Yeni İskele olan kasabada yer almaktadır. 12. yüzyılda inşa edilen kilisenin iç duvarlarında, apsis ve kubbelerinde 12. ve 15. yüzyıllara ait freskler yer almaktadır. Kilisenin güney kısmı en eski bölümü olup Bizans dönemine ait olup, 15. yüzyılda binanın kuzey kısımları ve daha geç bir dönemde de batı kısımları eklenerek bina genişletilmiştir (Şekil 4.28). Bugün çevreden toplanan ikonların sergilenmekte olduğu bir müze olarak hizmet vermektedir (Anonim 2009b).

Şekil 4.28 İskele İkon Müzesi (Anonim 2010d)

Bizans Dönemi'ne ait süslemeli beyaz mermer taşı, kilisenin ilgi çekici Franko-Bizantin mimarisi ve sergilenmekte olan 91 adet ikon ile, 1991'de Eski Eserler ve Müzeler Dairesi tarafından restore edilerek müzeye dönüştürülmüştür. Klisenin içinde, dikkati çeken iki adet sarı taştan inşa edilmiş geniş kemer Gotik mimarisi açısından öneme sahiptir. Klisenin küçük bir kubbesi (cuppola) içinde bulunan "Pantokrator İsa" duvar resmi 15. yüzyıla, "Joachim ve Anna'nın Buluşması" isimli duvar resmi ise 12. yüzyıla ait olup dünyaca tanınmaktadır (Şekil 4.29) (Anonim 2011h).

Şekil 4.29 Duvar resmi örnekleri (Anonim 2010d)

- **Kantara Kalesi**

Girne Dağları üzerindeki üç kaleden, en doğuda bulunanıdır. Yaklaşık 700 metre yükseklikteki dik bir kayalık üzerine kurulmuştur (Şekil 4.30 - 4.31). Kuzey kıyıyı, Mesarya Ovası'nı ve Karpaz yarımadasına girişi kontrol edebilecek konumdadır. St. Hilarion ve Buffavento Kalesi gibi, Arap akınlarının sonrasında Bizanslılar tarafından inşa edildiği sanılmaktadır. Bazı yazılı kaynaklarda ise; ilk kez I. Richard'ın Kıbrıs'ı ele geçirdiği, 1191 yılında yapıldığı yazmaktadır. Kalenin adı en çok Luzinyan ve Venedik dönemlerinde duyulmuştur. Çünkü bu dönemlerde, burada birçok savaş yapılmıştır. Kale, Cenevizliler'in 1373 yılında Lefkoşa ve Mağusa'yı işgal etmelerine rağmen, Kral I.Peter taraftarlarının elinde kalmıştır. Kıbrıs Kralı I.Peter'in kardeşi Prens John'un

Cenevizliler'in elinde esir iken kaçarak kaleye sığındığı bilinmektedir. Kale 1391 yılında Kral James tarafından surlarla çevrilmiştir. Venedikliler'in adayı ele geçirmesinden sonra, denizden uzak diğer kaleler gibi, bu kale de askerden arındırılarak eski önemini kaybetmiştir. Kalede savunma yeri, asker odaları, su sarnıcı, tonozlu odalar, işaret kulesi gibi bölümler görülebilmektedir (Anonim 2010e).

Şekil 4.30 Kantara Kalesi (Orijinal 2008)

Şekil 4.31 Kantara Kalesi (Orijinal 2008)

- **Ayias Trias Bazilikası**

Karpaz Yarımadası'nda Sipahi Köyü (Yenierenköy) yakınlarında yer alan bazilika 5. yüzyılda inşa edilmiştir. 7. yüzyılın ortasına doğru kilisenin tahrip olması üzerine güney tarafında yer alan küçük kilise ile bazı ek binalar yapılmıştır. Son olarak 9. ve 10. yüzyılda tahrip edilmesi üzerine tamamen terkedilmiştir. Bazilika orijinalde üç sahanlı olup, batısında narteks (dış dehliz/son cemaat yeri) ve atriyum (avlu), güneydoğusunda ise vaftiz odası yer almaktadır. Zemini geometrik, bitkisel ve haç motifleri içeren mozaiklerle döşeli bulunmaktadır (Şekil 4.32 - 4.33). Burada yer alan bir yazıtta bu mozaiklerin papazın yardımcılarından Heraklios tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir (Anonim 2010e).

Şekil 4.32 Ayias Trias Bazilikası'ndan mozaik örnekleri (Anonim 2009b)

Şekil 4.33 Ayias Trias Bazilikası (Anonim 2011i)

- **Karpasia Şehri Sit Alanı**

Klasik Dönem'e tarihlenen ancak esas olarak IV. yüzyılda Hıristiyanlığın yayılması ile gelişen, KB'nin en önemli arkeolojik sit alanıdır. Şehir Arap korsanlar tarafından defalarca işgal edilmiş ve sadece bir kaç kalıntı ayakta kalmıştır. Bunlar Karpasia Şehir Limanı, Tsambres Mezar Alanı, Anavrysia Mezarları ve Latsia Mezarları ile antik taş ocaklarıdır (Anonim 2010h).

Antik Karpasia Şehir Limanı, Karpasia'dan bugüne ulaşan kalıntılar arasında önem taşımaktadır. Limandaki iki dalgakıranın izleri bugün görülebilmektedir. Doğudaki dalgakıran 110 m boyunda, 240 cm genişliğinde olup deniz seviyesinden 120 cm yükseklikdedir. Batı dalgakıranda antik dönemde taş ocağı kullanıldığına işaret sayılan taş kesim izleri bulunmaktadır (Öztek 2005).

Tsambres Mezarlık Alanı, kalın bir toprak tabakası altında bulunmaktadır. Bu alanda yapılan kazılarda Klasik (M.Ö. 6. yüzyıl) ve Helenistik (M.Ö. 3. yüzyıl) dönemlerine ait 24 adet mezar bulunmuştr. Bazı mezarların tavan ve duvarlarında Hristriyanlık sembollerinin bulunması sebebi ile bu mezarların Erken Hıristriyanlık Dönemi'nde yeniden kullanıldıkları anlaşılmaktadır (Öztek 2005).

Anavrysia Mezarları, Anavrasia mevkiinde bulunmakta ancak tam yeri bugün bilinmemektedir. 1937 ile 1938 yıllarında yapılan kazılarda bulunan mezarların Erken Demir Devri'ne ait oldukları belirlenmiştir. Dipkarpaz köyünün kuzeydoğu eteklerinde yapılan kazılar sonucunda ise, **Latsia Mezarları**'nın Erken Geometrik Dönemi'n 2. ve 3. evrelerine ait olduğu belirtilmiştir (Öztek 2005).

- **Aphendrika Şehri Sit Alanı**

Karpaz Yarımadası'nın kuzey kıyısında, Karpaz Köyü'nün kuzeydoğusunda yer almaktadr. Kent M.Ö. 2. yüzyılda Kıbrıs Adası'nın altı önemli kentinden biri olmuştur. Kente ait kale, kaya mezarları, tapınak ve bir liman bulunmaktadır. 8. yüzyıldan sonra

Arap akınlarının artması üzerine, önceki dönemlere nazaran, daha küçük kiliseler yapılmaya başlanmıştır (Anonim 2010e).

Şekil 4.34 Ayios Georgios Kilisesi (Anonim 2010f)

Bu dönemde inşa edilenler arasında yer alan üç adet kilise Aphendrika yakınlarında bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ayios Georgios Kilisesi (Şekil 4.34) 10. yüzyılda yapılmıştır. Tek kubbeli bir kilisedir ve apsisi iki parçalıdır. İkinci kilise Panagia Chrysiotissa Kilisesi (Şekil 4.35) olup 6. yüzyılda yapılmıştır. Araplar tarafından tahrip edilmesine rağmen 10. yüzyılda yenilenmiştir. Ahşap tavanı yerine, beşik tonozlu bir tavan yapılmıştır. Orta Çağ'da yeniden yıkılan kilise son olarak, 16. yüzyılda tekrar inşa edilmiştir. Bu iç kilisenin arasında daha iyi durumda olanı ise 6. yüzyılda yapılan Panaya Asomatos Kilisesi'dir (Şekil 4.36). Bu kilise de Arap akınları nedeniyle yıkıldığı için, 10. yüzyılda yenilenmiştir (Anonim 2010e).

Şekil 4.35 Panagia Chrysiotissa Kilisesi (Anonim 2010f)

Şekil 4.36 Panagia Asomatos Kilisesi (Anonim 2010f)

- **Apostolos Andreas Manastırı ve Kilisesi**

Karpaz Yarımadası'nın Apostolos Andreas ya da Zafer Burnu olarak bilinen en doğu ucunda yer alan bu manastır hem Rumlar hem de Türkler tarafından kutsal bir yer olarak oldukça değer görmektedir (Şekil 4.37 - 4.38). Mucizeler yaratıcısı, rüzgarların hakimi ve yolcuların koruyucusu vasıflarını taşıyan Apostolos Andreas'a (St. Andrew) adanmış olan manastırda yer alan kilise görkemli mimarisinin yanı sıra göz alıcı avizeleri ve ikonları ile mekanın mistisizmini arttırmaktadır. Manastırın ziyaretçileri için burada gerçekleştirilen ayinler dışında bir diğer önemli imkan ise adakta

bulunabilmeleridir. Sadece ortodoks ziyaretçiler değil manastıra gelen herkes giriş kapısının yanında bulunan adak yerinde birer mum yakarak dilekte bulunmaktadır. St. Andrew'in, Hz. İsa tartafından papazlığa çağrılan ilk kişi olmasından dolayı dini ünvanı "ilk çağrılan" anlamında "O Protoklitos" olmuştur. Hristiyan inanışına göre St. Andrew bir gözü kör bir kaptanın kullanmakta olduğu bir tekne ile bir ziyaret dönüşünde burada kıyıya çıkmış, kayaya vurarak şifalı bir suyun kaynak bulmasını sağlamış ve kaptanın görmeyen bir gözünü bu su ile iyileştirmiştir. Şu anda modern kilisenin altında içme suyu bulunan kuyuların yer aldığı küçük odanın 15. yüzyıldan kalma bir şapel olduğu düşünülmektedir (Şekil 4.39) (Anonim 2009b).

Şekil 4.37 Apostolos Andreas Manastırı (Anonim 2010f)

Şekil 4.38 Apostolos Andreas Manastırı (Anonim 2011k)

Şekil 4.39 Apostolos Andreas Manastırı (Anonim 2011k)

Apostolos Andreas Burnu'nda bulunan Afrodit Akaraia Tapınağı'na ait herhangi bir kalıntıya rastlanmamaktadır. Ancak planının izleri bulunan tapınağın (35 m x 17 m) taşlarının manastır yapımında veya otel yapımında kullanılmak üzere taşındığı varsayılmaktadır (Öztek 2005).

- **Ayios Philon Klisesi**

Kilise, Dipkarpaz Köyü'nün kuzeyinde, deniz kıyısında bulunmaktadır. 5. yüzyılda inşa edilen kilisenin yer aldığı bu alan, ilk kez Fenikelilerin yerleştiği, antik Karpaz Kenti'nin bulunduğu yer olarak bilinmektedir. Kiliseye adı verilen Philon, 4. yüzyılda, Karpaz Bölgesi'nde yaşayanları Hıristiyan yapan piskopostur. Kilise, Helenistik ve Roma Dönemi kalıntıları üzerinde bulunmaktadır. Üç bölümden oluşan bir apsisi ve kubbesi olan kilisenin, orijinal zemini, mozaikler ile kaplıdır (Şekil 4.40 ve 4.41). 802 yılında Arap saldırıları sırasında, tüm kentle birlikte, kilise de tahrip edilmiştir. Ancak 12. yüzyılda yeniden inşa edilmiştir (Anonim 2010e).

Şekil 4.40 Ayios Philon Kilisesi (Anonim 2010f)

Şekil 4.41 Ayios Philon Kilisesi mozaikleri (Anonim 2010f)

- **Panagia Kanakaria Kilisesi**

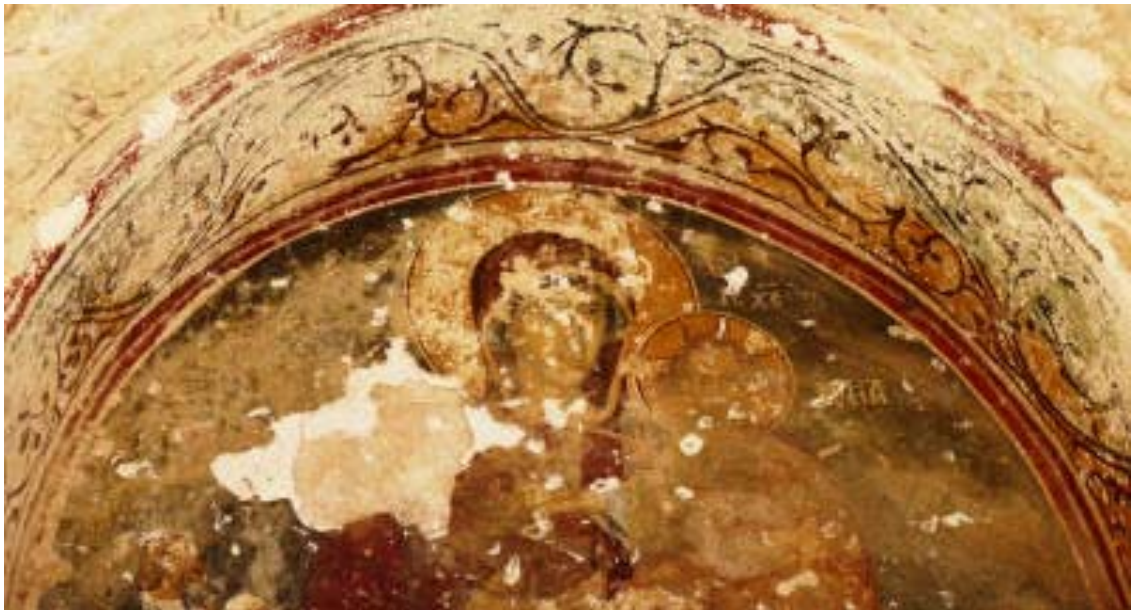
Karpaz Yarımadası'nda, Boltaşlı köyü yakınlarında yer alan kilisenin ilk inşa tarihinin 5.-6. yüzyıllar olduğu düşünülmektedir. Arap akınları sonucunda 7. yüzyılda tahrip görmesinden dolayı tadilat görmüştür. 1160 yılındaki bir depremle yeniden hasar almış

ve bunun üzerine yapılan yenilemede çok kubbeli bir kilise inşa edilmiştir (Şekil 4.42). Söz konusu yapım evresi 14. yüzyıla kadar devam etmiştir. Apsis kısmı ve narteks korint tarzındaki sütun başlıkları eski kiliseye aittir. Apsis bölümünde yer alan mozaik 525-550 yılları arasına ait olup bir bölümü çalınmıştır (Anonim 2009b).

Meryem Ana'nın kucağında oturan İsa'yı ve onların çevresindeki 5 melek ve havarileri gösteren duvar resimleri (Şekil 4.43), iç duvarları süsleyen eski Bizans sanatına ait önemli örneklerdendir (Anonim 2010e).

Şekil 4.42 Panagia Kanakaria Kilisesi (Anonim 2010f)

Şekil 4.43 Meryem Ana duvar resmi (Anonim 2010f)

- **Kastros Yerleşim Alanı**

Zafer Burnu ya da Apostolos Andreas Burnu olarak bilinen Karpaz Yarımadası'nın en doğu ucunda 1970-1973 yılları arasında yapılan kazılar sonucu ortaya çıkarılmıştır. Adanın en eski yerleşimlerinden biridir. Neolitik (M.Ö.6000-5800) Döneme ait olan yerleşimde yaklaşık olarak 2.5 m çapında, yuvarlak planlı evler açığa çıkarılmıştır. Ele geçen çok sayıdaki balık kemiği, deniz kabuğu ve balıkçılık gereçleri, burada yaşayan insanların balıkçılıkla uğraştıklarını göstermektedir. Obsidyenden (volkan camı) yapılmış gereçlerin varlığı, yerleşimcilerin Anadolu'dan geldiğine ya da Anadolu ile irtibatlı bulunduğuna işaret etmektedir (Anonim 2010e).

- **Kral Tepeleri (Kaleburnu)**

Karpaz Yarımadası'nın güney kıyısındaki Kaleburnu/Galinopomi köyü yakınlarındadır. Bölgede gezinti yapmakta olan ziyaretçilerin ihbarı üzerine, 2005 yılından itibaren kazı çalışmaları başlatılmıştır. Kazılar sonunda bir küp içinde, 26 tane yüksek kaliteli bronz eser ele geçirilmiştir. Bu eserler Geç Bronz Çağı'na ait olup, yaklaşık olarak M.Ö. 13. yüzyıla aittir. Söz konusu kalıntılar, denizden 200 m yükseklikteki kayalık bir tepe üzerinde bulunmuştur. Ancak, buradaki kalıntıların tüm tepe ve yamaçlara yayıldığı,

yerleşmeden 2 km uzaklıktaki deniz kıyısında, bir ya da daha fazla limana sahip olduğu düşünülmektedir. Devam eden çalışmalarda, ortaya çıkan eserler, Kral Tepesinin Geç Bronz Çağı'nda, hem Doğu Akdeniz Bölgesi için önemli bir ticaret merkezi, hem de Kıbrıs Adası'nın önemli bir yerleşim merkezi olabileceğini göstermektedir (Anonim 2010e).

4.4 Karpaz Milli Parkı

Karpaz Milli Parkı adanın doğusunda Karpaz Yarımadası'nda bulunmaktadır. Yarımadanın ucunda çok küçük olan Knides Adası, batısında ise Dipkarpaz Köyü ile Ronnas Kumulları yer almaktadır. Dipkarpaz Köyü güney ve kuzey sahillerinden eşit uzaklıktaki orta noktada yer almaktadır. Köyün nufusu yaklaşık olarak 2000'dir. Karpaz Milli Parkı Kuzey Kıbrıs'ta korunmuş bölgelerden birisidir. Park alanı yaklaşık olarak 11000 hektardır. Parkın doğu–batı yönündeki uzunluğu yaklaşık olarak 26 km, kuzey – güney yönündeki uzunluğu ise ortalama 5 km'dir. 9486 hektar alanı kaplayan Karpaz Milli Parkı'ndaki hakim topografya, güneybatıdan kuzey doğuya doğru uzanan zincir şeklindeki tepelerdir. Bu tepelerin uzunluğu 16 km, en yüksek noktası ise 240 metredir. Akdeniz, park alanını kuzey, doğu ve güney yönlerden çevrelemektedir. Park alanının kıyı şeridi uzunluğu ise 65 km'dir (Öztek 2005).

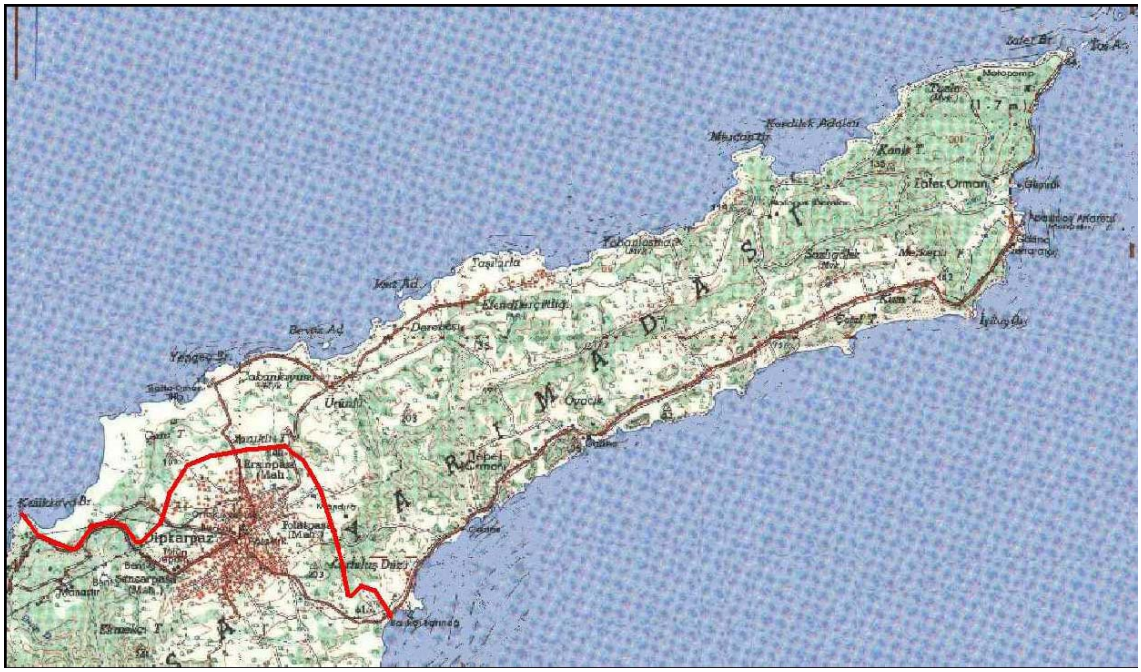
İlk olarak KKTC'de milli parklar ile ilgili olarak çalışmaların 1977 yılında, Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'nın 22 Nisan 2977 tarih ve 50/76 sayılı direktifi ile başlamıştır. Bu direktif ile KKTC'de milli parklar ile ilgili çalışma yapmak üzere bir komitenin oluşturulmasına karar verilmiştir. Komite yapmış olduğu çalışmalar sonucunda KKTC'de (Öztek 2005);

- Özgürlük Milli Parkı (sahil koruma milli parkı),
- Yüzbirevler Milli Parkı (orman milli parkı),
- Beşparmak Milli Parkı (orman milli parkı),
- Salamis Milli Parkı (sahil koruma parkı),
- Kantara Milli Parkı (orman milli parkı),
- Zafer Burnu (Karpaz) Milli Parkı (sahil koruma milli parkı),

olmak üzere 6 bölgeyi milli park olarak belirlemiştir. Bu parklardan Salamis Milli Parkı 1982, diğerleri ise 1983 yılında milli park ilan edilmişlerdir.

Bakanlar Kurulu 24 Şubat 1988 tarih ve E(K-2) 207 – 88 sayılı karar ile Dipkarpaz Köyü'nden buruna kadar olan alanın milli park olmasına karar vermiş ve bu konuda çalışma yapmak üzere Tarım ve Orman Bakanlığı ile Ulaştırma ve Turizm Bakanlığı'nı yetkili kılmıştır. 8 Mayıs 1991 tarih ve E-428-91 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile, Karpaz Milli Parkı ile ilgili çalışmalarda Çevre, Orman, Şehir Planlama Daireleri ile Turizm Bakanlığı ve National Trust'tan (İngiltere) birer temsilci ile geçici bir komite kurulmuştur. Bu komitenin çalışma süresi boyunca Dipkarpaz köyünü de içine alan bir sınır belirlemiş fakat başka herhangi bir çalışma yapılmamıştır (Öztek 2005).

1994 yılı Aralık ayında Orman, Şehir Planlama, Turizm Planlama, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, Çevre Koruma Dairesi müdürleri ile Devlet Planlama Örgütü temsilcisi, Karpaz Milli Park alanının korunması için bir çalışmanın başlatılması kararı almıştır. Doğal korumaya yönelik herhangi bir yasanın olmaması dolayısı ile İmar Yasası altında bir çalışma yapılması ve gelişmeler açısından bölgenin denetlenmesi konusunda fikir birliğine varılmıştır. Bu çerçevede Şehir Planlama Dairesi bölgeye yönelik "Dipkarpaz Ulusal Parkı İmar Denetim ve Geliştirme Emirnamesi"ni hazırlamıştır. Ancak bu emirname dönemin ilgili bakanı tarafından yayınlanmamış ve hayata geçirilememiştir. Ortaya çıkan bu durum sonrasında ilgili kurumlar emirname temelinde yeni bir öneri geliştirmişlerdir. Bu öneri içerisinde arkeolojik ve doğal güzellikler de dikkate alınmıştır. "Dipkarpaz Ulusal Parkı İmar Denetim ve Geliştirme Emirnamesi" taslağına göre park alanı üç bölgeye ayrılmış ve 3 Kasım 1995 tarihinde, Dipkarpaz Köyü'nden buruna kadar olan alan, Anıtlar Yüksek Kurulu kararı ile "Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı" olarak ilan edilmiştir. Bu kararla ilk kez milli park alanının büyük bir kısmında yasal anlamda bir koruma sağlanmıştır. Karpaz Milli Parkı ile ilgili son çalışma ise Şehir Planlama Dairesi tarafından yürütülen planlama çalışması içinde yer almıştır. Bu fiziki planlama çalışması 12 Ağustos 2004 tarihinde yayınlanan "Karpaz Bölgesi Planlama Sınırı İçerisinde Denetim ve Geliştirme Emirnamesi" olup, bu emirname ile milli parkın bugün sahip olduğu sınırlar (Şekil 4.44) belirlenmiştir (Öztek 2005).

Şekil 4.44 Karpaz Milli Parkı sınırları (Öztek 2005)

Karpaz Yarımadası'nda bulunan, dördü de Karpaz Milli Parkı alanı içinde kalan, önemli ekolojik alanlar; Ronnas ve Ayios Philon Kumulları, Apostolos Andreas (Zafer) Burnu, Klides Adaları olarak sıralanmaktadır.

Ronnas Kumulları: Karpaz Milli Parkı'nın en batısında yer almakta olan bu bölgeye adını körfezi ikiye ayıran dere vermektedir. Dere botanik açıdan ada içerisinde en zengin bölgelerden birisi olup, adaya özgü birçok nadir bitkiyi barındırmaktadır. Yerel ismi ile Koyunkıran olarak bilinen "Hypericum repens'' Kıbrıs endemiği, Kuzey Kıbrıs'ta yalnız Ronnas Deresi'nde bulunmaktadır. Ronnas kumulları, Ayios Philon kumsalı ile birlikte tüm Akdeniz Bölgesi'nde yeşil kaplumbağaların (*Chelonia mydas*) en önemli 3. yumurtlama alanıdır (Anonim 2009g).

Ayios Philon Kumulları: Adını Ayios Philon kilisesinden alan bu kumullar, endemik bitkiler, kumul bitkileri ve nadir bitki türlerinin görüldüğü bir bölgedir. Ronnas kumulları ile birlikte yeşil kablumbağaların Akdeniz Bölgesi'nde en önemli 3. yumurtlama alanı olan bu bölge, kablumbağaların yumurtlama dönemleri dışında da

sakinliğini koruduğundan, halk arasında ‘saklı sahil’ adı ile anılmaktadır (Anonim 2009g).

Apostolos Andreas (Zafer) Burnu: Bu bölge uzun yıllardan beri insan müdahelesine uğramadığından doğal bitki örtüsü kendine has bir denge oluşturmuştur. Ekolojik açıdan önemli nadir bulunan türleri barındıran bu bölgenin tümü maki ile kaplanmıştır (Anonim 2009g).

Klidhes Adaları : 6 küçük adadan oluşan bu adalar kümesi, birçok göçmen kuşunun göç yolu üzerinde yer almaktadır. Klidhes Adaları nesli tükenmekte olan, Ada Martısı ve Tepeli Karabatak için çok önemli bir üreme yeri özelliği taşımaktadır (Anonim 2009g).

2003 yılında Çevre Koruma Dairesi tarafından yayınlanan “Flora ve Fauna’nın Korunması Emirnamesi” ile Kıbrıs Adası’na ait endemik türler ile, Bern Konvansiyonu ile koruma altına alınmış olan türlerin KKTC’de bulunanları koruma altına alınmıştır (Çizelge 4.5). Bu emirnamenin amacı tarihi ve kültürel değeri olan ağaçların yanında, endemik ve nesilleri tehlikede/tükenmekte olan türler ile ekosistemleri korumaktır. Bu emirname kapsamında koruma altına alınan 51 tür bitki bulunmaktadır (Öztek 2005). Bunların dışında 45 orkide türü Kıbrıs Adası genelinde, 30 orkide türü ise KKTC’de bulunmaktadır.

Çizelge 4.7 “Flora ve Fauna’nın Korunması Emirnamesi” kapsamındaki Karpaz Milli Parkı alanı içinde bulunan bitki türleri (Öztek 2005)

KKTC Endemik Türleri	
Latince Adı	**Yerel Adı**
Dianthus cypria	Karanfil (Yabani)
P.impinella cypria	Kıbrıs anasonu
Limonium albidum var. Cyprium	Deniz lavandası
Kıbrıs Adası Endemik Türleri	
Latince Adı	**Yerel Adı**
Helianthemum obtusifolium	Güneş çiceği
Hypericum repens	Koyungıran
Sedum porphyreum	Goru, Kaya gorusu
Bupleurum sintenisii	Davşancık gulağı
Ferulago cypria	Kıbrıs gavcarı
Rubia laurae	Kök boyası
Pterocephalus mu1tiflorus var .	Kirli beyaz
Anthemis tricolor	Artemis'in çiçeği
Carlina pygmaea	Domuz dikeni
Senecio glaucus ssp. cypricus	
Cyclamen cyprium	Kıbrıs tavşan kulağı
Onosma fruticosum	Altın damlatan veya damlası
Odontites cypria	Kıbrıs odontisi
Mentha Iongifolia ssp. cyprica	Katır nanesi, at nanesi
Origanum majorana var. Tenuifolium	Şapşişa
Teucrium divaricatum ssp. canescens	Gurtluca
Bosea cypria	Zülaca
Crocus hartmannianus	Yaz çiğdemi
Gladioliýs triphyllos	Üç yapraklı buğday çiçeği
Allium willeanum	Acı soğanı
Gagea juliae	
Mandragora officinarium	Adam otu
Ficus sycomorus	Cumbez

Karpaz Milli Parkı, endemik ve nadir türler dışında çok zengin bir bitki örtüsüne sahip bulunmaktadır (Çizelge 4.7). Ağaç, çalı ve otsu bitkiler açısından kendine has bir ekosistem oluşturan park alanı, hem Kıbrıs Adası’nın hem de Akdeniz’in kendine özgü

bitki örtüsüne sahip bölgelerinden birisi halindedir. Ayrıca park alanında birçok fauna türünün yanında, Kıbrıs yabani eşekleri ve deniz kaplumbağaları olmak üzere iki tür uluslararası düzeyde önemli durumdadır.

Karpaz Milli Parkı ayrıca nesli tehlike altında olup sayıları azalmış olan Akdeniz Fokları'nın da beslenme ve üreme alanlarından birisidir. Ancak bu konuda yeterli araştırmalar yapılamamış ve durumları hakkında yeterli bilimsel bilgi bulunmamaktadır. KKTC'de Akdeniz Fokları'nın görüldüğü tek yer park alanının burun kısmıdır. Park alanında Akdeniz Yunusları da görülmekte olup bu yunuslar açısından da Karpaz Milli Parkı önem taşımaktadır. Karpaz Milli Parkı yerel kuşlar açısından önemli olduğu kadar göçmen kuşlar açısından da önemlidir. Özellikle Avrupa-Afrika yolu üzerinde önemli bir göç yolu Kıbrıs Adası'ndan geçmekte olup, göçmen kuşların Kıbrıs Adası'na önemli giriş noktalarından biri Karpaz Milli Parkı'dır (Öztek 2005).

Park alanı içinde tek tek eski eserlerin yanı sıra, arkeolojik kent anlamında da eserler bulunmaktadır. Karpas Milli Parkı'nda 5 tane arkeolojik yerleşim yeri bulunmaktadır. Karpasia Şehir Sit Alanı (Antik Karpasia Kent Limanı, Tsambre Mezarlık Alanı, Anavrasia ve Latsia Mevki Mezarlığı, Antik Taş Ocakları), Urania Kenti (Klasik ve Orta Bizans Dönemi), Agridia Kenti (Orta Bizans Dönemi), Khelones Kenti (Arkaik ve Erken Bizans Dönemi) ve Kastros Yerleşimi (Neolitik ve Kalkolitik Dönem) Karpaz Milli Parkı sınırları içinde bulunan tarihi yerleşim yerleridir.

Apostolos Andreas Kilisesi ve Manastırı (Ortaçağ), Ayios Philon Kilisesi ve Manastırı (Erken Orta Bizans), Ayios Georgios (Orta Bizans), Panaya Asomataos (Erken ve Orta Bizans), Panaya Chrissiotissa (Erken ve Orta Bizans) ve Afrodit Akraia Tapınağı (Helenistik ve Roma) Karpaz Milli Parkı sınırları içinde yer almaktadır.

Yetersiz yönetim politikası, alanda görünürlüğün artması ve doğal mirasının geliştirilmesine yönelik girişimlerin olmamasında kendini göstermektedir. Alanda bir Milli Park'ın olduğunu gösteren bir yönlendirici levha ve burada bir doğa mirasının bulunduğuna dair bir işaret bulunmamaktadır. Karpaz Bölgesi'ni tanıtan mevcut turist broşürlerinde Milli Park'ın varlığı güçlükle algılanabilmektedir. Park, buradaki yabani

eşeklerin varlığıyla ortaya çıkan güçlü bir imajdan yararlanmaktadır. Park, eşek sayısının artması nedeni ile, taşıma kapasitesi sınırlarını aşmamasına yönelik daha iyi bir kontrol mekanizmasına gereksinim duymaktadır (Anonim 2010h).

Karpaz Milli Parkı Alanı içinde ve bu alana hizmet verecek şekilde konaklama tesisleri mevcut bulunmaktadır. Bunların bir kısmı KKTC Ekonomi ve Turizm Bakanlığı tarafından otel, bir kısmı ise pansiyon alarak nitelendirilmektedir.

4.5 Karpaz Ekoturizm Birliği

Ekoturizm doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyarettir. Ekoturizm Birliği bu turizm modelini, çevreyi koruyan, ve yerel halkın refahını gözeten, doğal alanlara karşı duyarlı seyahat olarak tanımlamıştır. Tanımlara bakıldığında ekoturizm, doğal ve kültürel değerlerin korunarak turizme açılması olarak özetlenmektedir (Anonim 2010b).

Ekoturizm kitle turizminin aksine, turizmi yıl içine yaymak, doğal çevreye yapılan baskıyı azaltmak, tahribatı düzeltmeye değil, önlemeye yönelik planlama ve uzun vadeli ekonomik çıkarı gözetmektedir. Müşteri profili ise, Dünya Turizm Örgütü'nün yaptığı bir araştırmaya göre ekoturizmin turist profili 30-59 yaş arası, yüksek gelir sahibi ve yüksek eğitimli, gastronomi ve kültüre ilgi duyan kişiler olarak belirlenmiştir. Karpaz Bölgesi'nde başlatılan bu hareketle amaçlanan, turizmi yıl içine yaymak, doğadaki tahribatı önlemek, yüksek gelir sahibi ve yüksek eğitimli turist guruplarının ülkeye gelmesine olanak sağlamak ve en önemlisi turizm gelirlerinin büyük ölçüde Karpaz Bölgesi'nde kalmasını sağlamaktır (Anonim 2010b).

Ekoturizm Birliği, doğal kaynakların sürdürülebilirliğini güvence altına alarak bölgede yaşayanların ekonomik kalkınmalarına destek olurken, soysal ve kültürel bütünlüklerini korumak amacı ile 2007 yılında kurularak bölgede faaliyetlerini sürdürmektedir. KKTC'de ekoturizm ve köy pansiyonculuğu çalışmaları Turizm Bakanlığı, Turizm Master Planı Birimi'nin hazırlamış olduğu KKTC Master Planı çerçevesinde, Karpaz Bölgesi'ndeki konaklama tesislerinin durum ve kapasitesinin incelenmesi ve bölge

özellikleri ile genel turizm politikalarına uygun yeni turistik konaklama tesislerinin oluşturulması öngörüsü ile başlamıştır (Anonim 2010b).

1999 yılında mimari özelliği olan atıl durumdaki beş evin turizm amaçlı kullanılması koşulu ile Bakanlar Kurulu kararı ile turizmden sorumlu bakanlığa verilmesi ile "Karpaz Arch Houses" inşa edilerek 2002 yılında hizmete açılmıştır (Şekil 4.45 ve 4.46). Daha sonra, 2006 yılında ekoturizm ve köy pansiyonculuğunun geliştirilmesi için Bakanlar Kurulu kararı alınmış ve bölgede "Karpaz Arch Houses" örnek alınarak T.C. Yardım Heyeti'nin mali katkılarıyla çalışmalar başlatılmıştır. "Karpaz Arch Houses" ile birlikte 15 işletme (Çizelge 4.8), 161 yatak kapasitesine sahip Ekoturizm Birliği üyelik başvurularını değerlendirerek kuruluş amaçlarına uygun ve belirlenen standartlara sahip tesisleri üye olarak kabul etmektedir. Turizmden sorumlu bakanlık tarafından 2002 yılında hizmete açılan "Karpaz Arch Houses" bölgede örnek işletme olmuş ve turizm hareketlerinin başlaması ile farkındalığın yaratılmasını sağlamıştır (Anonim 2010b).

Şekil 4.45 Karpaz Arch Houses (Anonim 2010g)

Şekil 4.46 Karpaz Arch Houses (Anonim 2010g)

Çizelge 4.8 Ekoturizm Birliği üyesi olan otellerin isimleri, yatak sayıları ve bulundukları bölgeler (Anonim 2010h)

No	Sınıflandırma	Otel Adı	Yatak Sayısı	Bölge
1	Pansiyon	Karpaz Arch Houses	24	Dipkarpaz
2	Pansiyon	Galifes Guesthouse	8	Büyükkonuk
3	Pansiyon	Aşut Pansiyon	10	Büyükkonuk
4	Pansiyon	Ay Phodios Pansiyon	8	Büyükkonuk
5	Pansiyon	Villa Lembos	12	Dipkarpaz
6	Pansiyon	Karpaz Taş Evleri	7	Dipkarpaz
7	Pansiyon	Villa Karparis	12	Dipkarpaz
8	Pansiyon	Çebiler Guesthouse	10	Dipkarpaz
9	Pansiyon	Teko's Karpasia Doğa Evi	20	Dipkarpaz
10	Pansiyon	Misafir Guesthouse	6	Dipkarpaz
11	Pansiyon	Karpaz Çiftlik Pansiyon	8	Dipkarpaz
12	Pansiyon	Revaklı Ev Guesthouse	8	Dipkarpaz
13	Pansiyon	Rosagi Guesthouse	10	Mehmetçik
14	Pansiyon	Marisote Guesthouse	8	Kumyalı
15	Pansiyon	Sinya Guesthouse	10	Tatlisu
Toplam Yatak Sayısı			**161**	

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Konumu itibari ile geçmişte Asya, Avrupa ve Mısır uygarlıklarının buluştuğu bir noktada yer alan Kıbrıs Adası, tarih boyunca, bölgedeki medeniyetlerin, kültür ve ticaretin, çeşitli din ve dillerin etkisi altında kalmış bir yerleşim yeridir. Yüzyıllar boyu hüküm süren bu farklı uygarlıkların her biri adada hanlar, kiliseler, manastırlar, kaleler gibi farklı yapılanma ve kültürel çevre oluşumuna neden olmuştur.

Karpaz Bölgesi, Kıbrıs Adası'nın en doğal kalabilmiş insan müdahalesi az olan kesimlerinden birisidir. Bölge, önemli doğal ve kültürel varlıklara sahiptir. Bölgenin sürdürülebilir gelişimi ve sosyo-ekonomik açıdan kalkınması için sahip olduğu doğal ve kültürel mirasın değerlendirilmesi ve korunarak gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir.

Karpaz Yarımadası, cografi ve jeolojik yapısı sonucu bir çok doğal koy içermesi nedeni ile tarihi limanlara sahip bir alandır. Kıbrıs'ın ada olması ve Akdeniz'de stratejik öneme sahip bir konumda bulunması, farklı uygarlıkların binlerce yıl boyunca yakın ve uzak bölgelerle deniz ticareti yapmaları sonucunu da beraberinde getirmiştir. Ada ve yakın çevresinde su altı zenginliklerinin yeterince keşfedilmemiş ve araştırılmamış olduğu görülmektedir. Binlerce yıl öncesine ait batık savaş ve ticaret gemileri, liman ve liman şehirleri, Karpaz Bölgesi kıyılarında keşfedilmeyi beklemektedir. Ada ve yakın çevresinde yer alan sualtı zenginlikleri ve kültür varlıkları, bilimsel araştırmacılar ve turizm için yüksek bir potansiyel taşımaktadır.

Bölgenin tarihsel gelişimi ve bunun getirdiği birikim, arkeolojik alanlar, jeolojik oluşumlar, flora ve fauna dışında, Karpaz Bölgesi'nin yamaç paraşütü, doğa yürüyüşleri ve dalış eğitimlerine olanak sağlayacak alanlara sahip olması da ekoturizm açısından potansiyel oluşturmaktadır. Doğa ve arkeoloji parkurları, bu parkurlar içerisinde yer alan, dinlenme konaklama sağlayan, doğayla bütünleşmiş, doğaya saygılı, yerel kültürü yansıtan işletmelerin çoğaltılması bölge ve ülke ekonomisine katkıda bulunacaktır.

Bunun yanında, kazı çalışmaları sonucu elde edilen eserlerin korunması, sergilenmesi, restorasyon çalışmalarının arttırılması da yerel halkın beklentileri arasında yer almaktadır.

KKTC, Karpaz Bölgesi, sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin yanında milli park alanı olması açısından da, gerek Kıbrıs Adası ve KKTC, gerekse Türkiye için turizm potansiyeli nedeni ile önemlidir. Karpaz Milli Park Alanı Yasası yanında alanda süregelen ekoturizm çalışmaları da tüm bu değerlerin korunması ve gelecek nesillere taşınması açısından önemli role sahiptir.

Fauna ve florası KKTC Turizm, Çevre ve Kültür Bakanlığı Çevre Koruma Dairesi tarafından 2003 yılında yayınlanan Koruma Emirnamesi'ne göre koruma altında olmasına rağmen, parkın uygun bir yönetim planı bulunmamaktadır. Uygun bir yönetim planının hazırlanması ve uygulanmasının Çevre Koruma Dairesi ve Orman Dairesi olmak üzere iki farklı kurumun (21/97 Çevre Yasası ve 59/89 Orman Bölümü Yasası) sorumluluğunda olması, alanın yönetimini zorlaştırmaktadır. Ayrıca alanda, Milli Park olduğunu gösteren herhangi bir tabela bulunmamakta ve Karpaz Bölgesi'ni tanıtan mevcut turistik broşürlerin bazılarında Milli Park varlığından söz edilmemektedir.

Bunun yanında bölgedeki ekoturizm yaklaşımı, doğal ve kültürel mirasın çeşitliliğini, uzun vadede koruma anlayışı getirmiştir. Bölgede yer alan 17 adet pansiyondan 15 adeti ekoturizmi desteklemek ve toplumun çevre bilincini artırmak amacı ile yeni kurulan Karpaz Ekoturizm Birliği'nin üyeleridir. Birlik, üyeler arasında bir ağ oluşturma ve işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Birlik, ekoturizmin gelişimi için sağlam bir temeldir ve büyük bir derneğe dönüşmeyi planlamaktadır. Böylece kalite, çeşit ve turist talebi için geniş bir işletme ağı sağlamayı hedeflemektedir. Ancak birliğin tanıtım materyalleri ve mevcut internet sitesi Türkçe olup, uluslararası pazarda bir güce sahip değildir. Bunun yanında Büyükkonuk Ekoturizm Derneği, adadaki Türk işletmelere destek sağlayan, EDGE Projesi'nden (Economic Development and Growth for Enterprises) teknik ve finansal anlamda yardım görmektedir.

Karpaz Ekoturizm Birliği'ne bağlı pansiyonlarda sunulan hizmetler sınırlı bulunmaktadır. Genellikle yerel gıdalar sunulmakta ve çevreyi tanıtıcı bazı bilgiler verilmektedir. Ancak, eşek gezileri dışında, bölgenin temel zenginlikleri üzerine kurulu bisiklet turları, yürüyüş ya da kültürel turlar gibi hizmetler sunulmamaktadır. Sunulan hizmet ve faaliyetler son derece zayıf ya da ulaşımı zor olmakla birlikte turistlerin taleplerini karşılama açısından yetersiz bulunmaktadır. Bu anlamda pansiyonlarda yerel gıdaların yanında akdeniz mutfaklarından örnekler de sunulmalı, pansiyonlara ulaşımı sağlayan yolların bakımı yapılmalıdır. Ayrıca bisiklet turları ve yürüyüş aktivitelerine yoğunluk verilmeli, bölgenin doğal ve kültürel değerleri turistlere tanıtılmalıdır.

Karpaz Milli Parkı sınırları içindeki gezi ya da turizm faaliyeti sırasında çevreye hiçbir şekilde atık bırakılmaması gerekmektedir. Turizm acentaları, flora ve faunanın korunmasına özel önem verilen yerlerde gerek yıl içinde, gerekse uzun vadede tur rotalarını, koruma ilkelerini gözeterek, sık sık değiştirmeli ve sertifikalı rehberler ya da doğa turları konusunda eğitim almış deneyimli rehberler kullanmalıdır. Uluslararası büyük tur operatörleri yerine, ülke çapındaki daha küçük turizm acentalarının ekoturizm faaliyetinde yer alması ve tur gereksinimlerini bölgeden sağlamaları tercih edilmelidir. Böylece bölgeye ekonomik katkı da sağlanmış olacaktır.

Bölgede faaliyetlerini artıran taş ocakları, inşaat ve yol yapımlarında kullanılan taş malzeme üretimini sağlarken, bölgedeki florayı tehdit etmekte ve peyzaj bütünlüğünü bozmaktadır. Bu anlamda patlatılan dinamitler ve ağır iş makinalarının çalıştırılmasıyla oluşan gürültü kirliliği çevredeki kuşları ve yaban yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Beşparmak Dağları'nda terk edilmiş kartal/akbaba yuvalarının bulunması geçmişte bu bölgelerde yırtıcı kuşların yaşadığını göstermektedir. Yaban yaşamının sürdürülebilirliği için bu habitatların doğal nitelikleri ile korunması uygun olacaktır.

Karpaz Bölgesi'nde yer alan "Altın Kumsal" deniz kaplumbağaları için her yıl Haziran-Ekim ayları arası yumurtlama alanıdır (Şekil 5.1). Kaplumbağa yumurtlama alanı olarak belirlenen bölgeler bu dönemlerde koruma altına alınmaktadır. Ayrıca sahillerdeki

yuvalama alanları da tel ağlarla korunarak, yumurtalara zarar gelmesi engellenmektedir. Deniz kaplumbağaları ışıktan kaçtıkları için sahil çevresindeki yapılarda yoğun ışıklandırmadan kaçınılmalıdır.

Deniz Kaplumbağalarını Koruma Projesi gönüllüleri, 1992 yılından beri, Kuzey Kıbrıs'ta Kuzey Kıbrıs Kaplumbağaları Koruma Derneği ile işbirliği halinde çalışmaktadır. Çevre Koruma Dairesi de Karpaz Bölgesi kumsallarına çıkan kaplumbağaların korunması yönünde çalışmalarını yürütmektedir. Ancak Altın Kumsal bölgesinde ortalama yuva sayısında bir düşüş gözlenmektedir. Milli park bölgesine gelen ziyaretçilerden bazıları çöplerini etrafta bırakmakta, arazi araçlarıyla kumların üzerinde gezmektedir. Bu durum da kaplumbağaları olumsuz etkilemektedir. Bölge milli park sınırları içinde, sit alanı ve özel çevre koruma bölgesidir. Buna bağlı olarak yönetim planının ivedilikle çıkarılıp bölgede bir düzen sağlanması, bölgenin titizlikle korunması ve denetlenmesi gerekmektedir.

Şekil 5.1 Altın kumsal (Anonim 2010g)

Yarı kurak iklim kuşağında bulunan KKTC'de yazların sıcak ve kurak, kışların ılık ve yağışlı geçmesi nedeni ile su eksikliği görülmekte, programsız su kullanımları susuzluk oranını arttırmaktadır. Yaşanan yangınlar sonucunda bölgedeki geniş orman arazileri yok olmuş ve bu alanlarda bir takım yenileme çalışmaları yapılmıştır. Bu anlamda doğal bitki örtüsünün yeniden oluşturulması ve geliştirilmesine önem verilmeli ve orman alanları iyileştirilmelidir. Yağmur suyunun biriktirilip sulamada kullanılması, su sıkıntısının önlenmesine katkıda bulunacaktır.

Karpaz Bölgesi bitki örtüsü açısından KKTC'nin en zengin bölgesidir. Ancak mevcut bitki örtüsünün korunması açısından yetersizlik görülmektedir. Bitkilerin bakımlarının düzenli olarak yapılması, hastalıklara karşı ilaçlanmaları gibi çalışmalar ile bitki örtüsünün sağlıklı kalması sağlanmalıdır. Alandaki mevcut bitki varlığının olduğu gibi yerinde korunması için, halkın ve yerel yönetimlerin koruma konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü çevre en büyük zararı insan etkileri sonucunda görmektedir. Ayrıca ziyaretçiler için yürüyüş yolları yapılarak, insanların bitkisel alanlara zarar verme oranları en alt seviyeye indirilmiş olacaktır.

Müdahale gerektiren alanlarda ise doğal bitki örtüsünün restorasyonu yapılmalı, bitkisel uygulama çalışmalarında ise yeni değişik bitki türleri yerine mümkün olduğunca doğal bitki türlerinin kullanılması gerekmektedir. Doğal bitki örtüsünün yılda iki kez olmak üzere kontrollerinin yapılması, alandaki bitki varlığının korunması ve sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır.

Karpaz Bölgesi'ne ait kültürel ve doğal varlıkların korunması, iyileştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri çerçevesinde, doğal kaynakların tüketilmesini önleyecek koruma planları üretilmelidir. Bu konuda kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra belediyelere de önemli bir rol düşmektedir. Bölgenin doğal güzelliğini, tarihini ve kültürünü tanıtmak amacıyla eğitim programları, festivaller gibi etkinlikler düzenlenmesi gerekmektedir. Bu etkinliklere yerel halkın katılımı, geleneksel yemekler ve el sanatları sunumlarının yer aldığı etkinlik ve ticari aktiviteler ile sağlanmalıdır.

Ülkede doğa korumaya ilişkin çalışmalar son yıllarda artmış olmasına rağmen yetersiz kalmaktadır. Mevcut yasa ve yönetmeliklerin yetersiz olması ve birbirleri ile çakışmasının yanında konu ile ilgili bilincin düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Karpaz Bölgesi'nde koruma alanlarının nasıl belirleneceği, nasıl yönetileceği, kısıtlamalar ve cezai uygulamaları içerecek kapsamlı yasa ve tüzükler çıkartılmalıdır. Bu yasaların çıkmasını hızlandırmak için konu ülke gündemine taşınmalı ve üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve belediyeler ortak çalışmalar yapmalıdır.

Koruma planları hazırlanırken meslekler arası koordinasyon sağlanmalı, görüş çeşitliliğine yer verilmelidir. Özellikle Karpaz Bölgesi gibi önemli doğal ve kültürel değerlere sahip olan alanlarda, farklı meslek disiplinlerinden (peyzaj mimarlığı, mimarlık, şehir planlama, arkeoloji, botanik, sosyoloji gibi) deneyimli elemanların çalıştırılması ile hazırlanan koruma planları sürdürülebilir olacaktır.

Diğer yandan KKTC Orman Dairesi Müdürlüğü (Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı), Çevre Koruma Dairesi (Turizm, Çevre ve Kültür Bakanlığı), Eski Eserler ve Müzeler Dairesi (Turizm, Çevre ve Kültür Bakanlığı) ve Şehir Planlama Dairesi (İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı) işbirliği içinde olmalı ve bir çalışma komitesi kurulmalıdır. Bu komite aracılığı ile doğa koruma alanı olarak tanımlanacak uygun alanlar belirlemeli ve her alan için yönetim planları hazırlanmalıdır.

Alandaki bakımsız ve harap olduğu gözlenen eski eserlerin bakım-onarım çalışmaları yapılmalıdır. Böylece alanın doğal özelliklerinin korunarak sürdürülebilirliği sağlanırken, alana gelen ziyaretçilerin rekreasyonel isteklerinin koruma-kullanma dengesini en yüksek düzeyde tutarak karşılanması, alanın bilimsel araştırmalar ve eğitim açısından ilgi çekici kılınması ve halka ekonomik açıdan kaynak yaratılması sağlanmış olacaktır.

Karpaz Bölgesi'inde 2005 yılından itibaren sürdürülmekte olan arkeolojik kazıların yoğunlaştırılması ve tamamlanması gerekmektedir. Çıkarılan eserlerin ise uygun şartlar

altında korunması sağlanmalıdır. Belirli bir tarihi eserin çevresinin de uygun bitki türleri kullanılarak bitkilendirilmesi eserin hem dikkat çekmesini hem de çevreyle entegre olmasını sağlayacaktır.

Karpaz Bölgesi'nde yapılacak doğa koruma ve çevre düzenleme çalışmaları ile birlikte turizmin de gelişmesini sağlamak için;

- Karpaz Bölgesi'nin zengin kültürel, tarihi ve doğal mirasının korunması,
- Karpaz Bölgesi'nde ekoturizm girişimlerinin desteklenmesi,
- Kongre turizmi, doğa turizmi, sualtı sporları turizmi konusunda çalışmaların yapılması,
- Karpaz Bölgesi'nin doğal güzelliği, kültürü ve tarihi ile ilgili farkındalık geliştirmek amacı ile festival, eğitim ve etkinliklerin organize edilerek gerekli tanıtımların yapılması,
- Bölge sakinlerinin pazarlanabilir ev yapımı ürünler geliştirmesi konusunda desteklenmesi,
- Bölge halkı arasındaki sosyal ve kültürel birliğin yanında Karpaz Bölgesi ile KKTC halkı arasındaki işbirliğini geliştirmeye yardımcı olunması,
- Bölgenin doğal varlıkları olan flora, fauna, tarih, kültür ve mutfağına dayalı bir tanıtım kampanyası geliştirilmesi gerekmektedir.

Yoğun yapılaşmanın yanında turizmin gelişimi ile Karpaz Bölgesi'nde flora ve fauna zarar gören doğal varlıklardır. Karpaz Bölgesi'ndeki hızlı yapılaşma koruma bölgesi sınırına kadar dayanmış bulunmaktadır. Plansız yapılaşmanın önlenmesi ve doğal yapının korunması konusunda çalışmalar yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde hızlı yapılaşma koruma bölgesini de etkisi altına alarak özelliğini yitirmesine neden olacaktır. Bunun yanında özellikle Kantara Kalesi'ne ulaşımı sağlayan karayolunun yenilenmesi gerekmektedir.

Kültürel varlıkların korunması açısından müdahale gerektiren alanlarda restorasyon çalışmalarının başlatılması gerekmektedir. Arkeolojik eserlerden bazıları yapıların özgün durumlarını yansıtacak şekilde düzenlenmemiş olup çevreleri bakımsız durumda

bulunmaktadır. Restorasyon çalışmalarının yanında bu eserlerde örtüleme yöntemi gibi önlemler alınarak güneşlenme ve yağmur gibi fiziksel etmenlerden eserlerin korunması sağlanmalı ve daha iyi korunmalıdır. Ayrıca alanın su tutma kapasitesi, topografyası ve yüzey suyunun yoğunluğuna göre bir drenaj sistemi geliştirilmeli ve fazla su bu alanlardan uzaklaştırılmalıdır. Çevrelerinde ise canlı ya da cansız malzemeler kullanarak sınırlamalar yapılmalı, *Dianthus cyprius, Arabis cypria, Delephinium caseyi, Salvia veneris, Sedum lampusae* gibi fazla kök yapmayan ve boylu olmayan bitkiler ile vurgu yapılmalıdır. Eserler üzerindeki ve yakınındaki zararlı otlardan arındırılıp planlı bir bitkilendirme yapılması gerekmektedir. Böylece kültür varlıkları ile uyumlu bütüncül bir peyzaj tasarımı sağlanmış olacaktır.

Karpaz Bölgesi'nde yapılacak her türlü planlama çalışmalarında bölgenin doğal, kültürel ve tarihi değerleri öncelikli olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle Kral Tepesi'nde devam eden kazı, restorasyon ve çevre düzenlemesi çalışmaları en kısa sürede tamamlanmalıdır. Bu çalışmalar, belediyelerin, çeşitli kamu kuruluşlarının, üniversitelerin ve çeşitli meslek disiplinlerinin birlikte gerçekleştirecekleri planlama ve tasarım çalışmaları doğrultusunda yürütülmelidir. Tüm bu çalışmaların en kısa sürede tamamlanması bölgenin korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlarken, turizm açısından da önemini artıracaktır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z. 1999. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. Yem Yayın, İstanbul.

Akıllı, H. 2004. Ekoturizmin Sosyo Kültürel, Ekonomik, Yönetsel ve Çevresel Etkiler Bakımından İrdelenmesi; Antalya Köprülü Kanyon Milli Parkı Örneği. Yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 190 s., Antalya.

Akpınar, E. ve Bulut, Y. 2010. Ülkemizde Alternatif Turizmin Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları. III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Cilt IV, 1575-1594 s.

Albayrak, F. 2010. Korunan alanların ekoturizm gelişimine etkileri: Camili biyosfer rezervi örneği. Yüksek lisans tezi. Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, 192 s., Artvin.

Anonim. 2009a. http://www.geziyorum.net/salamis-barnaba/ Erişim Tarihi: 15.07.2009.

Anonim. 2009b. http://kibris.com.tr/tanitim.asp?yore=4 Erişim Tarihi: 12.10.2009.

Anonim. 2009c. http://www.turkeyarena.net/turkeyarena/tourism-in-turkey/22308-st-hilarion-kalesi.html Erişim Tarihi: 12.10.2009.

Anonim. 2009d. http://www.cypnet.co.uk/ncyprus/city/famagusta/lala/index.html Erişim Tarihi: 12.10.2009.

Anonim. 2009e. http://www.magusa.org/festival/festival2007/festivalmekan.htm Erişim Tarihi: 12.10.2009.

Anonim. 2009f. http://www.kibrisestates.com/photo-gallery.php Erişim Tarihi: 13.10.2009.

Anonim. 2009g. http://tekosplace.net/bungalows/index.asp?page=177 Erişim Tarihi: 13.10.2009.

Anonim. 2010a. http://www.nuveforum.net/146-diger-dersler/28539-milli-parklar/ Erişim Tarihi: 10.02.2010.

Anonim. 2010b. http://www.karpazekoturizm.com/htmls/ Erişim Tarihi: 10.02.2010.

Anonim. 2010c. http://tr.wikipedia.org/wiki/Ekoturizm Erişim Tarihi: 12.05.2010.

Anonim. 2010d. http://www.whatson-northcyprus.com/interest/iskele/iskele_index.htm Erişim Tarihi: 12.05.2010.

Anonim. 2010e. http://www.gezi-yorum.net/kibris-iskele/ Erişim Tarihi: 13.05.2010.

Anonim. 2010f. http://www.whatson-northcyprus.com/interest/dipkarpaz/dipkarpaz_index.htm Erişim Tarihi: 15.05.2010.

Anonim. 2010g. http://www.karpazarchhouses.com/ Erişim Tarihi: 15.05.2010.

Anonim. 2010h. Karpaz Bölgesi İçin Yerel Kalkınma Stratejisi, 2010. Kıbrıs Türk Toplumu İçin Leader Programı. Taslak (1. Versiyon), 21 Temmuz 2010, Lefkoşa.

Anonim. 2011a. http://www.odtu.edu.tr/~kktctntm/KKTC_tarihi Erişim Tarihi: 20.05.2010.

Anonim. 2011b. http://www.istiklal.com.tr/pictures/kktc-kibris.jpeg Erişim Tarihi: 20.05.2011.

Anonim. 2011c. http://www.neu.edu.tr/node/482 Erişim Tarihi: 20.05 2011.

Anonim. 2011d. http://www.7gunsaglik.com/milli-parklar-ve-milli-park-isimleri.html Erişim Tarihi: 21.05.2011.

Anonim. 2011e. http://www.turkiyesel.com/doga-koruma-ve-milliparklar/13034-milli-parklar.html Erişim Tarihi: 22.05.2011.

Anonim. 2011f. http://www.turkiyesel.com/doga-koruma-ve-milliparklar/13035-milli-parklarin-onemi.html Erişim Tarihi: 24.05.2011.

Anonim. 2011g. http://nufussayimi.devplan.org/Toplu%20Kesin-sonuc-index.html Erişim Tarihi 15.04.2011

Anonim. 2011h. http://www.cyprustourismnews.com/index.php?option=com_content&view=article&id=586:skele-kon-muezes-panayia-theodokou-kilisesi&catid=140:skele-muezeler&Itemid=608 Erişim Tarihi: 02.05.2011.

Anonim. 2011i. http://www.northcyprus.co.uk/category/north-cyprus-regions/famagusta/karpaz-peninsula/ Erişim Tarihi: 22.05.2011.

Anonim. 2011k. http://kibrisresimleri.com/ Erişim Tarihi: 27.05.2011.

Anonim. 2011j. KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi, Web Sitesi. http://www.kktcjmd.org/jeoloji/jeoloji.html Erişim Tarihi: 19.03.2011.

Anonim. 2011k. KKTC Meteoroloji Daresi, Web Sitesi. http://kktcmeteor.org/ Erişim Tarihi: 19.03.2011.

Arslan, G. 1990. Koruma Planlamasında İlk Aşama, Tespit ve Tescil. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, Kültür Bakanlığı, Ankara.

Ayberk, H. 2000. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde orman yangınları sorunu ve alınması gerekli önlemler. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, 70 s., İstanbul.

Dinçer Şen, S. 2010. Turizmin çevresel etkileri ve bir çözüm olarak ekoturizm. Yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 164 s., Mersin.

Durusoy, İ., Türker, M.F., Öztürk, A. 2005. Türkiye orman kaynakları yönetiminde korunan alanların yeri ulusal planlar ve uluslararası süreçler kapsamında değerlendirmeler. Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, Süleyman Demirel Üniversitesi, 698, 61-69 s., Isparta.

Erdem, B. 2007. Sivas kenti doğal ve kültürel değerlerinin peyzaj mimarlığı ve turizm açısından değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 193 s., Ankara.

Erdoğan, N. 2003. Çevre ve (Eko)turizm. Erk Yayıncılık, Ankara.

Erel, A. 2008. Hagios Philon Kilisesi ve Karpaz Bölgesi. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 414 s., Ankara.

Anonymus, 2011. Web Sitesi. http://www.google.com/intl/tr/earth/index.html Erişim Tarihi: 17.03.2011.

Gül, A. Ve Şahin, C. 2010. Ülkemizdeki Doğal Sit Alanlarının Mevcut Durumu Analizi (Bodrum Yarımadası Örneği). III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 20-22 Mayıs 2010, Cilt: IV, 1564-1574 s., Artvin.

Gürdal, M. 1990. Turizm Ulaştırması. Adım Yayın, Ankara.

Jeffery, G. 1918. A description of the historic monuments of Cyprus *Studies in the archaeology and architecture of the island* with illustrations from measured drawings and photographs. 445 s., Cyprus.

Kalem, S. 2001. Doğal ve kültürel değerlerin korunabilmesi için turizm potansiyelinin belirlenmesinde bir yöntem yaklaşımı ve Kastamonu ili kıyı bölgesi ve yakın çevresinde uygulanması. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 271 s., Ankara.

Kurdoğlu, O. 2008. Turizmin Yeşil Şapkası: Ekoturizm ve Diğer Turizm Kavramları Üzerine Değerlendirmeler. Kırsal Çevre Yıllığı, 73-92 s.

Kuset, G. 2007. Kuzey Kıbrıs Türk cCumhuriyeti'nde (KKTC) doğa koruma olgusu ve potansiyel bir "kara peyzajının koruma alanı" olarak Alevkaya bölgesinin planlanmasına yönelik bir araştırma. Yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 194 s., İzmir.

Kürüm, N. 2005. Uluslararası ilişkilerde kültür varlıklarının korunması. Yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 129 s., Edirne.

Ozaner, S. 2002. Ekoturizm Nedir? Ne Değildir? 2002 Dünya Ekoturizm Yılının Amacı Nedir? T. C. Turizm Bakanlığı, II. Turizm Şurası Bildirileri, II. Cilt, 319–323 s, Ankara.

Özdemir, H. 2007. Tarihi çevrelerde kentsel peyzaj tasarım ilkelerinin belirlenmesi, İstanbul-Zeyrek örneğinde bir irdeleme. Yüksek lisans tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 149 s., Bartın.

Öztek, E. 2005. Karpaz Milli Parkı Durum, Değerlendirme ve Öneriler. 46 s.

Savaş, N. 1992. "IV. Uluslararası Milli Parklar ve Korunan Alanlar Kongresi" İzlenimleri. Tabiat ve İnsan, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Yayın Organı, 2, 25-26 s., Ankara.

Yücel, M. 2005. Doğa Koruma, Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 265, 430 s., Adana.

Yalınkılıç, M. K. ve Arpa, N. 2005. Türkiye'deki korunan alanlar ve ekoturizm. Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, Süleyman Demirel Üniversitesi, Orman Fakültesi, 698, 3-13 s., Isparta.

Yücel, M. ve Babuş, D. 2005. Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye'deki Gelişmeler. Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü DOA Dergisi, 11, 151-175, Adana.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı **:** Melike SÜSLÜ
Doğum Yeri **:** Ankara
Doğum Tarihi **:** 17.05.1983
Medeni Hali **:** Bekar
Yabancı Dili **:** İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise **:** Aydınlıkevler Süper Lisesi (1997 - 2001)
Lisans **:** Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü (2001 - 2007)
Yüksek Lisans : Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (Eylül 2008 – Ağustos 2011)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl

Birim Altyapı Müh. Müş. Ltd. Şti. (Nisan 2009 – Aralık 2009)